

Kunigas

JUOZAS IGNOTAS KRAŠEVSKIS

Kunigas

PUIKUS APRAŠYMAS IŠ PDAVIMO LIETUVNINKŲ

TŁUM. AUGUSTINAS ZEICAS

*Obuoliai obelį seka.
Taip seniai kalbama.*

I

Kryžiuokų stalyčios¹ mieste dzvanijo² ant vakarinių poterių. Balsas nedidelio varpelio, tikas, rodos tingint atsimušė į mūrus.

Koplyčėlė, kurios durys buvo atviros, nieko joje nebuvo ir kone suvis tamsu.

Buvo tai rudens laikas; tamsuma apdengė mūrus drūtviets³. Tąpus šviesūs, mitrų šešėliai atsimušė į žemę visokiais pavidalais; einamos vietos buvo apšviestos lempomis, nuo kurių šviesa iš tolo išrodė kaip migla aptraukta.

Kur ne kur vartai atidaryti išrodė kaip tamsi pečiūra⁴; kaip kur langai su geležinėmis štangomis, kas buvo matyti šešėliai vaikščiojančių viduje.

Mūrai drūtviets išrodė baisūs, kaip kalėjimo. Patika, iš lėto nuliūdę kiemuose slankiojo kareiviai. Šeimyna striukuose⁵ drabužiuose, o klapčiai su trumpai nukirptais plaukais.

Žmonės tie, papratę apie vieną laiką pildyt savo reikalus, kaip nebyliai, slinko kur buvo prisakyta.

Ta tykumą pertraukė kaip kada ne kada staugimas šunies pririšto ant lenciūgo⁶, arba žvengimas arklų stalduose. Nes ir tie sutverimai, rodos, priprato prie klostorinio tykumo, tuojaus nustodavo.

Tam tykume buvo labai smutna⁷, ba kažnas buvo po didele valdžia ir užžiūrėjimu, per ką kažnam gyvastis⁸ buvo užstelbta. Čia, išskiriant balsą varpelio, ką šaukė brolius ant poterių, nieko daugelis nebuvo girdėt kaip kada rudens vėjai pertraukė tą tykumą, ba nebijojo prisakymo perdėtojaus zokono⁹, nes sau švilpė be baimės.

Koplyčioje prieš altorių degė lemputė, blogai mėtydama šviesą į šalis, ne daugelis pabažnų¹⁰ karėjūnų susirinko tingiai ant vakarinių maldų.

Kamandorius su kopa ant savęs stovėjo prie altoriaus ir labai greitai meldėsi, pusėnbalsų, taip kaip iš prievartos, susnūdęs ir susimaišęs.

Lankose stovėjo vyresni broliai zokono, ką daugelis atėjo iš prievartos ne kaip iš noro, ką galima buvo suprast ant jų, ba nuolatos žiovavo ir akis trynė rankomis.

Ne kurie iš jų susikišę šnabždėjo vienas į kitą. Kiti snaudė, o tretis suvis buvo užmigę.

Naktis, Pilis

¹stalyčia (lenk.) — sostinė. [przypis edytorski]

²dzvanyti (lenk.) — skambėti. [przypis edytorski]

³drūtviets — įtvirtinta vieta. [przypis edytorski]

⁴pečiūra — įdubimas, skylė krosnies šone smulkiems daiktams pasidėti. [przypis edytorski]

⁵striukas — medžio gabalas. [przypis edytorski]

⁶lenciūgas (lenk.) — grandinė [przypis edytorski]

⁷smutna (brus., lenk.) — liūdna. [przypis edytorski]

⁸gyvastis — gyvybė. [przypis edytorski]

⁹zokonas (lenk.) — ordinas. [przypis edytorski]

¹⁰pabažnas (lenk.) — dievobaimingas, pamaldus. [przypis edytorski]

Tamsumoj negalima buvo matyt apie duris, ba ir radosi kelios asabos¹¹, ką varpai sušaukė, nes tie malda suvis nesirūpino.

Gale lankų sėdėjo tarp tų balt-ploščių viena žmogysta, kuri ant savęs patraukė akis. Nuo lempos šviesa atmušė ant jo veido, ką galima buvo įžiūrėti.

Buvo tai vyriškas veidas, ir kožnas galėjo numanyt, kad daug matė, kaip tai sako — ir šilto, ir šalto — ba pilna ant veido buvo visokių ženklų nuo visokių ginklų.

Akys buvo įdubę giliai kaktoj. Barzda užželdinta ir ūsai, juodi da, tik kai kur žilas plaukas buvo matyt.

Išrodė ant rūstaus žmogaus ir kaip rodos ne labai mėgo tą priverstinę maldą. Paprastas buvo drabužis kryžiuokų, ploščius kaip paklodė arba cygonų skraistė, užjuosta ant pečių byle kaip¹², taip kaip iš nenoro. Buvo apsileidęs, o ir drabužiai seni ištrinti.

Lūpos to kryžiuoko buvo sučiauptos suvis nesimeldė, akys lakstė po visus kampus koplyčios. Niekas, rodos, nuo jo negalėjo pasislėpti.

Galima buvo suprast, kad jis neatėjo melstis, tiktai užžiūrėt. Taip pačiai ir tie kiti, kas radosi ant maldos, jo sergėjosi ir kožnas iš nežinių akį užmėtė ant jo. Šeimyna lindo į užkalnius, kad nuo jo akių pasislėpti.

Kad ir išpuolė dėl jo pirmutinę vietą lankose, vienok sėdo į paskutinę, kad galėtų kožną matyt. Žiūrėjo į kožną ir tėjimo¹³...

Poteriai baigėsi; maldoje kunigui atsakė garsiai. Atsiklaupė ant galo, atsisuko, ir pamažu yrėsi į zakristiją.

Tada pasijudino visi, išsibudino snaudžiantis zakoninkas, šeimyna greitai per duris išbėgo laukan.

Tas kareivis, ką sėdėjo paskutinis lankoj liko pabaigai. Nei vienas į jį išeinančių laukan nedirstelėjo ypač atkreipė galvą į kitą šalį, kad ne pasitiktų su jo akimis.

Koplyčioj jau kone nieko nebuvo, kada ir jis pasijudino nuo daikto ir pradėjo irtis prie durų, prie kurių da krūvutė šeimynos išsilaikė.

Viduryje jos stovėjo, klausdamas apie ką tai, brolis špitolninkas¹⁴, nejaunas žmogus, žilas, mytras greitos kalbos, karšto būdo.

Ploščius jam iškalbant nuo pečių smuko, per ką nekantriai sau nuolatos taisė.

Išeinantis zokoninkas užsilaikė prie jo. Paregėjus jį šeimyna, tuojaus išsisklaidė.

Prakalbėjo balsu, nes balsu tokiu, kad už milės kelio būt girdėta. Išrodė tikrai ant vyresnio.

Priėjo prie špitolninko, ką į jį akis išmeigė kaip ylas¹⁵.

— Kas su jaunu Jurgiu dedasi? — paklausė.

— Kas? Serga ir gana; — atsakė paklaustas staiga.

Klausantis žiūrėjo į jį. Buvo jau pats, da šeimyna išsiskirstė. Špitolninkas pasijudino, kaip rodosi, norėjo eiti; pamatęs, kad zokoninkas stovėjo vietoje, nenorėdamas turėjo susilaikyt.

Tas paantrino klausimą.

— Serga — nuolatos serga.

Linktelėjo su galva špitolninkas. Užsimislijęs¹⁶ neką.

— Nuolatos serga! Taip! O aš nė negaliu pasakyt kas jam kenkia. Žinote, broli Bernardai, daug mačiau visokių ligų savo gyvenime, nes tos ligos negaliu išprast.

Norėjo špitolninkas trauktis, nes Bernardas jį už rankos sulaikė.

— Palauki valandėlę — tarė. — Žinau, kad tau nuolatos striokas¹⁷: nes pasakyk gi man, kas jam yra.

— Kas jam yra? — nekantriai ir su pusiau juoku atsako paklaustas, — taigi, kad nežinome, kas jam yra. Atsakyt į tai negaliu. Matomai serga, nes ligos negalima atmint. Vaikinas pasibaigė, pagelto, nuliūdo, mažai valgo... Sakyčiau, kad ir gyvent jam nusibodo.

Naktis, Pilis, Paslaptis,
Ordinas

Ordinas, Nerimas

¹¹ *asaba* (lenk.) — asmuo. [przypis edytorski]

¹² *byle kaip* (lenk.) — bet kaip, nerūpestingai. [przypis edytorski]

¹³ *tėjyti* (brus.) — atidžiai žiūrėti, sekti. [przypis edytorski]

¹⁴ *špitolninkas* (lenk.) — čia: bažnyčios tarnas. [przypis edytorski]

¹⁵ *ylas* — yla. [przypis edytorski]

¹⁶ *užsimislijęs* — susimąstęs. [przypis edytorski]

¹⁷ *striokas* (brus.) — baimė. [przypis edytorski]

Kaip atsėdėdo užsimislijęs, tai sėdėtų kažin kaip ilgai, o kaip įžiūri kokį daiktą, tai žiūri be paliovos, į žemę arba į lubas.

Ir pečiais trūktelėjo.

— Jaunystė reikalauja krūtėjimo ir oro; misiliju, kad jį paimti su savim, jeigu kur išsiruošime ant užpuolos¹⁸ į svieta, tarp žmonių, arba paimsime po kokį komtūrą (vadas kryžiuokų), tada vaikas atsikvošės...

Špitolninkas, klausydamas, su galva pakratė.

— Galite, ką norite bandyt, — tarė, — ba aš iš savo aptiekos¹⁹, kas tiktai buvo, viską daviau; nemisliju, kad pamatys ir tai... Kažin, ar galėtų jot. Atiduot pas ką, tai reikia vaktuoti²⁰, kad nepabėgtų... Na, aš tiktai nežinau, — pabaigė ir vėl rengėsi eiti; nes Bernardas da jį sulaikė už ploščiaus.

— Kaip misliji, ar jis iš to išeis — paklausė.

Kad būt senesnio, — atsakė su nenoru zokoninkas, kuris nestigo, — būt galima atminti, ar pasveiks, ar numirs. Su jaunyste nežinia, kaip bus, ar pasveiks ar ne, ot, užges kada norint kaip žvakė nuo vėjo ir bus po viskam.

— Gaila būt, — sumurmėjo Bernardas. — Auginome jį nuo kūdikio... Na, ir daug ant jo ro kavome.

Brolis špitolninkas, vos dagirdo tuo paskutinius žodžius, ba nerimavo.

— Broli Bernardai! — atsiliepė kaip užpykęs ir rodos paskutinį žodį ištarė: — Tikėk man, esmu²¹ senas, daugelį mačiau! Kraujo ir būdo žmonių neperdirbsi. Na, perdirbt negalima, įsižiūrėk, kaip nori, laukinį paukštį, vos langą atidarysi, išgirs saviškių balsą — pabėgs.

— Tai reikia sparnus pakirpt! — sumurmėjo Bernardas, į ausį špitolninko ir potam²² vėl tarė:

— Ar tik jam kas nepasakė apie viską. Tai būt po visam.

— Kas gi galėtų? Kokiu spasabu²³? — pertraukė špitolninkas. — Mes tiktai apie tai žinome, o daugelį niekas. Niekas! Dasiprotėt²⁴ negali. Jurgis, kaip visi čia, žino, jog jį mažulėlį parsivežėme iš Vokietijos.

Taip, teisybė! — atsakė Bernardas — nes pomėtys kūdikio? Na, na, jis pamena, to negalima sakyt. Jis gali pamint kaip per sapną.

Špitolninkas su galva pakratė.

— Jau galėjo užmiršti! Riek laiko praėjo! — atsakė. — Ne vienas žmogus neatmena ankstyvos jaunystės, jis pateko į mūsų rankas suvis mažulėlis.

— Na, na! — gynė Bernardas. — Jau šnekėjos ir da ta šetoniška kalba, laukinė, lietuviška, ir vos galėjome jam uždraust, kiba²⁵ jau ir tu, broli, užmiršai.

— Būk spakainas²⁶; jau užmiršo ir nė žodžio kokio moka! — atsako špitolninkas. — Jam tas į galvą pareit negalėjo. Kas kitas turbūt. Nežinia, ką gydyt ar dūšią²⁷ ar kūną? Viena, ar kita?

— Reikia žiūrėt, kas jam skauda.

— Na taip! — nusijuokė špitolninkas. Kad tai būt galima paregėt? Loska²⁸ Dievo gali tiktai dasekt.

Tai pasakęs, pradėjo eiti špitolninkas, skambėdamas su raktais, ką už juostos kaboj, o tuo duodamas suprast, kad neturėjo laiko.

Brolis Bernardas jau jo nelaiškė, ėjo paskui. Špitolninkas, atsisukęs pažiūrėjo ant jo, nusidvyvijo²⁹ truputį, kad paskui eina; ką paregėjęs Bernardas atsiliepė:

Nerimas, Pasitarimas

Ordinas, Praeitis

¹⁸užpuola — čia: užpuolimas. [przypis edytorski]

¹⁹aptieka (lenk.) — apteka. [przypis edytorski]

²⁰vaktuoti — ginti nuo priešų. [przypis edytorski]

²¹esmu — sena forma ž. *esu*. [przypis edytorski]

²²potam (lenk.) — vėliau, po to. [przypis edytorski]

²³spasabas (lenk.) — būdas. [przypis edytorski]

²⁴dasiprotėti — suprasti. [przypis edytorski]

²⁵kiba (lenk.) — nebent. [przypis edytorski]

²⁶spakainas (brus., lenk.) — ramus. [przypis edytorski]

²⁷dūšia (brus.) — siela. [przypis edytorski]

²⁸loska (lenk.) — malonė. [przypis edytorski]

²⁹nusidvyvijo — nusistebėjo. [przypis edytorski]

— Aš norėjau jį pats pamatyti. Ak, nieko neškadis³⁰, kad su tavim nueisiu atlankyti. Špitolninkas nusišypsojo.

— Bene dėl jūs uždrausta, galite eiti kada tik norite. Darykite, kaip pasidaboja.

Iš koplyčios, kur talpinosi ligoniai buvo geras galas, ba net ant kito kiemo.

Tamsu buvo tarp mūrų, nes kai kur lango žiburys apšvietė taką.

Bernardas ėjo užsimislijęs. Turėjo toki paprotį kad einant mėtyt su akimis į šalis, į kožnas praviras duris, į kožną langą, kur žiburys buvo, arba atsigręžus žiūrėt į praeinančių koki tik patiko.

Špitolninkas iš papratimo, greitas, nuolatos jį pralenkia, nes turėjo paėjęs galelį pailkaut Bernardo, ką vilkosi paskui tingiai.

Įėjo ant galo į butą, potam pasuko prie durų į vieną iš stubų, kuriose talpinosi iš vyresnių ligoniai.

Į vieną įėjo. Buvo tamsi ir tuščia; iš kitos stubos tiktai per plyšius mūsų spaudėsi šviesa. Špitolninkas atidarė duris ir pats neidamas pirma norėjo pirma įleist Bernardą, ką tas parodė, kad pats pirma įeity.

Taip stojosi.

Gudrus špitolninkas įėjo į mažą stubutę, kurioje mažiuokė lempa žibėjo.

Nieko daugiaus joje nebuvo, kaip tik lovelė, stalėlis, ant kurio stovėjo bliūdelis³¹ su valgiu nedalipstėtu, kruzelis su vandeniu ir kubka³², taipogi suolelis ilgas, buvo tai viskas.

Lova buvo užtiesta su vilnoniu įlekiu. Ant jos sėdėjo jaunikaitis su nuleista galva, apie septyniolikos metų, augalotas, nes pasibaigęs.

Plaukai trumpai nukirpti, susivėlę, labai gražaus veido. Kada durys susivarstė, dirstelėjo į ateivius. Akis turėjo įpuolusias giliai, veidas suvytęs, lūpos pridžiuvusios.

Ant veido jaunikaicio galima buvo suprast skaudamą, o viduje rūstybę paslėptą.

Turėjo ant savęs rūbus prastus, pusėn kunigiškus — pusėn kareiviškus; pažint buvo galima, kad drūtai³³ subudavotas, ba ant savo amžiaus gana buvo petingus³⁴.

Kada dirstelėjo į ateivius, susiraukė, tuojaus ir stojo, su pašėnavone³⁵ galvą nuleidęs, nes iš slobnumo turėjo ranka pasiremt ant stalo.

Brolis Bernardas, kurio veidas buvo susiraukęs, storavojosi³⁶ išpagadyt ir meiliai pri-siartino prie vaikino.

— Kas tai? Girdėjau, kad yla sergi! — tarė, balsu taikindamas. — Tai negerai! Kas tau yra? Štai Silvestras nieko man negali pasakyt?!

Jaunikaitis stovėdamas su akimis nuleistomis į žemę, tylėjo.

Špitolninkas tuo laiku dirstelėjo ant nepaliesto valgio, ant kruzelio nejudinto ir pečiais trūktelėjo.

— Ar tau kas skauda? — dadavė klausdamas prieteliškai³⁷.

— Nieko man neskauda. — atsakė vaikinai trumpai ir šaltai.

— O kas tau yra?

Į tą antrą paklausimą negreita atsakė.

— Esmu nedrūtas³⁸ — sunkiai atsakė ligonis.

Kaip tu galėjai sveikatą patrotyt³⁹ ir nuo ko? — klausė Bernardas.

Tuo laiku Selvestras stovėjo prie stalo ir su pirštais barškino nesirūpindamas tuo, ką juodu tarp savęs šneka.

— Aš nežinau, kas man yra. — atsakė silpnu balsu ir atsiduso.

Ant to pasibaigė šneka, ba vaikinai neturėjo akvatos⁴⁰ ant šnekėjimo, o Bernardas nemokėjo kvost. Špitolninkas taipogi tylėjo.

³⁰škadyti (lenk.) — kenkti. [przypis edytorski]

³¹bliūdas (brus.) — indas. [przypis edytorski]

³²kubka (brus., lenk.) — puodelis. [przypis edytorski]

³³drūtai — smarkiai, stipriai. [przypis edytorski]

³⁴petingas — plačių pečių. [przypis edytorski]

³⁵pašėnovonė (lenk.) — pagarba. [przypis edytorski]

³⁶storavojosi (lenk.) — stengėsi. [przypis edytorski]

³⁷prieteliškai — draugiškai. [przypis edytorski]

³⁸drūtas — stiprus. [przypis edytorski]

³⁹patrotyt (brus.) — pamesti. [przypis edytorski]

⁴⁰akvata (lenk.) — noras, ūpas. [przypis edytorski]

Stovėjo tylėdami. Bernardas, pamislijęs ne ką pripažino sau, kad duot kokį pamokinimą.

— Reikia — sako — mano kūdiki, melstis, Dievo prašyt ir Švenčiausios Motinos Jo, idant jo loska tave pastiprintų. Reikia pačiam ligai ne asiduot, nuobodulį nuo savęs atstumt, bandyk pergalėt, o būsi vojkas ir linksmas. Neprietelis žmogystės spendžia spąstus dūšei ir kūnui. Malda jį nuvaro.

Laiko to privadžiojimo, vaikas stovėjo kaip kilpas, nuolatos su nuleistomis akimis, nenorėdamas jų kelt aukštyn, kad ant tų akių ko neriauktų. Stovėjo kaip akmuo; drėbsimas jo tiktai išdavinojo⁴¹ skaudėjimą.

Nieko neatsakė. Bernardas žiūrėjo į jį ilgai, kvote — nes akimis. Špitolninkas tarė:

— Galima turėti ant ko norą? Akvata⁴²? Sakyk. Galima kokio gėrimo? Valgio? Ba laikais noras duoda išganingą sveikatą.

Ilgai laukė pakojoj vaikas prisirengė atsakyt.

— Laikais geriu vandenį, o toj pat niekam neturiu noro. Aš nieko daugiau negeidžiu.

Ant to pasibaigė; brolis Bernardas suniurnėjo kas žin ką po nosim, prisakydamas, kad nesirūpintų ir miegotų, tą pasakęs rengėsi eiti. Špitolninkas, eidamas paskui Bernardą atsikusęs dirstelėjo į jaunikaitį ir vėl pečiaiis krustelėjo.

Ligonis, kada jau duris uždarė, sėdo ant lovos, pasirėmė su rankomis ant kelių ir veidą ant delnų parėmęs mislijo kaip pirmai.

Lemputė, spragėdama, žibėjo pritemusia šviesa, kurios laikais šviesa pasididino arba sumažo.

Žingsniai atitolstančių pradėjo mažt ir po valandėlės nebuvo suvis girdėt; vėl nutilo kaip grabe.

Ligonis negulė, kad ir laikas buvo, kaip kad pakėlęs galvą, klausė, tai veidą rankomis užsiėmė ir kaip miegodamas, apimtas nutirpimų sėdėjo.

Lemputėje baigėsi aliejus. Štai išgirdo kad pirmutinėje stuboje⁴³ kas duris patika suvarstė.

Ir tuo išbudino jaunikaitį. Pamažu prisiartino prie slenksčio: durys atsidarė ir kokia tai žmogysta, apsisopus su ploščium įsmuko į stubelę.

Turėjo tos asabos Jurgis laukt, ba tuojaus pakilo nuo lovos, ir veidas prašvito.

Ateivis buvo tu pačių metų, o gulimu jaunesnis. Išrodė ne taip skaistaus veido, bet doras, ir tuo laiku linksmai išrodė. Plaukai trumpai nukirpti, drabužiai iš storo audimo, prastos skūrinės⁴⁴ naginės ant kojų. skabrus kad ir ne rangus, kožnas galėjo pažint jame prastą tarną klioštoraus.

Priešais Jurgį, išrodė jis kaip prastas vaikas.

Ligonis pamatęs jį, nusišypsojo. Svečias prisiartino nedrąsiai, su dideliu prilankumu, ant pirštų pamažu.

— O ką! — paklausė — ar ne geriau jums?

Šnekta jo buvo maišyta su vokiška.

Ligonis su galva pakratė, sėdos ant lovos ir ateiviui parodė suolelį, kad atsisėstų. Tas sėdosi ant prasto suolelio.

— Na, sakyk man — tarė stenedamas jaunikaitis — sakyk man apie tai, ką vakar priminei. Aš, pats likęs, kada pradedu mislyt, o mislydamas kas kartas daugelį pamenu sau. Taip! Ta tauro kalba, kai kelis žodžius pasakei, aš ją kaip mažas buvau girdėjau. Tie keli žodžiai. Per tave ištarti, daug kitu man ant mislės atvedė. Jie man pasakoje, kad siratuku⁴⁵ mane iš Vokietijos parvežė, nes meilijio. Aš būdamas kūdikiu girdėjau tą kalbą, ir aš turiu būt lietuvninku... Taip kaip ir tu!

Dabar viską pradedu atsimit. Kaip per sapnus. Jau migla blaiivosi, akis mano pradeda atsimerkt...

Ateivis, sėdintis ant suolelio, pridėjo pirštą prie savo lūpų ir į duris dirstelėjo. Dūsavo ir su delnu trynė kaktą.

Liūdesys, Skausmas, Ilgesys

Pasakojimas, Prisiminimai,
Praeitis

⁴¹išdavinojo — sen.: išdavė. [przypis edytorski]

⁴²akvata (brus.) — noras. [przypis edytorski]

⁴³stuba — gyvenamasis namas. [przypis edytorski]

⁴⁴skūrinis (lenk.) — iš odos, odinis. [przypis edytorski]

⁴⁵siratukas (lenk.) — našlaitis, našlaitėlis. [przypis edytorski]

O! Nelaiminga valanda, — tarė dejuodamas jaunikaitis, — kaip apie tai dažinojau! Ką mačys apie tai mislyt? Kas jums pamačys, žinot? Į jų rankas kas įpuola, jau tas ne ištrūksta. Žiūrėkite ant manęs. Mane ir pagriebė mažu vaikinu iš kokios tai stubos, ant virvukės prie arklo, kaip kokį gyvulį, parsivarė, apkrikštijo, apkirpo, liepė tarnaut — ir turiu. Kada traukė ant maniškių liepė paskui save neštis ginklus; o aš paskui turiu eiti. Matau, kaip mano brolių kraujas teka, kaip mano broliai žūva... O! Manyje net verda širdis, ašarų pilnos akys; nes aš pats, neturiu tiek drūtumo!

Jurgis pasikėlė truputį nuo lovos, susiraukė, kumščius suspaudė ir šnabždėjo:

— Ak, galima pabėgt.

— Kur? Kaip? — pertraukė persigandęs tarnas.

— Ant ko tai viskas tiktų? Tenai mus niekas nepažintų ir niekas nepriimtų. Da mus užmuštų, kaip kokius kryžius, ba dėl tų nedovanojo. Turime dėl jų tarnaut, kad ir jų neužkenčia. Tokis mano paskirimas, o savo paskirimo niekas nėra ponu.

Pamislijo truputį ir toliau kalbėjo.

— Jago jus kitados iš Lietuvos pagriebė, augino ir glamonėjo, penėjo kaip ponaitį, ir rėdė; tai ar jie šiandien pavėlytų pabėgt? Jie jus vaktojo⁴⁶ dvylika akių, o kad ką dažinotų, tada būk sveikas!...

Ir tai pasakęs, brūkštelėjo per savo kaktą su ranka, duodamas suprast, kad būt nukirstų.

Ligonis Jurgis mislijo giliai.

Persitraukė šnekta ir pradėjo tarno klausinėt apie visokius lietuviškus dalykus: kaip vadinasi motina, tėvas, brolis, sesuo, namas ir t.t.

Klausiančiam akys žibėjo ir potam už galvos tvėrės.

Tarnas divijosi, kad jis taip garsiai šnekėjo, mislydamas, kad laikais gali kas už durų klausyt.

— Ar buvo čia senas Bernardas? — paklausė galiausiai. — Ką jis čia pas jus veikė! Jis ant tuščio niekadose ne vaikščioja. Siunčia jį šnypinėt, ba kiti nėra tam tikę. Tai rakalis⁴⁷ žmogus, ar ne? Kaip blekstelėjo su savo žlibe, taip kaip su yla pervėrė. Jis čia drūtvietyj neva jokios vertės neturi, — tokis rodos brolis kaip ir kožnas: su vyreniais neužsiduoda ir su jais nevaikščioja; iš tolo nuo jų. Vyriausybės jokios neturi; o jo bijosi ir vyriausi, ir gali padaryt ką nori. Spaudžiasi visur, niekur prieš jo nosį durų neuždaro; per plyšelį nužiūri, tai net širpuliai per kūną pereina. Jį čia ne dovanai pas jus atsiuntė. — Ar laikais prieš jį neišsidavėt su kuo?

Jurgis nieko ne atsake, tiktai pečiais davė suprast, kad nieko, o potam tarė:

— O ne! Nuo manęs žodžio negirdėjo!

— Špitolninkas — tarė tarnas — prastas, nekantrus, ne vos pyktas, nuolatos urzgė; nes širdį turi gerą. Ligonius koloja, kada nepasitaiso, o diena ir naktį apie juos triūsia kaip motina! ... Rudspangė, tikrai kaip į žmogų pažiūri, tai rodos su akimis praris žmogų!...

Jurgis, mislijo ilgai, o potam kaip iš miego pabudęs tarė:

— Kunigas? Kunigas?

— Na, ak tai pas mus didžiausius bajorus taip vadina, — atsako ateivis.

— Aš žinau ir gerai pamenu — tarė Jurgis, prisidėjęs pirštus prie kaktos, — kad kada aš buvau mažas, tai mane nešiotė⁴⁸ taip vadino.

Girdintis tai tarnas abidvi rankas pakėlė aukštyn ir vieną potam prisidėjo s au ant lūpų, duodamas ženklą, kad taip garsiai nerėktų. Pakilo net persigandęs.

— Dėl Dievo! Dėl Dievo! — šnabždėjo — tylėkit! Tylėkit! Net mane širpulis paėmė. Kad jie dažinotų, kad jūs per mane visko dažinojote, būtų po manęs, o ir su jumis kažin kas būtų?! Tylėk, Viešpatiuk! Tylėk.

Jurgis mislijo, ant rankos pasirėmęs. Ant susiraukusios kaktos galima buvo matyt, kad po jo galva painiojosi visaip. Prakaitas visa išpylė.

— Lietuva! Lietuva! — pradėjo su galva linguodamas sakyt. — *Kalbėk tu man* apie ją. Tu ją geriaus gali pamyt... Matei ją, tu buvai su jais tenai. Manęs jie nė už vartų neišleidžia;

Pasakojimas, Prisiminimai,
Praeitis

Pasakojimas, Prisiminimai,
Praeitis

⁴⁶vaktoti — saugoti, rūpintis. [przypis edytorski]

⁴⁷rakalis — netikėlis. [przypis edytorski]

⁴⁸nešiotė — vakų auklė. [przypis edytorski]

andai prašiau kad imtų su savim, tai nenorėjo imti, o aš nebūčiau niekur bėgęs, ba da apie tai nieko nežinojau.

Pasakė man, kad esmu da jaunas, ir laukt liepė. Lietuva! — paantrino, žiūrėdamas į tarną, kuris drebėjo girdėdamas tą žodį, ir net veidas jo persimainė — Lietuva! Kalbėk apie Lietuvą!

Tarnas nuliūdo: paėmė galvą savo į delnus ir vaitodamas pradėjo kalbėt:

— Lietuva! Oi, Lietuva! Kitokia suvis žemė, kitokie apsiėjimai. Kitoks svietas ir žmonės.

Ji man ir dabar akyse stovi ir nuolatos sapnuojasi! Tiek jau metų, o rodos, kad tai vakar buvo, jaučiu ant savo kaklo viržį, ką mane vilko prie arklo pririštą. Lietuva, mano Kunige, kur tokia galėtų būti, kad ne dasiektų kardas kryžioko, tai ne pirma, kada Dievas buvo Lietuvą sutvėręs!...

Čia ką pamatysi? O tai viskas ranka žmogaus padaryta, ką Dievui priešinasi jo sutvėrimė; o tenais suvis kitaip. Dievas netupi bažnyčioje — visur jo pilna... Daugelis dievukų, daugelis dievų. Auga nekludintos girios, šilai begaliniai, o juose laukiniai žvėrys galisi su laukiniu žmogum. Žvėris ir paukštis, žmogus ir medis, visi kaip tikri broliai. Meška kalba į žmones. Šuo su paukščiu, visi supranta. Vienas kitą žudo, nes vienas kitą supranta.

Briedis su strielčium⁴⁹ kolojasi, gegutė dėl mergų daineles dainuoja, ką tos iš jos mokinasi. Vėjus ir viesulus galima pas mus suprast... Kaip ažuolas Perkūno ošia, vaideliotai⁵⁰ supranta, ko nori ir paskui dėl visų pasako.

Tenai da vis taip, kaip tai buvo kitados, kaip mėnulis su saule ženijosi. Kožnam medyje ir kelmely, tupi dvasia, ką jį apgina; kožnam upelyje gi vena dievaitė, ką per křištolinį vandenėlį, daboja žmones ir visus sutvėrimus. Dievaitės šnabžda į ausis žmonėms, ką ir kaip šnekėt, ba tų Dievulių pilnos šalys ir pakriaušės, o ypač ir grūdelyje smiltelės.

— O Viešpačiuk mano! Kokis tenai gyvenimas, kokis gyvenimas! O ramumai giriose ir lankose! Kokios tenai giesmės. Bet kada kryžiokai pradėjo puolinėt, viskas nutiko.

Teisybė! Neturi tokių rūbų, nė padarų, nė akmeninių namų, nė bažnyčių, kuriose Dievą ant spynos užrakina. Ten viskas atvira, durys nuo stubos adtadarytos, žeme dėl žmonių, visur Dievas laksto, kur nori, o taipogi ir žmogus. Kunigas sėdi puikioj vietoj ant kalnelio tam, kad aplinkui matytų, iš kur laikais neprietelis atitraukė, o tarp žmonių vyriausiu yra, kad jais davadžiojo⁵¹. Užtai gauna pylos iš visokių javų.

Užmislįjo tarnas, o potam tarė:

— Lietuvoje nesiranda tokių žmonių kaip čia, kad ne valia dirstelėt ant merginos ir su ja meiliai kalbėt. Mūsų vaideliotai ir mergos vaideliotkos nėra taip suspausti; o kad ir joms ne valia ženyti, juoktis ir dainuot neuždrausta. Su vainikais ant galvų tarnai dievaičių, linksmai į akis svietai žiūri.

— Mes čia kaip gyvuliai stalde⁵², sėdime uždaryti; nė senos bobos į drūtviatę neįleidžia, kad apie merginą nepamislų. Oj! Lietuva! — atsiduso. — Kunige mano, svietas kitokis ir geresnis... Tiktai dėl mudviejų uždarytas!

Jurgis nuliūdęs paklausė:

— Nes jie, tie kryžiokai, pažįsta tikrą Dievą, o mudu išmokome iš jų Jį garbint.

Tarnas, galvą nuleido, paskui apsidairė.

— Baisus tas jų Dievas! — suniurnėjo — vajavimo⁵³ ir žudo! Teisybė! Ir į mus perkūnais leido, nes tiktai nedorus, o jie kraują lieja, neklausdami kieno. Dievas neprisotintas, ba jam visos žemės reikia, o mūsų dievaičiai tūno sau ir svetimo negeidžia.

Jurgis klausė, susiraukė. Nieko neatsakė, tiktai su galva pakratė.

Tarnas išdrįso daduot:

— Ak, jie stotasi save tarnais Dievo ir sako, kad pildo Jo valią. Dėl mūsų vaideliotų ne valia vert už kardo, nė kraujo kito tekint ypač gyvulio. Jų Dievas to reikalauja.

Jurgis nieko neatsakė; dūsavo abudu.

— Atsimeni tu Lietuvą gerai? — paklausė lignonis.

Pasakojimas, Prisiminimai,
Praeitis

Pasakojimas, Prisiminimai,
Praeitis

⁴⁹strielčius (brus.) — medžiotojas. [przypis edytorski]

⁵⁰vaideliotas — senovės prūsų ir lietuvių pagonių vyresnysis dvasininkas, žynys. [przypis edytorski]

⁵¹davadžioti (lenk.) — valdyti kažką. [przypis edytorski]

⁵²staldas — trobesys gyvuliams laikyti, tvartas. [przypis edytorski]

⁵³vajavoti (lenk.) — kariauti. [przypis edytorski]

— Aš geriaus nuo jūsų, — provijo⁵⁴ tarnas — mane jau dykta pagriebė nuo užmuštų tėvo ir motinos, kada jau galėjau kaip katinas laiptoti po medžius. Būčiau pabėgęs, bet kai užmėtė ant vos gyvo virvę ant kaklo ir vienas kryžiokas vilko pririštą prie arklio, o aš staugiau kaip vilkas iš skaudėjimo ir baimės. Uždarė paskui su kitais į užtvarą, o mes ją padegėm, kad pabėgtume. Nepamačijo⁵⁵; sugaudė visus. Mušė potam ir mučijo⁵⁶, idant mes mokėtume jų kalbą. Nes aš iki to laiko neužmiršau, neatpratino mylėt savo žemę.

Tai pasakęs nusijuokė.

— Tegul jų vienas paklausia apie mane, tai pasakys, kad geresnio tarno už mane neturi. O dėl ko? Kloniojuosiu⁵⁷ dėl jų iki žemės, rankas laižau, aukštinu jų gerybę, juokiuosi, kad mislity, kad man čia gerai. Nes kas mano dūšėje, to nedaseks!

Ir pusiau giedodamass, pusiau niurnėdamas, dadavė.

— Kas žin! Yra da Kunigų, o taipogi žmonių daugybė. Ateis valanda ir dėl lietuvi-ninkų, kad savo atgaus!

Jurgis nieko neatsakė. Nuolatos jam mislioje buvo Kunigas! Kunigas!

Tame pradėjo lempukė gest, spirgėt; tarnas pašoko staiga, persigando, kad pasivėlino, prisartiino prie nuliūdusio jaunikačio, su pakala ir gailėsčiu.

— Kunige mano! — tarė tikai⁵⁸, norėdamas už rankos paimti — nesirūpink per daug. Nesi kūdikiu. Turi būt vyru, gražiau išrodytum užpykusiu nekaip nuliūdusiu. Turi būt greitas. Kas žin? Kas žin? Galima pareis laiminga adina⁵⁹ dėl lietuvių vaikų.

Jurgis dirstelėjo į jį ir lengvai su ranka į petį paklepojo.

— Eiki — tarė — tau laikas. Špitolninkas niekadoms naktį nemiega ir kožną užžiūri. Jago čia tavo rastų. Eiki: o rytoj, kad galėsi ištrūkt, ateiki man pasakot apie Lietuvą. Tu man pirmutinis apreiškei apie mano brolius — viskas manyje atsigaivino. Ar tai sapnas? Ar tai atminimai? Ar tai pagundos šetoniškos?

— Šetoniškos? — nusijuokė tarnas nodatikodamas. — Lietuvoje, pas mus šetonų nėra, tiktai dievaičiai, tarnai didelio Dievo, kartais rūstūs, kartais geri, kaip dėl jų prisako. Tai tik tie laurai išmislijo šetoną. Mūsų Perkūnas jo nenukėstų, tuojaus devynis stuomenis į žemę įtrenktų, neduotų savo žmonių gundyt, ne ne!

— Tylėk, paiki! — sušuko Jurgis. — Žmoniškų dalykų su dieviškais nemaišyk: ką tu išmanai!

Ir baimingai, nematant, persižegnojo. Nes Jo Rymas (taip tarnas vadinosi) nepatemi- mijo, ba per pusiau atviras duris išsprūdo, ir kaip pelė, ant pirštų į savo stubą nubėgo.

II

Drūtvietė Marienburska (Malborkas) tuo laiku, ką ir buvo puikiai išbudavota⁶⁰, vienok nuobodus buvo jojo gyvenimas.

Ant kalnelio talpinosi drūtvietė, Hochburgas, seniausias budynkas⁶¹, kuriame talpi- nosi bažnyčia, sklepai⁶² dėl nabašninkų ir šalia rodos: toliaus žemių stovėjo senas mūras, kuriame susirinkdavo kryžiokai, žemiaus da netoli Negato, trečias budynkas mūrytas, kuriame talpinosi broliai, tarnai ir žmonės priklausiantys kryžiuokų dvarui.

Sakydavo tada, kad po tais budynkais buvo po žeme ulyčios, kad iš vieno į kitą buvo galima nueiti, o apie kurias žinojo tik vyresnieji.

Ant kasdieninių rodų⁶³, susirinkdavo Dydis Vadas, Dydis Kūmtoras, Maršalka, Išdi- ninkas, laiku kuris iš vyresnių kareivių, paprastai sueidavo į bydunko vidurį, į salę vadi- namą „kareiviška“, kurios lubos laikėsi ant vieno akmeninio stulpo.

Tai toje salėje rytojaus vakare susirinko vyresnieji zokono. Sėdėjo ant akmeninių suolų aplinkui, o šiluma nuo degančios ognies kamine visus šildė.

⁵⁴provoti (lenk.) — čia: teigti, sakyti. [przypis edytorski]

⁵⁵nepamačijos — nepadėjo. [przypis edytorski]

⁵⁶mučyti (brus.) — kankinti. [przypis edytorski]

⁵⁷kloniotis (sl.) — lenktis. [przypis edytorski]

⁵⁸tikai — tiktai. [przypis edytorski]

⁵⁹adina (brus.) — valanda. [przypis edytorski]

⁶⁰išbudavotas (lenk.) — pastatytas. [przypis edytorski]

⁶¹budynkas (lenk.) — pastatas. [przypis edytorski]

⁶²sklepas (lenk.) — rūsys. [przypis edytorski]

⁶³roda (lenk.) — patarimas. [przypis edytorski]

Pasakojimas, Prisiminimai,
Praeitis

Piliavietė

Visi buvo paniūrę, petingi⁶⁴ ir rodės, kad sutverti nešiojamam ginklui. Tada nė vieno į savo zokoną nepriėmė kaip tik vokiečius ir drūtus vyrus, per ką buvo kone vieno veido.

Didis vadas, stovėjo arčiausiai kaimyno. Buvo tai puikus vyras, nes veido netikuso. Akys jo lakstė nerimstančiai, lūpas kramtė, kaktą raukė ir norint buvo tarp saviškių. Tarp geriausių savo prietelių, rodėsi jais netikėjo.

Nuo nužudymo Didžio Vado v. Oršelano per Endorfą. Kompanas daduotas buvo dėl jo, kuris sergėjo jį stovėdamas prie durų.

Buvo tai jauniausias iš susirinkusių. Smarkių akių, gražaus štolto jaunikaitis, kuris laikėsi pašalyje, rodės netemindamas ant vyresnių, ba prie rodos jis neprigulėjo⁶⁵. Stovėjo ant sargos, negalėjo atsitraukt. Vadino jį grafu v. Hennebergu.

Vadas Liuderis, skirtumą turėjo tą, kad baisių buvo akių, o taip visame panešėjo į kitus.

Veidai Didžio Kumtoro, Maršalkos ir paskarbio, o taipogi kitų vyresnių, kurie radosi rodoje, doriau atrodė ir galima buvo suprast, kad visi buvo po valdžia Didžio vado, nes roda prie visų prigulėjo.

Rodosi tame susirinkime ir buvo mums žinomas brolis Bernardas, kuris buvo taip pačiai pasirodęs kaip ir vakar, sėdėjo kamputyje ant suolo, kaip kokis sviedkas⁶⁶.

Iš veido, Didžio Vado galima buvo suprast, kad ant tos rodos randasi be jokios akvatos. Šnekučiavo patika, buvo tai pradžia rodos.

Kuntorys porą kartų, pakol pradėjo rodą, dirstelėjo Kpmpanui Vadui Aennebergui, o matydamas kad jo mirkčiojimo nesupranta, prisiartino prie jo, šnabždelėjo į ausį ir – Kompanas išėjo pro duris..

Vadas Didis, Liuderis pastumė nuodegulį į kaminą, kuris nuo ugnies nusiritęs, apsidairė ir sumurmėjo:

— Na ko nekalbat — pradėkite — klausau!

— Geriausia rodos bus, kada dėl Jūs apie viską papasakos brolis Bernardas; — atsiliepė Didis Kuntorys žiūrėdamas į jį.

Vadas susiraukęs metė akimis ant sedinčio kampe Bernardo. Galima buvo suprast, kad Bernardą laikė neapykantoj.

Pašauktas Bernardas, kaip meška, nerangiai pakilo iš vietos ir prisiartino prie kamyno.

Tylėjo, jis mislijo, nes drąsiai, be rūpesties; o kad ir matė užrūstintą vadą, nieko sau iš to nedarė.

— Kažin ką jis mislijo per tai.

— Sakyk, broli Bernardai! — atsiliepė Maršalka.

— Svarbi naujiena — atsiliepė Bernardas — niekas geriaus nežino nuo manęs. Reikėtų ką apmilsyt, didelis laikas. Tai vis apie tą jauną vaikina kunigaikštį lietuvninkų, kurį mes pagriebėm jau bus dešimtis metų iš rankų motinos ir dėl be reikalo auginam. Aš jį išgelbėjau ir per mano rodą čia užaugo, kad iš jo savo laiku turėtum naudą, be kraujo praliejimo. Vaikišcius...

Didis vaas pečiais patraukė.

— Ne didelę naudą padarei dėl zokono, kad tą laukinį vilką auginai. Kas per nauda? Reikėjo jam galvą suteškint į pušį.

Nusijuokė betikusiai, brolis Bernardas rodos to negirdėjo.

— Galimai prireiks — tare šaltai. — Motina našlė, turi šmotą lauko prie ribėžiaus ir drūtivietę, ką mes žadam paimt.

Kas žino... Kūdikis užaugintas krikščioniškoj vieroj ir turi didelį pririšimą prie mus; o kam ta žemė teks, ar ne į mūs rankas?

Vadas vėl pečiais krustelėjo ir nusijuokė.

— Vėlyt turėt kelis šimtus kareivių ir kelis tūkstančius žmonių nei tą, ką sakai, arba tą palaikų vaikiščią. Jau motina galimai ir užmiršo apie jį. O tegul jis sužino apie viską, kas tada bus? Visa ta rokunda bus ant niek.

Blėkstelėjo akimis, Bernardas stovėjo kaip akmuo. Tada Maršalka atsiliepė, žiūrėdamas kartą į Vadą, kartą į Bernardą. Vyresnieji visi laukė to prasto iš pažiūros Bernardo; tiktai Vadas ne daug ką sau iš jo darė.

⁶⁴petingas — kuris plačių pečių. [przypis edytorski]

⁶⁵prigulėti (lenk.) — priklausyti. [przypis edytorski]

⁶⁶sviedikas (lenk.) — liudininkas. [przypis edytorski]

Ordinas, Hierarchija,
Tvarka

Naujiena

— Tada, kada tas kūdikis į mus rankas papuolė — tarė — visa mūsų roda mislijo, kad ta kūdikį užaugint kareiviu. Viskas jau taip yra: šiandien galime turėt iš to vaikino naudą.

— Aš to neslėpsiu — pertraukė Bernardas — kad naujos yra painės⁶⁷. Kur eina apie reikalus zokono, tenai ir prie klaidos reikia prisipažint, o ir taip privalo. Vaikas augo čia gražiai iki to laiko, o dabar reikėtų su juo ką norint pradėt, argi kažin, ar motina nenorėtų atiduot savo žemę už jį. Pilėnai, galimas dalykas, mums tekstų. Vaikinas geras krikščionis, o kada gautųsi į Lietuvą, tai ne jiems tarnautų, tiktai mums.

Ta roda brolio Bernardo matomai visiems patiko, ba vieni į kitus pradėjo žiūrėt, rodės patvirtino jo rodą. Didis Vadas tiktai stovėjo prie kamino, rodos tą rodą niekino.

— Tai da tuo negalima tikėt ir ta viltim džiaugtis — sumurmėjo neakvatnai⁶⁸ — pas man — drūtis ir kardas, o ir vaina, tada kas kitas; kaip mes taip elgsimės, tai ir laiką gaišinsime ir pinigus, o naudos neturėsime, ant galo nueis visokie skundai pas Popiežių. Kam čia mums tai? O jeigu patiks vaina su pagoniais, tada ant pašaukimo visas svietas subėgs. Argi mes nesame galingi. Su vaikais galėtis ir už vaikus naudotis, tai ne kareiviškas darbas.

Niekas tiems žodžiams nesipriešino, o ir Bernardo, rodos, nesupeikė. Visa vyriausybė tylėjo; o kada Vadas į juos dirstelėjo, suprato, kad savo pusėje neturėjo nė vieno.

— Viskas gerai, kas į gerą kelią veda — tarė po valandos didis Kumtoras. — Neniekinkim ir to, ką Apveizda pridavė į mūsų rankas.

Vadas pečiais krustelėjo.

— Kas pradėjo tegul ir baigia — papildė žiūrėdamas į Bernardą. — Kas jau stojosi⁶⁹ neperdarysime.

— Aš po teisybei tą kūdikį išgelbėjau ir daug rokavau; — pertraukė Bernardas. — Darykite su juo, ką norite! — neduodamas to pabaigt, suniurnėjo Vadas. Nusikreipė į kaminą, rodos nenorėjo savo veido parodyt dėl Bernardo, o potam tarė:

— Prieš mane, palaidi barščiai buvo. Iš viso mandralų ne mažai. Kožnas norėtų būt ponu ant savo rankos, kožnas ieško nuopelnų, ir tokis ypač, kuris nenusėdo gerai ant arklo ir, kas tik kulnų nepakėlė, kišasi prie visko ir nori, kad visi neišmintingos rodos klausytų; aš jūsų visų nebijau.

Bernardas palenkė galvą prieš jį su nuduota pakara⁷⁰:

— Aš nesisavinu jokios vyriausybės. Tiktai ypač prie to, kas privalu kožnam kareiviui. Aš jūsų visados klausiau ir klausysiu.

Tai pasakęs dėl visu pasiklonijo, pirmiausia Vadui, paskui per duris išėjo. Žingsniai buvo girdėti einančio akmeninėmis grindimis kantorių.

Didis Kumtoras su Maršalka prisiartino su pašenavone⁷¹, nes be baimės prie Liuderio, kurio akys buvo atkreiptos į duris kuromis Bernardas išėjo.

— Galingas Vade, — tarė vienas iš jų — jūs turite rūstybę ant Bernardo. Apsiejote⁷² su juo aštriai. Mes papratę jį šenavot⁷³. Jis turi didelį nuopelną zokone, ba jau jam ne vieną kartą aferavot⁷⁴ vyriausybė didelį dynstą, jis nenorėjo priimti.

— Taip! — tarė Vadas, — tai jis tiktai yra kaip šnipukas ir kad visur nosį įkišt, o potam danešti vyriausybei. Aš tokių žmonių nereikalauju prie savęs turėt.

Vyriausieji vienas į kitą dirstelėjo, o *Didis* Kumtoras matydamas, kad to priešinimo niekas nematys, apsimalšino.

Liuderis tuo labai nusiminė. Galimai pajuto, kad per daug išsižiojo. Potam atsikreipė į Maršalką, paklausė, kada ruošis į Lietuvą.

Tas atsako, kad viskas parengta ir kad tiktai reikia palaukt, kad pašaltų ir sutrauktų purvyną.

Didis Kumtoras pasako taipogi, kad atitrauktų nauji akvatninkai⁷⁵ iš Vokietijos.

⁶⁷*painės* — keblumai. [przypis edytorski]

⁶⁸*neakvatnai* (lenk.) — nenoriai. [przypis edytorski]

⁶⁹*kas jau stojosi* (lenk.) — kas jau atsitiko. [przypis edytorski]

⁷⁰*pakara* (lenk.) — nuolankumas. [przypis edytorski]

⁷¹*pašenavonė* (lenk.) — pagarba. [przypis edytorski]

⁷²*apsiejoti* (sl.) — pasielgti. [przypis edytorski]

⁷³*šenavot* (lenk.) — gerbti. [przypis edytorski]

⁷⁴*aferavoti* (lenk.) — aukoti, čia: siūlyti. [przypis edytorski]

⁷⁵*akvatninkas* (lenk.) — savanoris. [przypis edytorski]

Viskas tai netropijo suramint Didžio Vado. Nuolatos turėjo nosį nuleidęs ir negalėjo atsilipt broliui Bernardui.

Vaikščiojo da po stubą⁷⁶ Vadas ir atėjo jam ant mislies vadas, kuris prieš jį buvo, o kuris liko nužudytas. Švirpuliai visą perliejo ir nuėjo į savo stubelę.

Pasilikę pradėjo skirstytis.

— Neteisingai užpuolinėjo Vadas Bernardą — tarė vienas iš ju patyliais — kiba⁷⁷ jis jo gerai nepažįsta.

Visi pritarė, kad taip.

— Yra tai tikrai puikūs vyras ir daugelį gero padarė dėl zokono; — tarė Maršalka. — Kiti tai apie savo neužmiršta, o tas nieko nereikalauja ir apie nieką nemislįjo, kaip tik apie pasikėlimą zokono, o ką jis vyruti turi darbo ir visokio ergelo, tai tegul Dievas myli! Navet gero drabužio neturi.

— Šlovės jokios dėl savęs neieško, — tarė Kumtoras. — Tegul Liuderis da jo gerai nepažįsta, o kada pažins, tada kitaip su juo apsieis.

— Aš už Bernardą laikau, — tarė Maršalka ir žinau, kad jis gerai vėlija dėl vado ir nenori po juo duobučių kast.

Ugnis pradėjo ant kaimyno gest, viriausieji pradėjo skirstytis.

Didis Vadas nerimavo, kad Bernardą taip pažemino akyse kitų ir tiek jam prikišo. Iš stubos savo nuėjo tiesog į gyvenimą⁷⁸ Bernardo. Čia jo nerado.

Stubutė jo buvo prasta ir išvis apleista. Suvis zokoniškai išrodė: lova, ant kurios sauja supuvusių šiaudų gulėjo, kampe kitame gulėjo pamestas balnas.

Katras pažiūrėtų į jo stubutę, tai pasakytų; kad čia esti žmogus, kuris suvis svieto išsižadėjo. Tikrai vedė aštrų gyvenimą.

Pas kitus kryžiokus visaip nusidėjo o su būdu, tai Dieve gelbėk.

Kada Bernardas grįžo į savo stubą ir paregėjo einantį priešais Didį Kumtorą, su pašnavone pasveikino jį. Drauge abudu įėjo į šaltą stubutę.

— Broli Bernardai! — tarė smagiai Kumtoras ir linksmi, — atėjau jus nuramint. Liuderis jūsų nepažįsta, o savo valdžioje yra užvidum; reikia jam dovanot.

— Iš visos širdies! — pašaukė linksmi Bernardas. — Čia ne apie mane, ne apie jį neina. Mes esame tarnais didelio dalyko, katras norėtų mus nugalėt tai da neužgimė.

— Tai turi teisybę — tarė Kumtoras — daryk, kaip išmanai.

— Aš kitaip nemislįju — tarė Bernardas. Tai gerai, kad jis mano valiai aditadavė. Aš viską padarysiu gerai, o kaip nepasiseks tai...

— Kodėl nepasiseks? — paklausė Kumtoras. Bernardas truputį susiraukė.

— Dėl to — tarė, — kad kaip žmogus storojes⁷⁹, kitaip stojęs. Ir mažiausias akmenėlis dydžiausią apverčia, jeigu nepasivektuoji, tai praslysta ant jo, taip ir aš — vaikiščių užauginau, augo mano džiaugsmui, o dabar...

— Jeigu serga, tai pasveiks! — tarė Kumtoras.

— Špitolninkas daug nežada, vaikas džiušta — tarė Bernardas. — Vaikštinėju, šnipinėju, nieko nežinau, o jaučiu, kad ant tos jaunos dūšės kas puolė; ba tai ne liga kūno. Persimainė, net aš bijau...

Bernardas nepabaigė.

Didis Kumtoras, norėdamas atitolint, ranką padėjo jam ant peties ir tarė linksmi:

— O aš dėl jūsų suvis nebijau, ne apie tai... ką mislijot užsiimt. Būkite sveiki.

Išėjo.

Stuboje buvo kone suvis tamsu, net durys Kumtorui išėjus tuojaus atsidarė ir vaikas įnešė lempukę apsiaubęs delnais, kad neužgesintų.

— Kur Šventas? — paklausė patika Bernardas. Ar šaukei jį?

Tarnas tiktai su galva linktelėjo ir atitolino. Križiokas, tiktai dideliais žingsniais vaikštinėjo po stubelę, matomai kažko laukė.

Kiek kartų išgirdo ką einantį per koridorių, stoji ir klausė.

Patarimas, Pokalbis,
Malonė

Nutarimas

⁷⁶stuba — suvalkiečių gyvenamasis namas. [przypis edytorski]

⁷⁷kiba (lenk.) — tikriausiai. [przypis edytorski]

⁷⁸gyvenimas — čia: gyvenamasis kambarys, troba. [przypis edytorski]

⁷⁹storojis (lenk.) — stengtis. [przypis edytorski]

Tame durys atsidaro; mažas, storas, nerangus sutvėrimas, kuris daugiau atrodė kaip meška, ne kaip žmogus, šniokštė ir stenėjo kaip kalvio dumplės, stovėjo tika ir laukė.

Kada lempukės knatas pražibėjo šviesiau, galima buvo patemyt apskritą didelį veidą, nuo saulės apdegusį, su reta barzda, ir suvis bjauriai išrodė. Kožnas galėjo pažint, kad tas žmogus paėjo iš kaimo, pasenęs nuo sunkaus darbo.

Platūs pečiai, rankos storos, kojos trumpos kaip stulpeliai, išrodė kaip avilys. Kam galėjo Bernardas reikalaut to berno nuo arklo?

Prisiartino prie jo greitai ir dirstelėjo į akis.

Šventas taipogi žiūrėjo į akis, nes akys jo žibėjo, jeigu ne išmintim, tai kitrybe⁸⁰ čigoniška.

Tame sutvėrime talpinosi slapybė.

Iš akių galima buvo pažint, ba tuojaus nuleido.

Su nuduota linksmybe, šventas griebė už kampo ploščiaus Bernardą ir su pakara pa-
bučiavo.

Jis laukė prisakymo.

— Na, trauksime į kelionę! — atsiliepė Bernardas patika dedamas pirštą ant lūpų.

— Gerai, tėveli, į kelionę tai kelionę! — tarė ne labai gera vokiška kalba Šventas, kuris nuolatos šypsojosi, rodydamas aštirus dantis. — Į kelionę tai į kelionę! — paantrino. — Aš tuo nesergu kaip kiti. Pasiruošęs esu visada, lazda į ranką ir — keliauju... Na? — o kur? — paklausė vartydamas akimis.

Bernardas tylėjo.

— O kad į Lietuvą? — šnabždelėjo. — Ar aš tenai ne buvau?

— Na! Na! Tai ką? — nusijuokė Šventas; — kaip reikia, tai ir į Lietuvą. Ar aš tenai ne buvau?

— Reikia tenai keliaut, ir čielai sugrįžt! — tarė kareivis — tai štuks. Nueisi, išneši žmonėm išmintį ir dėl manęs parnešt.

Šventas nieko neatsakė, tiktai su kumščiu sau į krūtinę susidavė.

— Nes žiūrėk! žiūrėk, — kalbėjo Bernardas, — tu gyvuli lietuviškas, idant tau nepasidabotų tų laukinių būdas, kad manęs ir zokono neprigautum! Aš tave gačiau į savo rankas, tada, kaip šunį pakarčiau.

Sudrebėjo bernas ir net adbulas pašoko pamatęs du kumščius prie panosės.

— Kiba jūs manęs nepažinot gerai! — pašaukė tik užpykęs. — Argi aš jau su jūsų reikalais tenai jau buvau kelis kartus, — šnipinėdamas? Kas man tie pagonys galvoje? Ar jūs mano būdo nežinote? — Ak, aš pats į jūsų rankas pasidaviau, ir pakolei gyvas busiu, tai tuos reikalus persekiosiu. Ogi mane motina išgelbėjo, kada tie šungalviai buvo pakore. Paėmė mano merginą, sudegino gryčiuotę, ar tai teisingai padarė? Nei jie mano broliai, nei mano kraujas, nes neprieteliai. Dėl to atėjau jums tarnaut.

Kad tik neužspringtų iš gailėsčio bepasakodamas.

— Į katra šalį keliausiu, tėveli? Kad tik paskui jiems gerai kailį išdirbčiau, o eisiu! eisiu! Bernardas prisikišęs kalbėjo:

— Pilėnus žinai? — paklausė.

Mužikas linktelėjo gal va, kad taip. — Tenai yra.

— Sena Reda, Kunigienė — pertraukė Šventas — ta, kurios sūnų iš čia pagriebė ir nužudė. Oj, tai boba, tegul ja perkūnas, ji už tris baisius vyrus atstoja. Tenai įeiti, tai kaip į širšių lizdą įpulti, arba nuogam į skruzdyną atsigult.

Bernardas dirstelėjo į jį.

— Tai tau nebaisu? — paklausė.

Šventas nusijuokė, krutindamas pečiais.

— Aš nė širšių nebijau, nė baisaus skruzdyno — tarė — o nu ko protas?

Ir su ranka mostelėjo prieš save.

— Į Pilėnus ne tik turėsi nukeliaut, — kalbėjo kareivis, — nes galimai tenai ir kokį laiką pabūsi. Reda gal sūnaus rauda; gal mislija, kaip tu, kad negyvas; o kas gi būt, kad būtų gyvas?

Šventas pradėjo juoktis.

— Už gyvą tai, vyruti, duotų nemažai lobio! — tarė linguodamas galva ir pradėjo

Svečias, Paslaptis

Tėvynė, Kelionė, Nutarimas

Kelionė, Viltis

Kelionė, Viltis

⁸⁰kitrybė (lenk.) — gudrumas. [przypis edytorski]

patika kalbėt: — Ar gyvas, ar ne, reikia jai kokį vaikiną pasukt ir pasakyt, kad tai jos sūnus, bene jį pažins po tiek metų.

Nes gali būt, kad niekas jo neužmušė; — atsiliepė tikrai kareivis. — Na, klausyk, Šventas, kaip tu nuejęs pradėsi?

— Pilėnuose? — tarė, mislydamas bernas — aš nežinau, o pabaigoj žiūrėsiu, kaip išpuls.

— Sakyki, kad esi nuo rubežeus; o kuo? — paklausė Bernardas.

— Kuo? Ogi... ubagu, žiniūnu? valkata? — tarė — Šventas.

— Pasakyk tu, kada tenai būsi, kad tarp žmonių yra paskelba, kad kryžiuokų drūtvietyje randasi pagriebtas kūdikis lietuvis, ir tenais likos užaugintas.

Šventas su delnais suplojo.

— Aš dėl jų pamėluosiu kaip priguli — tarė su juoku.

Bernardas užsimislijo. Tolesnį planą reikėjo apmislýt. Nenorėjo savo puslaukiniui paslui visko išsiverýti⁸¹. kuris tuo laiku savo drąsimis akimis norėjo atminti mislį ir šypsojosi kytriai⁸².

Bernardas vaikštinėjo po stubelę.

— Gana bus to. — tarė — eiki ir daryki, ką liepiu, o žiūrėk gerai klausyk, ką pasakys ta boba, ba ji yra motina.

— Tai boba! — tarė Šventas — nes aš apie ją girdėjau. Ją piktybė seniai į vyrą perdirbo. Tik tai vienok gailauja sūnaus.

— Už tai gerai — pertraukė Bernardas — o kada dažinos, kad gyvas?

Šventas net pradėjo kvatot, net nežinia iš ko.

Bernardas dar kartą viską paantrino⁸³, ką tik reikėjo. Mužikas su galva linguodamas tvirtino kožną žodį, o iš akių galima buvo suprast, kad viską gerai supranta.

Pabaigoj da kampą ploščiaus pabučiavo.

Palenkė galvą žemai, atsisuko ir iš stubelės išsiritó.

Bernardas pasiliko pats. Nieko sau iš nieko nedarė; nė nesirūpino žodžiais Didžiojo Vado, nė tuo, ką dabar su Šventu kalbėjo; buvo propratęs prie visko. Vaikštinėjo ir gal mislijo apie ką kita.

Pabaladojo vėl kas į duris. Bernardas nusidivijo iš taip vėlyvo svečio; nes pats atidarė duris. Pamažu, ant pirštų ateivis su lazda, net pakumpęs. Turėjo ant savęs zokonišką rūbą, be ploščiaus, be kryžiaus, be jokio ženkle: nes pažiūrėjus galima buvo pažint, kad vertas pašėnavonės.

Kaip sniegas balti plaukai, kuriuos buvo matyt iš po kepurės, ba įėjęs nenuėmė nuo galvos: trumpai pakirpta barzda ir ūsai, kuriais tai buvo apaugęs. Ant veido buvo keli brūkšniai nuo kardo, ar kitokio ginklo. Senis viena koja vilko paskui, nevaldė, ant rankų pirštai buvo susisukę.

Buvo tai lozorius, nes puikaus veido. Turėjo būt galingas vyras, kada jaunas buvo.

Buvo tai senis, seniausias iš visų kareivių kryžiuikiškų, ant tos žemės vajavojančių⁸⁴. Vadinosi Kurtas, grafas, kuris paėjo nuo Reno. Kaip kožnas, taip ir jis pristójo prie kryžiuokų, kad vajavot už Šventą žemę, ir taip liko su jais. Kelis kartus buvo ronytas⁸⁵ ir visada gilukningai grįždavo į mūrus drūtvietytės. BroLIAI zokono norėjo ne vieną kartą aprinkt jį Kumtoriu arba Paskarbiu, būt ir vadu likęs, kad būt norėjęs, nes kaip Bernardas, atmetė viską, taip lygimai ir jis, zokoną mylėjo ir vėlijo ko nors geriausio jam.

Bernardas buvo apie zokoną ruošus, Kurtas jau tiktai skundėsi ir burzgėjo nuolatos; o viską, ką tik naujo stanavijo, tai jis šidijo⁸⁶ iš to. Senoviški jo nuopelnai vertė brolius, kad jam visame nusilenktų norint dėl be reikalo marmėjo.

Senis grafas retai kada išeidavo iš savo stubos, o rudenį ir pavasarį, kada jam kaulus nuo senovės ronų pradėdavo gelt, sėdėjo apsvyniojęs su skranda prie kamino. Atėjiimas jo pas Bernardą nebuvo be reikalo.

Nerimas, Viltis

⁸¹ išsiverýti (lenk.) – viską išsipasakoti, atskleisti. [przypis edytorski]

⁸² kytriai (lenk.) — gudriai. [przypis edytorski]

⁸³ paantrino — pakartojo. [przypis edytorski]

⁸⁴ vajavojančias (lenk.) — kovojantis. [przypis edytorski]

⁸⁵ ronytas (lenk.) — sužeistas. [przypis edytorski]

⁸⁶ šidyti (lenk.) — tyčiotis. [przypis edytorski]

Kurtas dažinojo, apie tai, kad Bernardą apkolojo Didis Vadas, per tai atėjo jį nuramint.
— O ką! — pradėjo vos slenkstį peržengęs — o ką! Didis Vadas, Liuderis jau dantis rodo! Nekenčia, idant kas drįstų ką daryt, ve be jo rodos! Visame jis nori būt pirmutinis. Mat, jau prie tavęs jis prisikabino!

Bernardas pečiais truktelėjo nieko iš to nedarydamas.

— Gaila man tavęs! — traukė toliaus švilpučiuodamas, ba jau dantų neturėjo, — gaila man tavęs, — mat, tai dar ne galas! Senas mūsų zokonas ir provas pradeda perdirbt, galų gale iš zokoninkų pasidarys smakai⁸⁷.

Bernardas mato, kad seniui kojas skauda. Pristūmė vienatinę kėdutę. Sėdo senis, stenedamas.

Bernardas žinojo, kad išgirs nuobodžią pasaką, nieko nesakė, o tas nuolatos šnekėjo ir spjaudė. Potam tarė: — Aš pamenu, kaip tai buvo seniau, kada visi traukė į Palestiną, kad už vierą vajavotų, šiandien tas žuvo! Dievo nebijo, zokonas atšalo, kareiviai kaip razbaininkai⁸⁸, pasileidę. Pilni puikybės! Kaskart blogiau.

O aš da taip piktai nemisliju, — pradėjo Bernardas.

— Ba, tu esi pats geras — pertraukė Kurtas. — Aš kaip misliju, Jums suvis ne gerai! Mano akys to neregės, nes zokonas dings, kaip mulas apkrautas auksu ant puščios⁸⁹, ir juodvarniai akis iškabins, žarnas išplėš.

Bernardas norėjo užtart zokoną, bet senis nedavė jam kalbėt.

— Tu mažai ką iš senovės atmeni, — tarė. — Buvo tai kitokie laikai. Gyveno tarp mūsų dvasia kitokia, buvome kareiviais Kryžiaus Chrystuso⁹⁰ ir tikrais zokoninkais; šiandien iš mūsų niekadėjai! Pirma, kada jį jome į vainas, atprovinėjom pasninką, diedodavom giesmė Motinos Dievo, nereikalavom nė puikių Iovų, nė auksinių lencūgų⁹¹ ant kaklo, nė vyno kelionei, nė tarnų, kad neštų paskui daiktus ir ginklus. Visi broliai buvome lygūs. O šiandien kas!...

— Mes ir šiandien jaučiamės lygūs — tarė Bernardas.

O žiūrėki! — pertraukė Kurtas. — Iš kur čia pilki ploščiai! Jau atsirado šlėktos ir prastus suvis niekina. Tie pilkaploščiai geriaus mušasi kaip baltaploščiai.

Žiūrėk gi! — paantrino užpykęs senis. Didis Vadas jau turi tarną, jau katras su baltu ploščium ir turi neužilgo bus vieno ne gana. Senovėje per didelę šventę visi gaudavo po čierką vyno pasidrūtinimui, Dabar vyreli jau plečkom po stubą nešioja. Senovėje, nė vieno locno⁹² drabužio neturėjo ant skuros, dabar jau ir be auksinio lencūgo niekas kojos per duris neiškis, o pas kožną pinigų pilni maišai. Uždrausta buvo in moteriškei prakalbėt; o šiandien vyriausybė pradeda užsimanyt mergaičių, o ir dėl savęs kožnas mieste laiko.

— Tėve! — pertraukė Bernardas su iškalba.

— Broli mano! Aš sakau teisybę: taip yra, Dievažin! Ir sakau, ba mano širdis trūksta, ba kaip Šventą Zokoną Kryžiaus Chrystuso mylėjau, o kokonu Belialaus bjauriuosi.

Atsiduso.

— Kas per galas! — pašaukė po valandos mislijimo, į žemę žiūrėdamas; — tas mūsų laukė kaip Templiorijaus! Galima blogiau! Karaliai ant mūsų turtų tiko, Popiežius tokių vaikų išsižadės.

— Nes mes, dėkui Dievui, balvonais garbingais ir pasalūnais nesame, kaip jie, ne, nesame; — tarė Bernardas.

— Žodžiu — ne, darbu — jau! — pašaukė senis; — kas nedorai gyvena, tas Dievo išsižada.

Nuvargęs, pasiilsėjo Kurtas ir ranka ant krūtinės uždėjęs kosėjo.

— Teisybę turite — tarė Bernardas, — nes aš tai sau į galvą labai neimu Liuderio. Tegul daro, ką nori; aš savo kaip dariau, taip darysiu.

— O aš savo provisiu — tarė senis. — Ir mano drąsūs žodžiai ant ko tiks, ba ranka mano per silpna.

Atsiduso ir lagadniau paklausė:

⁸⁷smakas (lenk.) — slibinas. [przypis edytorski]

⁸⁸razbaininkas (lenk.) — plėšikas, žmogžudys. [przypis edytorski]

⁸⁹puščia (sl.) — dykuma. [przypis edytorski]

⁹⁰Chrystusas (lenk.) — Kristus. [przypis edytorski]

⁹¹lencūgas (lenk.) — grandis. [przypis edytorski]

⁹²locnas (lenk.) — nuosavas. [przypis edytorski]

Gailestis, Ateitis

Senovė

Pasakojimas, Prisiminimai,
Praeitis

— Kas! Piktumas už tą vaikiną, kurį kaip privalu, krikščioniškai užauginai! O tas ir to nenori suprast.

Nusijuokė piktai.

— Ba nuo tų patyčių! — tarė Bernardas.

— Pasveiks! — atsakė, senis. — Tam amžiuje liga nebaisi. Auga. Kraujas verda: reikia, kad tankiai ant arklio jodinėtų.

— Sakė brolis Špitolninkas, kad jau ant arklio negalės užlipti; — tarė smutnai Bernardas.

— Duot jį katram Kumtorui, kad turėtų truputį valnystos⁹³ — tarė senis.

— Aš jau apie tai mislijau.

Nepabaigė. Senis nelaikė to didele liga. Pats perbuvęs visokias nelaimes. Netikėjo, kad byle maža liga ypač jauną galėtų nugalėt.

Jam daugiau rūpėjo zokonas. Bernardas nieko sau iš jo kalbos nedarė, žinoma, davė seniui išsišnekėt; o kada Kurtas judinosi eiti, ba pradėjo būt jam šalta, ėmė Bernardas už jo rankos ir nuvedė tiesiog į jo stubą.

Jau visi miegojo, laikas buvo vėlus; šeimyna tiktai slankiojo. Bernardas vietoj atsigult, išėjo laukan ir nuslinko tiesiog į špitolę.

Toj špitolėje buvo taipogi gyvenimas vyriausio špitolninko su jo pamačnikais; o Bernardas žinojo, kad ne tik apie tą laiką, nes kone per visą naktį skabrus⁹⁴ senukas, Silvestras, negulė pailsėti.

Niekas nežinojo, kada jis miegojo ir kokių laiku. Tankiausiai sėdėdamas ant kėdės kiek prasnūdavo, taip nuolatos su lempuke slankiojo per ligonius klausdamas apie jų sveikatą.

Labai buvo tikęs prie ligonių, už ką visi jį pavožojo⁹⁵.

Bernardas, kad ir buvo dynste vyresnis už Silvestrą, vienok jį šenavojo.

Ant giluko rado špitolninką jo stubo, kuris kvėpėjo nuo visokių giduolų, o pilna buvo visokių skudurų, kružų, kruželių ir plečkučių.

Silvestras ant kėdės snaudė; nes žingsniai Bernardo pabudino jį — stoji tuojaus ant kojų.

Patrynė su ranka akis ir tuojaus išrodė, kad rodos miegojo.

— Aš jums nuolatos perškadiju⁹⁶, na, ar ne? — tarė įeidamas Bernardas, — prabačyk! Aš vėl negaliu rimt per tą vaikiną.

Špitolninkas rankomis mostelėjo, duodamas suprast, kad nieko gero apie jį negali pasakyt.

— Ar jam galima blogiau — paklausė Bernardas.

— Žinoma, kad ne geriaus. — atsakė špitolninkas.

Pribuvėlis kvote iš akių špitolninko.

— Na, ne geriau! ne! — paantrino Silvestras. — Vakar da visaip buvau mislijęs; ar ta jo liga iš kraujo, ar iš širdies yra, ar dvejopa.

Šiandien man nuduoda, ir tai tikrai, kad ta liga iš nuliūdimo...

— Oj, ko jis liūdi? — paklausė godžiai Bernardas.

— To ne galima atminti — tarė špitolninkas — jaunystė, žinai, turi nedasektas slaptybes. Pasakojo Prancūzijoje, kad kada jaunas vynas yra baisiai nespakainas, tai senas vynas išsižiūrėjęs į jį, tą patį daro: kad kada vynuogės pradeda žydėt, tai bačkose vynas verda.

Paliovė kalbėjęs.

— Na, sakyk! Sakyk! — pradėjo prašyt Bernardas, labai užimtas, tai nepabaigta pasaka.

— Ar žinai, kas jam yra? — šnabždėjo Silvestras. — Kažin, ar kartais ne lietuviškas kraujas jame verda, ba prijaučia, kad Lietuva patirs nelaimę. — Nes jis apie save nieko nežino! — tarė Bernardas.

— Vienok prijaučia, kuo jis yra.

Paslaptingas asmuo

⁹³valnysta (lenk.) — laisvė. [przypis edytorski]

⁹⁴skabrus (tarm.) — vikrus, apsukrus. [przypis edytorski]

⁹⁵pavožoti (sl.) — gerbti. [przypis edytorski]

⁹⁶perškadyti (lenk.) — trukdyti. [przypis edytorski]

— Tai negalimas daiktas!
— O ką galima žinot, ar taip ar ne — tarė spakainai Silvestras. Bernardas užsimislijo.
— Šiandien taip nebuvo spakaina ir šnekus, kaip vakar, kada ji matėme vakare — tarė špitolninkas. — Vaikštinėjo po stubutę, net į sienas atsimušė; veidas buvo raudonas, akys degė. Kaip nudavė, tai sau po nosim mikė dainelę: nes kada jo paklausiau, ką dainuoja, nieko neatsakė.

Bernardas susiraukė.

— Jam reikia kunigo ir maldos; — tarė — jo dušia nespakaina.

Špitolninkas nesipriešino. Nieko jau nekalbėjo. Ba rodos kožnas buvo mislia užimtas, o Bernardas grįžo pas save, negeisdamas pamatyt savo augintinio.

III

Pakalnėje plaukė senas Nemunas. Patika nuo amžių pasidarė sau kelią, tuo traukė ir norint pavasarį visokios srovės į jį nupuola, jis vienok iš *savo vietos* nesytraukia, kaip tėvas. Nesirūstina nė ant vieno; laikais vanduo pakyla kaip užsirūstinęs, nes tuojaus vėl nupuola ir skubina savo paskirtu keliu į mares.

Maži upeliukai laikais savo padūkimą parodo, jis niekadods, kaip tėvas.

Tas Nemunas gynė savo Lietuvą nuo nedorų vokiečių kryžiojų, ant kurio krašto stovėjo ne viena drūtviėtė.

Viena iš tų drūtviėčių netoli Vokietijos labai padidėjo, o tai dėl to, kad pradėjo vokiečiai skverbtis į Lietuvos žemę.

Lietuviai žiūrėjo, kaip vokiečiai stato drūtviėtę ir jie nuo jų išmoko. Pirma žinoma nereikėjo *tiek* ir muryt, kaip dabar dirba krepastis — į valias būdavo apkast ir smailiais balkais apsiverst — šiandien gi — nelaiko nė geležis, nė akmuo prieš šios gadinės ginklus.

Tada ne akmenų nereikalavo, ba kas būt tąsėsi su akmenais, kad turėjo visokio drūtmedžio, *k i e t o* kaip uola.

Pilėnų drūtviėtė baisiai išrodė. Tas storas ir sunkias kalades kiba milžinai sunešiojo, ne lietuvninkai. Stuobriai medžių sukasti aplinkui buvo aukščio apie šešis sieksnius, niekas negalėjo į vidų gautis, kai buvo uždaryti vartai, o ir vartų negalėjo atrast. Stulpai tie taip buvo surakinti, kad uodas negalėjo pereit. Viskas kaip nulieta iš vieno medžio.

Viduje drūtviėtės stovėjo labai aukštas stulpas bokšto pavidalu, o kada nuo jo viršau žiūrėtum, galima buvo matyti aplinkui per mylią ir ne vienas sutvėrimas negalėjo nuo akies žiūrėtojo pasislėpt.

Drūtviėtė Pilėnų stovėjo ant kalno ant Nemuno kranto, aplink stovėjo gryčios, namai ir budikės visokios, kuriose gyveno pakajaus laiku gyventojai, o kada užpuldavo neprieteliai, pasislėpdavo drūtviėtėje. Medžių visokių aplinkui drūtviėtę augo. Ažuolai išsikeroję. Lietaus metu joks lašas neužpuolė stovinčio po juo; liepos, beržai ir daugelis kitokių medžių, kurių šakos susipynė vienos su kitomis, puikų pavėšį davė.

Buvo laikas vėlyvo rudens: dangus apsiniaukęs, vėjas šaltas, aplinkui rodos viskas apmirė, tika⁹⁷ kaip grabė. Taipogi apie⁹⁸ būdas, namus ir gryčias gyvos dvasios nebuvo matyt.

Prie vieno seno išdubusio gluosnio iš tolo galima buvo patėmyt, kad koks tai žvėris ar žmogus glaudėsi.

Iš gryčiutės viena žmona patėmijo kažin ką krutantį prie gluosnio ir greitai per duris atgal įbėgo.

Išėjo po ilgam žmogus kailiniais apsirėdęs, pradėjo tėmyt⁹⁹, paskui paėmė kuciu¹⁰⁰ titnagais prikištą ir pamažu pas gluosnį prisėlino.

Kas sykį pažint galėjo, kad kas kas supuvusiame gluosnyje krutėjo, potam aiškiai pamatė mažiuką žmogelį, storą su sermėga, ant galvos ausuotė, su pintinuke prie šono ir pagalėliu rankoje. Veido buvo negražaus. Kaklas trumpas ir kupra susitraukęs.

⁹⁷*tika* (sl.) — tylu. [przypis edytorski]

⁹⁸*apie* — čia: aplink. [przypis edytorski]

⁹⁹*tėmyti* — atidžiai žiūrėti. [przypis edytorski]

¹⁰⁰*kucius* (vok.) — lazda, pagalys. [przypis edytorski]

Prie jo gulėjo stora lazda ir tuščias maišas. Išsėjosi po gluosniu, dairėsi į visas šalis, matė jis ir tą moteriškę, ką jį pirma patėmijo, ir žmogų, kuris dabar artinosi prie jo. Jis to nepersigando išvis.

Prie gluosnio glaudėsi kaip prie motinos. Susivyniojo į kamuolį, kavoj¹⁰¹ rankas į entį ir žiūrėjo į besiartinantį.

Šuo pamatė, kad jo gaspadorius tolinasi, leidosi paskui.

Nes kada artinosi prie gluosnio, pradėjo šeriai šiauštis ir nespakainai eiti.

Gaspadorius apsidairė ant šuns, kucijų rankoje pasmagino, ba žinojo, kad šuns jaučia neprietelį.

Kas tai galėtų būti? Argi tai neprietelis? Atrodė kaip lietuvninkas. Pakeleivis sėdėjo ir laukė ateinančio.

Kada prisiartinio prie gluosnio, gaspadorius ir šuo sustojo. Gaspadorius pasirėmė ant kuciaus, šuo pritūpė ant pasturgalio, pakėlė galvą ir pradėjo staugt. Buvo tai blogas ženklas.

Sėdintis ant žemės pasijudino, rankas išitraukė iš ančio, pasitaisė ir atsistojo.

Tas ateivis su šunim buvo storas, nedidelis, drūtas, nes ant veido baisiai neatrodė.

— Kas tu? Ką čia dirbi? — paklausė Pilėnų žmogus.

Pakeleivingas pirmiausia nusijuokė.

— Ak, matai? Ar dar reikia klausyt? — atsakė linksmai — Esmu¹⁰² pakeleivingas; taip man parėjo, kad turiu kaip ubagas valkiotis.

Vokiečiai nuo mūs atėmė daug žemės, žmonių ir gyvulių. Dabar Vuršaičiai ir Svalgūnai turi kad ir iš bado mirti, o ką dabar daryt. Kur šventas ažuolas liko, ten mūsų žmonių kaip skruzdžių, o ir aferos suneštos negali išmaitint. O, kad perkūnas išmuštų tuos, kurie mus spaudžia!

Šuo girdėdamas tą balsą, nepaliovė staugęs, net gaspadorius turėjo draust, kad pasi- liautų.

Jis pats nežinojo, ką ubagai atsakyti.

Po teisybei ir kitados valkiojosi visokie žiniūnai, burtininkai namas nuo namo, nuo valsčio iki valsčio. Priėmė juos svetingai ir tokį tarp gyventojų turėjo uždarbį už burtus ir visokias rodas. Dabar Lietuvoje tame tarpe suvis pasklido daug tokių valkatų. Ba kryžiokai išvaikė, per ką ir ubagų daug priviso.

— O iš kur paeini? — paklausė muzikas.

— Klausti vėlyk tu manęs, kur aš nebuvau! — tarė Svalgūnas (nuo to laiko šventą vadinsime Svalgūnu – yra tai vardas kaip kunigo) — Tankiausiai aš valkiojuosi prie Nemuno, ba tai mano gimtinė, ir Pilėnuose daug kartų buvau... Kiek aš čia suvinčėvoju ir prisidainavau!

— Hum! Svalgūnas! — suniurnėjo muzikas — negali būt, kad tu esi Svalgūnas, nes neturi drapanų kaip Svalgūnas, nė diržo, nė...

— Tai tau dyvai! — atsakė gyvai prisiartinamas pamažu Svalgūnas. — Mane vokiečiai apdraskė ant rubėžiaus ir galima būt pakore, kad būčiau nesidavęs apsikrikštyti. Įmetė mane į vandenį ir likau gyvas.

— Ir ištrukai iš jų rankų! — pašaukė muzikai. — Tai, vyreli, gilukis! Jie ne vieno nelenkia, nei seno, nei jauno, nori mus visus išžudyt. O čia, vyreli, Svalgūną paleido!... Na, na, stebuklas.

Muzikas galvą kraipė neišvierindamas.

— Tai, brace¹⁰³, ne iš jų valios likau gyvas, bet iš Perkūno — tarė pakeleivingas — tas mane apgynė. Ba kada į vandenį įmetė, o aš ant dugno nuėjau, išgirdo dundėjimą aplinkui, pabūgo ir pabėgo, o aš į krantą išplaukiau.

Šuo jau tiktai urzgė.

Svalgūnas pasiėmė lazda, krepšį ir pagalėlį

Pradėjo abudu irtis į gryčiukę.

— Aš galimai galėsiu pas jus sušilt — tarė Svalgūnas. — Matai, broli, kad dantimis barškinu. Po perkūnais, žiema artinasi. O ar tu žinai, kad aš moku, kad kas norėtų pu-

¹⁰¹kavoti (lenk.) — slėpti. [przypis edytorski]

¹⁰²esmu — sen. form. esu. [przypis edytorski]

¹⁰³brace (lenk.) — kreipinys: broli. [przypis edytorski]

ikiai dainuoti, o ir burt galiu visaip. Pavietrę¹⁰⁴ ir visokias kitas ligas nužadu ir gyvuliams pagelbstu.

Mužikas nieko neatsakė. Vilkosi pamažu į namus ir gryčiukes, prie kurių kokį nors galima buvo patėmyti žmogų arba bobą, o taipogi lakstančius pusnuogius vaikus.

Tuojaus, kada patėmijo svetimą žmogų išsipila iš bakūžių daugelis žmonių, ba norėjo pamatyt ateivį.

Pilėnai stovėjo ne toli rubėžiaus kryžiuokų, kurie lietuvninkams keršijo, dėl to gi kožnas norėjo išgirsti naujieną iš valkatos, kas sviete girdėti. Tokių žmonės, kurie valkiojasi po svietą, daug žinojo.

Kada žmonės paregėjo, kad pakeleivingas įėjo į kryčiukę Gailino, visi ten pradėjo rinktis kuopomis.

Jau tada lietuvninkų nebuvo labai geras gyvenimas, kaip prieš amžius buvo.

Visada neprietelis koks užpuldavo, ypač prie rubėžiaus gyvenančius, nes giliau už šilų ir girių, kur koja neprieteliaus nepastojų, buvo p. Tenai nuo amžių tūnojo sau lietuvninkai kaip lizde, apie svietą nieko nežinodami; tenai augo šventi ąžuolai ir šventi gojai; tenai plaukė gydantis ir gaivinantis vanduo, tenai mergaičių dainų alapas¹⁰⁵ atsimušė toli į girias kartu su lakštingalų dainelėmis.

Dabar, kada kryžiokai pradėjo landžioti, viskas persimainė.

Tamsiausioje girioje negalima buvo pasislėpt, šventų vietų nečedijo, degino „Baublius“, žmones žudė ir varė i nevalią¹⁰⁶. Nuolatos turėjo stovėt ant sargos ir klausyt, ar kur neatvažiuoja neprietelis, o kada prireikia, tuojaus taikytis į daiktą.

Užtai gi prie rubėžiaus gyventojų ne labai buvo, ba visi lindo į girias ir į tokias vietas, kad negalėtų rasti neprietelis. Gyveno kai kur kunigai (dideli ponai vadinosi kunigais), kurie turėjo savo drūtviets ir žmonių, ir tie tiktai su kardu gynė žemes savo prosenelių.

Vargas didelis buvo lietuvninkams.

Tai gi, kada pamatė Svalgūną, nepažįstamą jo sodyboje, kožnas norėjo sužinoti, kokias naujienas. Nes kurgi jis neturėtų naujienų.

Vos su Gailinu įėjo į gryčią, pusiau į žemę įkastą, o kurioje ant kudmento¹⁰⁷ degė amžina ugnis, pradėjo žmonės kištis į stubelę.

Viduj buvo suvis prasta stubelė, atrodė kaip kurmių duobė. Dūmų buvo pilna, kad per aukštį nespėjo išeiti.

Gryčiutėje ne tik pas Gailiną, bet pas kožną talpinosi ne tik žmonės, bet ir visokie gyvuliai. Kerčioje stovėjo karvė su veršiu, pora jaučių kūdų¹⁰⁸, du maži, o stori arkliukai kaip arkės su karčiais sulig žeme ir apaugę kudlomis¹⁰⁹. Toliaus vėl kelios pilkos avys, o tarp jų vištos ir kelios žąsys; taip žmonės kaip ir gyvuliai buvo su savim supratę, o žiemos metu buvo tokioje gryčioje ir šilta. Žiemą langai arba skylės sienose buvo užkamšytos ir tiktai tada atkimšdavo, kaip kiek atšildavo.

Basi vaikai ir pusiau nuogi kartis žindo avis kartu su ėriukais. Šuo kaipo naminis sargas gynė vaikus, kada didesni nebūdavo namie.

Ant sienų kabojo visokie padarai ūkiški, o taip pat ant sienų. Kampe stovėjo kubilai ir visokios skrynios su brangiausiais daiktais ir drabužiais.

Ant kartelių džiūvo visokios žolės, kaipo giduolės nuo visų ligų ir burtų taip žmonėms, kaip ir gyvuliams. Stalas arti kerčios iš liepinės lentos ir tokias pat stalais prie sienų. Buvo dar prie stubos kamaraitė¹¹⁰, kurioje talpinosi žagrės, akėčios ir išardyti vėžimai.

Svalgūnas sėdo netoli kudmeto, prie ugnies, ausuotės raisčius atsirišo, paskui rankas nugrubusias šildė prie ugnies.

Mergaitė paregėjus, kad pakeleivingas sušalęs, padėjo ant ugnies sausų šakalų, kad geriaus sušiltų. Gailinas nuėjo į kokį tai kampą, prileido į bliūdą alaus ir liepė savo dukteriai, kad pašildytų.

Šalis, Papročiai

Šalis, Papročiai, Gyvenimas

¹⁰⁴pavietrė (lenk.) — užkrečiama liga. [przypis edytorski]

¹⁰⁵alapas (lenk.) — triukšmas, čia: skambesys. [przypis edytorski]

¹⁰⁶nevalia (lenk.) — nelaisvė. [przypis edytorski]

¹⁰⁷kudmentas — išmūryta vieta prie krosnies, priemūris. [przypis edytorski]

¹⁰⁸kūdas (lenk.) — sulysęs. [przypis edytorski]

¹⁰⁹kudla (sl.) — susivėlę, ilgi plaukai. [przypis edytorski]

¹¹⁰kamaraitė (lenk.) — mažas kambarys. [przypis edytorski]

Visi tylėjo, nenorėdami užkalbinti sušalusio pakeleivingo, kuris žiopsojo ant ugnies ir kažin ką mislijo, kad rodos jam ant širdies buvo sunku.

Kada alus sušilo, Gailinas paduodamas alų pakeleivingam tarė patika:

— Ar negirdėt tenai ką apie tuos prakeiktus kryžiuokius?

— O kada da nebuvo apie juos ką girdėt! — suniurnėjo Svalgūnas. — Ar tai jie norint vieną dieną sėdi spakaini? Kaip avilyje bitės, taip ir jie... Daugelį žmonės apie juos pasakoja... O kai tik purvyną ir balas šaltis sutrauks, tai... Gailinas atsiduso.

— Oj! Dievaičiai, kad ne ta drūtvieta, ir mūsų Pone, ką nori gint ir privalo, — tarė, — o mus čia laiko, tai žmogus keliautų į šilus...

Svalgūnas pastatė ausis.

— Ką! — tarė: — tai jūs Kunigo neturite?

— Turime ir neturime, — kalbėjo Gailinas; senas tėvas Kunigienės guli nuo seno ir nesikelia... Jos vyras numirė iš sopulių, kuriuos per peštynes su kryžiuokais gavo; jauną sūnų pagriebė ir manyk nužudė kryžiuokai; ji viena čia elgiasi, nes atstoja ir už save, ir už vadą... O kas gi galėtų iki to laiko čia dastigot¹¹¹? Kas gi galėtų tokią baisią drūtvieta pastatyt kaip ji!

— Tai, vyreli, boba! — suniurnėjo Svalgūnas.

— Nebuvo ji tokia, kada jos vyras gyveno, — tarė antras mužikas. — Dabargi, kada tie vokiečiai kryžiuokai jos sūnų pagriebė, o patį užmušė, tai rūstybė ją perdirbo į kareivį... Ak, broli, žmonės pamena, kaip dainuodavo, puikiai rėdydavos, o kūdikį kaišydavo į kvietukas, supdavo lopšyje. Kaip vyro ir kūdikio neteko... sykiu persimainė į baisų kareivį, kaipkokia dievaitė, kuri nuo dangaus nužengė.

— Stebuklų stebuklai! — tarė Svalgūnas. — Aš girdėjau apie tai seniau, nes norint kryžiuokai kūdikį pagriebė, nebuvo kalbos, idant jį nužudytų! Kaip aš girdėjau, jie tokių kūdikių daugelį pas save augina, kad po to užsiuntinėtų ant locno kraujo...

Gailinas galvą pasuko neišvėrindamas.

— Tavo kalba yra netikus — tarė. — Argi mes jų nematėme ant vainų? Jie gyvasties ne vienam nedovanojo. Jaunas merginas palaiko pas save kelias dienas pulke, o paskui galvas nukerta ir vaikų galvas į medį suteškina, senus su arkliais mindžioja. Nenori nė krikštyt ir dar iš tų, kurie prašo, kad dovanotų, juokiasi.

— Su suaugusiais tai teisybė; aš pats mačiau, — tarė Svalgūnas, — kad ne kitaip būna; nes mažus kūdikius ima kartais su savim ir norint stalduose, tai taip jau maitina šiaip taip...

— Kad tai mūsų Kunigienė apie tai žinotų... O ji ir dabar smerties savo sūnaus negali užmiršti...

Svalgūnas su galva pakratė.

— Motina jo turėtų geriausiai apie tai žinot — tarė Svalgūnas — aš ne vieną kartą girdėjau, kad tas vaikinys yra gyvas, kad jo neužsmaugė. Vienas senis ant jo susimylėjo, paėmė į savo apieką ir vokietį iš jo padarė.

Gailins sudrebėjo ir rankas aukštyn iškėlė.

— Perkūne, dievaiti galingas! — pašaukė susijaudinęs — korok jus perkunais ir ugnim! Ak, jie gatavi užgundyti tikrą sūnų ant motinos... O ir locna motina, kaipo nepažinodama savo kūdikio, galėtų savo kūdiki savo kardu nužudyti!! O tegul jie skradžiai žeme nueina!!

Svalgūnas sudrebėjo visas... Tylėjo....

Ant slenksčio namo stovėjo kokis tai žmogus tylintis, matomai buvo pašėnavotas tarp lietuvninkų, ba kožnas jam lenkėsi.

Drabužiai neką skyrėsi nuo kitų: turėjo ant savęs skrandą ir skuryni dyria, mylines kelnes ir akuryne* ne naginės ant kojų, ant galvos vilaginė geroka, o rankoje geležinis kirvelis... jau ne jaunas, apskritau veido, balsvų akių, nes bystrų, atrodė tuo metu kaip lietuvninkas kareivis arba dvarokas.

Klausė jis godžiai pasakos Svalgūno apie sūnų našlės, o kada tas pabaigė savo pasaką, visi tylėjo, tas nuo slenksčio ir sėdos ant suolo šalia Svalgūno.

Pažiūrėjo jam į akis. Svalgūnas jį pasveikino. Paskui žiūrėjo į ugnį, nevos apie nieką nemislydamas, nes vogtinai kada ne kada blykstelėjo akim į tą žmogų...

¹¹¹dastigot (sl.) — pasiekti. [przypis edytorski]

— Ar seniai tu tą pasaką girdėjai apie mūsų kūdikį? — paklausė ateivis.

— Tai, vaicine, ne nuo šiandien, ne nuo vakar. Ir tai ne vienoje vietoje apie tai girdėjau, ir nuo tiek metų ta kalba nepasibaigė.

— Stebuklai! — suniurnėjo tas žmogus. Patylėjęs valandėlę tarė: — Kąš tau pasakysiu? Mūsų Reda ir jos senas tėvas, kolieka¹¹² Valgutis, abudu myli žmones, kurie moka visokių pasakų ir dainų... Tu būtum mūsų dvare reikalingas... tenai prikirsiu, vaicine, skilandžio ir gausiu varškės, ne taip kaip čia pas juos, Reda yra labai svetinga... Būtų gerai, kad tu jai tą visą paantrintum, ką apie jos sūnų girdėjai.

Svalgūnui iš džiaugsmo net akys pradėjo žibėti ir ką tik iš skuros neišsinarino. Nes tuojaus nevos susirūpino ir padarė vargičną¹¹³ veidą.

— Ach, mano prieteliuk! — tarė po valandėlės — kur aš ten vargdienis eisiu, apskuręs, prie Kunigų, prieš kuriuos reikia klūpčiot... Bijau, vaicine..

Dvarokas stuktelėjo į pašonę ir nusijuokė.

— Ak, tavęs tenai nepakars, ne neužmuš, nesi vokiečiu, nė juo nesmiridi. Taigi, kad Reda suprastų, kad tu esi koks šnipukas, tai tau nevelyčiau į jos nagus patekti! Ar tu žinai? Kad ne per seniai liepė du kryžiolus pagautus ant laužo sudeginti, nes Svalgūnui, vargičnam žinūnui, nieko pikti nepadarys.

Vienok girdėdamas tai Svalgūnas iš baimės pabalo ir drebėjo, — galimai nuo šalčio, vienok, kad ir juokėsi nevos, tai galima buvo pažinti jo baimę...

Tas vėl stuktelėjo į pašonę ir tarė:

— Na, ar eisi? Nuvesiu tave.

Nežinojo, ką padaryt Svalgūnas... Po valandos vienok stojosi stenėdamas.

— O ką galima padaryt, kad sakai, tai eisiu...

Stojo ir tas, kas jį kalbino.

— Ką? Ar pas Redą? — paklausė Gailinas.

— Ogi kaip, — tarė dvarokas — jiems čia nuobodu, tai tu užbovisi¹¹⁴, jau kas tik koks pasaką mokėjo visas išpasakojo po kelis kartus.

Svalgūnas savo pungulėlius ir krepšius susiėmė, prasiskyrė visi. Svalgūnas eina.

Painus buvo takas, o tai dėl to, kad kožnas ateivis negalėtų ateit.

Didesnio kelio nebuvo matyti nė jokių vartų, kuriais galima būtų įvažiuot. Dvarokas greitai skubino, kad Svalgūnas vos galėjo spėti paskui jį, o vis į šalis dairėsi. Kada jau priėjo suvis arti, dvarokas palaukęs Svalgūno, tvėrė paskui už apykaklės ir stūmė pirma savęs. Tas nespėjo nė apsidairyt gerai, kad sykiu radosi tamsybėse. Kažin kokių stebuklų pilį persiskyrė; radosi drėgnam koridoriuje, nieko nematė. Dvarokas nuolatos laikė Svalgūną už apykaklės ir priešais save stūmė.

— Drąsiai! — tarė — atkišk rankas ir čiupinėk sienas. Nebijok, nepulsi. Pasuko potam į kairę, potam į dešinę; Svalgūnas jautė, kad žemyn leidosi, paskui vėl aukštyn. Pradėjo ne po ilgam darytis šviesiau, net Svalgūnui lengviau ant širdies pasidarė. Galų gale išėjo į kiemą ir vėl patėmijo užtvarą iš aukštų balkių... Tarp tų radosi dvaras. Kada prisiartinio dvarokas, pabaldojo į mažas durikes, kurios tuojaus atsidarė.

Pirmiausia įėjo dvarokas, pasiėmęs už rankos Svalgūną, ba sargai nebūtų įleidę svetimo, o ir daugybė šunų pajutus svetimą pradėjo baisyti lot.

Dabar Svalgūnas galėjo pamatyt tą milžinišką darbą, kuris rodos ne žmonių ranka padarytas. Sienos buvo švelnios, o aukštos, kad akim negalima buvo viršaus pamatyt, o nudavė, kad jokia galybė žmonių negalėtų valiot. Nusiminė Svalgūnas, su baime žiūrėjo į tą viską.

Viršuje buvo siauri plyšiai, taip kaip langai. Kada radosi vidury kiemo, pamatė daugelį žmonių, kurie rengėsi valgyt. Stovėjo didelės geldos¹¹⁵, iš kurių su šaukštais dideliais apsėdę valgė.

Tame dvare (žiūrint iš lauko) nieks nebūtų tikėjęs, kad jame tiek daug žmonių būna, o visi drūti ir sveiki vyrai, taip kaip išrinkti...

Kelias

Kelias, Pakeleivis

¹¹²kolieka (lenk.) — luošys. [przypis edytorski]

¹¹³vargičnas — liūdnas, susiprūpinęs. [przypis edytorski]

¹¹⁴užbovyti (lenk.) — linksminti. [przypis edytorski]

¹¹⁵geldas — iš vieno medžio išskobtas pailgas indas, niekotė. [przypis edytorski]

Tarp jų maišėsi desetininkai¹¹⁶ ir paredkavojo¹¹⁷, bet lagadnai kaip tėvai apie vaikus.

Svalgūnas būt žiopsojęs, bet dvarokas tempė jį paskui save.

Stovėjo medinis budynkas¹¹⁸, žemas, o didelis, apie kurį sukinėjosi visokio amžiaus bobos ir mergos, gražiai susipinusios plaukus... Ant slenkščio, įsirėmus stovėjo sutukusi, raudona moteriškė. Ne jauna, ant kaklo labai daug šniūrų¹¹⁹ gintarinių karolių.

Tėmijo į Svalgūną.

— Močia, — pašaukė į ją dvarokas — štai alkanas žiniūnas, aš čia jį atvedžiau, ba ant kelio pagavau. Duokite jam ką valgyt ir gert, idant jo žiotys galėtų gerai meluot ir dainuot...

Gaspadynė nuo slenkščio pasitraukė į šalį ir parodė ranka į dešinę.

Čia stuba buvo didelė, o vidury kaip ir visur, stovėjo kudmentas, ant kurio kūrenosi ugnis. Aplinkui stovėjo suolai. Svalgūnas truputį nusiminė, kada paregėjo vidury daugybę sėdinčių žmonių, o buvo visi dikti¹²⁰... Tarp jų sėdėjo senas Vaideliotas su skranda iš ožio. Šalia jo sėdėjo diktas prūsas, apaugęs kaip meška, kad tik nosies galą matyti. Turėjo rankoje gerą kucių, apsirėdęs taipogi skranda, ant kurios talpinosi keli desetkai lopų. Vyras atrodė drūtas.

Paskui da sėdėjo arti ugnies du seniai su vainikais ažuoliniais ant galvų, buvo tai dvasiškiečiai. Tie be paliovos žiūrėjo į ugnį ir nedirstelėjo nei į ateivius.

Pašalyje gulėjo surištas žmogus su kalada ant kojų. Negalima iš karto pasakyti, kas tai per žmogus ir dėl ko jis čia surištas guli. Veidas buvo pageltęs, daugiau panašus į numirusio, ne kaip gyvo.

Sukosi dar keletas vaikinių ir merginų, kurie atnešinėjo valgius ir gėrimus, į kuriuos nuolatos ta įsirėmus boba žiūrėjo.

Krūtėjimas buvo didelis, dūmai, smarvė nuo visokių taukų ir kadagių. Kaip kur kokiame kampe davėsi girdėti dainelę, tai ta tuojaus nutildavo.

Kada svetimas per slenkstį peržengė, visų akys atsikreipė į jį. Nekurie priėjo artyn, kad pamatyti, kiti šaukė ant dvaroko, iš kur jį paėmė.

Svalgūnas sėdos susimaišęs ant pirmo suolo, o kad jam tuojaus mergina padavė geldutę su valgiu, pasidėjo ant kelių, nieko neatsakė, valgė viralą.

Galimai jam valgis tiek nerūpėjo, kaip tiktai tas, kaip čia bus įsisukt ir kaip pradėt.

O kad Svalgūnu prasiminė, turi dabar juo būt, o čia Vaideliotas į jį žiūri, gatavas žiniūną imti ant kvotimo¹²¹. Ba Vaideliotas yra žiūri taipogi dvasiškiečiai kaipo ir Svalgūnai...

Klausimais apipylė iš visų pusių. Valgant negalima buvo atsakinėt, užtat arba galva linguodamas atsakė, arba nesuprantamai murmėjo.

Nesijėjo jam... Ba kada pasakė, kad tenai ir tenai buvo, tą ir tą matė, jam kiti užginė, kad ne teisybė, ba tarp to pulko buvo daugelis, kurie daugiau žinojo negu kad jis. Nabagėlis taip turėjo suktis, kad net prakaitavo.

Nerimavo, vienok mėtėsi ant kito spasabo¹²², ba pradėjo iš tų šidyt, kas su juo ginčijosi; pradėjo šis ir tas juoktis ir taip po valandėlės buvo pilna stuba juokų.

— Kas per dyvai, kad jūs tenai buvotė! — tarė į ginčijančius – jūs ten buvotė, bet ką kita matėte, negu kad aš! Kiek žmonių, tiek akių... Man gal pasitaikė vilką pamatyti... O kitas gal pasakė, kad tai avis. — tai pasakęs nusišluostė lūpas, pastatė geldelę šalia ir tarė: — Nustypo meška, kavok dūdas.

Koks vėl jį užkabino, nes pečius sutraukė ir atsikirti tais žodžiais:

— Kam pelus kult, kai nieko iš jų neiškulsi.

Atsikirtęs kelias užpuolas, Svalgūnas ėmė kaušą su gira; jau jo daugiau neužkabino...

Kaip katrie pradėjo skirtytis, kiti sugulė ant réklų ir žemės apie ugnį, kad pailsėtų. Žiniūnas sėdėjo, rodos, kad norėjo snaust ir tuo nuo klausimų atsisakė.

Taip persitraukė gera valanda ir turėjo laiko po kelionės pailsėt. Dvarokas, kuris jį čia atvedė, išėkp, o nepasirodė net vakare.

¹¹⁶desetininkas — kas turi vieną ar kelias dešimties žemės, dešimtininkas. [przypis edytorski]

¹¹⁷paredkavoti (lenk.) — tvarkyti. [przypis edytorski]

¹¹⁸budynkas (lenk.) — pastatas. [przypis edytorski]

¹¹⁹šniūras (sl.) — plona virvutė. [przypis edytorski]

¹²⁰diktas — stambus. [przypis edytorski]

¹²¹imti ant kvotimo — pradėti klausinėti, tardyti. [przypis edytorski]

¹²²spasabas (sl.) — būdas. [przypis edytorski]

— Dabar laikas, — šnabždėjo priėjęs prie jo. — Reda jau žino, kad atvedžiau tokį, kuris moka dainuoti ir daugybę senų pasakų. Eiki su manim.

Svalgūnas truputį apsisvarinęs krepšius metė į kampa, tylėdamas nuėjo apskui vediką.

Kitam gale kiemo stovėjo troba su mūriniais pamatais, kuriuose gyveno Kunigienė; buvo ta troba panaši į kitas, tik tai truputį švaresnė.

Kada peržengė slenkstį, jau čia paprastos vakarinės¹²³ buvo prasidėjus. Sausi sokliai¹²⁴ degė ant kudmento, nuo kurio visi kampai buvo apšviesti. Aplinkui sėdėjo mergos baltai apsirėdę ir su verpstėms verpė linus, dainavo

Toliau stovėjo moteriškė su rūsčiu veidu ir smutnu, nedidelė, bet drūta ir dailaus pavidalo. Buvo po teisybei pasirėdžius moteriškai, bet jos eiseną ir visas apsiėjimas atrodė kaip vyriškas.

Turėjo ant savęs vyrišką diržą, prie kurio kabojo makštis nuo kardo.

Stovėjo žiūrėdama į ugnį, klausė dainų... Žmonės, kurie gryčioje buvo, iš stolo stovėjo ir nedrįso į ją dirstelėti. Jeigu katras iš paniūrų dirstelėjo, tai tuojaus akis nuleido su baimė.

Toliau už jos, tamsesniai kampe, kur šviesa nedasiekė, ant lovos po kailiais kas tai krutėjo. Kaip kada pasirodė žila galva, išrodė kaip lavono...

Buvo tai pasenęs Valgutis, Redos tėvas, kuris kaip kada atgaudavo pomėtį¹²⁵, o ir pamacydavo mergoms dainuoti ir vėl potam pasislėpdavo keliom dienom. Mergos dainavo seną dainą, o ta prasidėjo nuo žodžių:

Anksti rytelį tėvs per kiemą ėjo,
Kad sūneliai keltų, rakteliais skambėjo.
Kelkit sūneliai ant ligių kojų,
Ba neprieteliai mūs dvarą apstojo.

Visime kryžiokus ir su kuciais mušim.
Paimtas seseles nuo netikėlių atmušim.
Pažinsim kožną ant aukso plaukelių,
Ir ant vainikėlių iš rūtų kvietkelių.

Daina pasibaigė, Kunigienė nuolatos dar stovėjo, mislijo. Buvo tai ženklas mergoms, kad daugiau dainuotų. Žiūrėjo į savo poniją baimingai, pašnabždėjo su savim ir pradėjo naują dainą:

Ko liūdi sesele,
Balta lelijėle,
Ant rankelės rymodama,
Graudžias dainas dainuodama.

Linksmi nedainuosiu,
Vėlyt padejuosiu,
Štai mano bernelis žirgą pabalnojo,
Žirgą juodberėlį į vainą išjojo.

Vėjas daržo nesugriovė,
Visas rūteles nurovė.
Kad ir nemušė nė karto Perkūnas,
Vienok nepasiliko nė vienas krūmas.

Barzdočiai atkeliavo,
Visas mergeles pagavo;
Tik manęs vienos neužtiko,
Nes gailėstį didelį širdyje paliko.

¹²³*vakarinės* — mišparai. [przypis edytorski]

¹²⁴*soklys* — sakingas medis ar pagalys kurui. [przypis edytorski]

¹²⁵*pomėtis* (brus.) — atmintis. [przypis edytorski]

Baltsermėgiai kareiviai,
Tie baisūs piktadariai,
Ką juos kryžiokais vadina,
Tie mus be paliovos nuolat kankina.

Pasibaigė daina. Reda stovėjo ir klausė. Svalgūnas dirstelėjo į ją ir matė, kada apie barzdodus vyrus dainavo, kaip jos kakta susiraukė ir lūpos drebėjo.

Merginos gal ir suprato, kad ta daina į jos dušią atsimušė, ba vos pabaigė tą dainą, vyresnioji mergina pradėjo tuoj kitą, ne taip graudingą:

— Graži saulele,
Dievo dukrele!
Kur tu buvai?
Ir kur nuslidai?

— Už kalnų už jūrių,
Už vandenių ir marių,
Piemenėlius šildžiau,
Ir juos raminau.

— Aš juos raminau,
O ir vaktavau,
Kaipo Lietuvos vaikučius,
Tuos mažus siračiukus.

— Graži saulele,
Dievo dukrele!
Kas tave užžibina?
Ir vakare užgesina?

— Dvi turiu žvaigždeles,
Viernas mergeles,
Žvaigždukė aušrinė,
O ir vakarinė.

— Aušrinukė užžibina,
Vakarinė užgesina,
Tos tik dvi žvaigždelės,
Kaip skaisčios mergelės...

— Kunigienė reda stovėjo, klausė neprisotinus dainelių, mergos dainavo vis kitokias dainas. Kada nekada ant lovos pasijudino senas valgutis su plika galva kaip kelis, su išžiota burna, kaip rodos su burna klausė ir žiūrėjo.

Svalgūnas žiūrėjo – klausė. Dyvai jame dėjosi. Įėjo į gryčią su baime, kaip lapė perkitręs šnipinėjo akimis. Kožnas galėjo suprast, kad tas viskas, ką matė ir klausė, pyktino jį, ir kad turėjo užslėptą rūstybę savo širdyje.

Tas tai Šventas, kuris degė rūstybe ant lietuvininkų už išplėstą turtą ir nuo to laiko buvo didžiausias neprietelis lietuvininkų, prasiminė Svalgūnu ir dabar vėl iš pagundos kryžiuokų ir savo locno noro įsmuko į drūtviety Pilėnų.

Nes per daug metų Šventas nei vieno karto nedrįso lįst į namu, į trobas, tarp gyventojų, ba but jam atsiminęs senovės būdas, ir nuo daug metų nebuvo girdėjęs lietuviškų dainų.

Dabar į jo ausį ir dušią atsimušė. Ta kieta širdis, kuri degė rūstybe, sujudo jame, net pats persigando. Suvis kitoks žmogus pastojų ir pats savęs nepažino.

Dainos staiga priminė jam jaunus dienas, motiną ir jo mylimą, ką nuo jo išplėšė, nes

Ilgesys, Viltis, Daina

tuo nesirūstino, ašaros iš akių pradėjo byrėti.

Neišpasakytas liūdnumas apėmė jį... Rodos jam kas į ausį šaukė: — Ar tu nesi tos Lietuvos kūdikis? Kieno kraujas tose gyslose verda? Kuo tu kalti tavo broliai? O, anie, ką tau piktybę padarė, jau seniai po žeme! Ir dabar nori užvest neprietelius ant savo brolių ir tu tarnauji tiems, kurie taviškius kankina?

Svalgūnas verkė.

Ar girdėjo žodžius dainų? Ar suprato? Pats nežinojo; tos giesmės jį apkerėjo, ba tai buvo tos pačios, ką kitados girdėjo laukuose, paupiuose ir giriose, kada su mergomis grybavo. Akyse stovėjo jo motina ir jam nudavė, kad girdėjo tuos žodžius: — Tai tu tas pats, kurį savo locna krūtim penėjau? Kuo aš tau prasikaltau? Vaike!

Svalgūnas sudrebėjo ir akis šluostė, buvo su juo taip, kad rodos įlindo į jį svetimas žmogus ir jame gaspadoriauja. Norėjo nepasiduot, troškino jo krūtinė, galva apkvaito. Vėl rodos savyje išgirdo balsą: — Aš čia gaspadorius, ne tu. — Svalgūnas stojo ir pasikrutino, ba jam nudavė, kad jį nakties slogutis troškina. Akyse pradėjo marga darytis... Gryčioje pasidarė trošku... O kad ir dainos nutilo, jų alasas iš jo ausų neišėjo.

Ne gana, kad tos dainos, ką dainavo, dabar jam sėdėjo ausyse, bet ir tos, kurių neda- inavo, o kurias mažas būdamas girdėjo, visos dabar jam prisiminė.

Svalgūnas pats persigando, ba nežinojo, kas su juo darosi.

Ašaros nudžiūvo, meiliai pabėgtų iš čia ir nenorėtų klausyt. Kad būt galėjęs gaut tą valandą sparnus, būt lėkęs į Vokietiją, o čia rodos jį kas prikale, kojos prie žemės priaugo...

Tas dvarokas, kuris jį atvedė, ir kiti žmonės žiūrėjo į jį kaip į dyvą, ba viniojosi kaip ligos paimtas. O viską padarė lietuviškos dainos.

Ant galo apsitylino ir užsnūdo. Kaip ilgai to jis nežino, nes tuo laiku matė visą sa- vo senovės pereigą: motiną, seseris, girias, vandenį ir savo mieliausią! Visi šitie senovės žmonės į jį rankas ištraukę meldė, kad nebūtų neprieteliu savo brolių!

Būt tam snauduly buvęs kažin kaip ilgai, kad nebūt tas dvarokas kumštelėjęs į pašonę.

Akis atidarė, Svalgūnas paregėjo priešais save stovinčią Redą, kuri į jį godžiai žiūrėjo.

Kada ją patėmijo, norėjo savyje pabudint vėl rūstybę, bet negalėjo.

IV

Akys tos moteriškos buvo baisios. Kada Svalgūno akys pasitiko su Redos akimis, sudre- bėjo... O jeigu ji būt atminus, kas jis per vienas ?

Reda akimis permieravo nuo kojų iki galvos ir ką mislijo, nežino.

— Iš kur tu? Kas čia tave atvedė? — paklausė Kunigienė.

Svalgūnas truputį atsikvotėjo. Parėjo jant ant mislies, kad vis geriau žmonių akis apvilkt su šposais¹²⁶ ir juoku.

Padarė linksmą veidą ir perkreipė lūpas. Susikūprino ir žemai pradėjo kloniotis.

— Motin ir ponია! — tarė — aš esmu iš tavo žmonių, kuriuos dievaičiai iš mažens į sviatą išgujo. Apdovanojo mane dievaičiai norint tuo, kad moku burt ir visokių dainelių, o pasakų daugybę... Valkiojuosi taip po sviatą... neturėdamas savo kampo, kur apsibūnu — ten mano namai, o kitą dieną turiu ieškotis kitos pastogės.

Kunigienė žiūrėjo ir klausė. Tas jo prikimęs balsas nelabai jos širdyje atliepė ir veidas pradėjo liūdėti. Ba jame tēmijo neteisingą.

— Tai tu po sviatą besitrankydamas turėjai pilną tą krepšį prisirinkt. Ne vieną jame turi pasaką... Atsigerk iš kaušelio ir daryk, ką moki.

— Tai! Motin o ponია, — tarė, klionodamasis, Svalgūnas — kurgi aš galėčiau daugiau pasakų! Jūsų dvare visos pasakos ir dainos talpinasi... Aš net sarmatijuosi¹²⁷ su savo.

— O burt ar moki? — paklausė Reda.

Svalgūnas sudrebėjo ir užsimislijo. Rodosi, kad apie svarbų dalyką mislijosi.

— Burt? Ponია ir motin! Burt? — tarė patika i su baime — argi tai žmogus kada gali burt? Ne Pultė, ne Vėjona, ne Raugė nebūrė, tiktai dievaičiai per jas. Taip ir ragas balso neišduos, pakolei į jį niekas nepučia. Kartais įžengia dievaitis į vargutį ir per jo lūpas kalba, bet kas gali tą loską apturėt, o ne kožnas moka išprašyt!

— Turi mokėt išprašit, — tarė Reda — ak tai tavo darbas.... O kaip tu buri?

¹²⁶šposas — pokštas, išdaiga. [przypis edytorski]

¹²⁷sarmatytis — gėdytis. [przypis edytorski]

— Motin! — tarė nedrąsiai Svalgūnas, — visaip kiti buria: iš vėjo, iš vandens, iš alaus ir medaus. Aš prastas burtininkas, kartais viedre¹²⁸ vandens matau ateinančius ir praeitus dalykus.

Kunigienė mostelėjo, dvi merginos, kurios iš tolo klausė, stojo ir išbėgo pro duris. Kada durys suvarstė, senas Valgutis iškišo galvą iš po skurų ir davėsi girdėti šniokšimas.

Reda atsikreipė į tėvą, nuėjo arčiau lovos ir senį apglamžius kaip mažą kūdikį liepė gulėt.

Tuo laiku merginos atnešė čisto vandens viedrą ir pastatė prie Svalgūno.

Jis drebėjo ir nespakainai, tai į vandenį, tai aplinkui dairėsi.

Kunigienė prisiartino.

Svalgūnas ilgaitylėjo...

— Ponia ir motin... ką norite matyt? — paklausė tiku balsu.

Reda užsimislijo smutnai.

— Jeigu dvasią gali iššaukt — tarė patika — pašauk mano kūdikį.. nužudė jį vokiečiai kryžiaiokai... Nukeliavo nabagas pas tėvus be šermenų, be laužo, be giesmių, be drabužių ir ginklo. Kaip jis nabagas piktų dvasių atsigynė? Ar prie ubagų kartais nepateko? Galimai blūdžioja po stiklinius kalnus ir negali užsikabint?.

Svalgūnas nuleido galvą ir žiūrėjo į vandenį, bet o, dyvai! Pasirodė jam vandeny veidas, kurį ne per seniai matė... baltas, smutnas.

Akys į jį žiūrėjo iš to vandens, bet to negalėjo kęst.

Reda laukė — dvi ašaros jos veidu nusirito.

— Ponia ir motin! — atsiliepė Svalgūnas nenorėdamas. — Ant kalno, ant stiklinio, nėra tavo kūdikio, nė pakalnėje, kur blūdžioja kitos dvasios. Sūnus tavo gyvas ir ant svieto vaikščioja...

Reda išdavė riksmą, o už jos kitas lovoje, kur gulėjo Valgutis, kuris buvo pakilęs ir vėl gulė.

— Žmogau! Nesuvedžiok manęs! Aš jį apverčiau! — pašaukė Reda....

— Gyvas, — kalbėjo Svalgūnas pamažu — gyvas.... Matau jį...

— Kur yra?

— Rankose tų, kurie jį pagriebė.

Reda suriko su piktumu:

— Ir užaugino jį ir pervertė ant savo pusės!... Ir savo kraują jam perpylė! Neprieteliai! Neprieteliai! Margeris mano.... sūnus mano.... Nužudė jį — suriko kraipydama galvą — užmušė!

— Ne, jis gyvas! gyvas! — tarė Svalgūnas.

Tai pasakęs akis savo užėmė, pradėjo drebt ir ant žemės puolė, rodydamas idantviedrą kad šalin atimtų.

— Ant duoto ženklų prišoko merginos, pagriebė viedrą, o kad burto vandens nevalia buvo niekam naudot, nunešė, kad išpiltų į tam tikrą vietą.

Po valandėlės Svalgūnas pakilo nuo žemės; buvo jam lengviau, kai vandens nė akyse nebuvo, bet Reda stovėjo, laukdama ko, žiūrėdama į jį.

— Motin ir ponია! — pradėjo rodos perprašančiu balsu. — Ką mačiau vandenyje, tą patį ir girdėjau iš žmonių po svietą vaikštinėdamas... Kad jūsų sūnus gyvas. Parubėžyje apie tai seniai pasakoja... ir visi tiki, kad gyvas.

— Tai kam jie jį laiko, tie prakeikti velniukai? — tarė Reda.

Svalgūnas pradėjo truputį atsikvotėt ir po nosim marmėt:

— Tie kryžiaiokai ir piktus žmones perkitrys; turi savo dievą galingą, kuris visą pasaulį valdo. Jie yra godūs ir nori būti ponais viso svieto... Jie žino ir supranta, kad už sūnų Kunigienės gali daug laimėt.

— Tai jiems reikėjo seniai to reikalaut, ne taip ilgai vilkint. — tarė Reda. — Ne! Nori jie kiba savo piktybe prisotint, kad ilgiaus motiną kankintų...

Svalgūnas nutilo ir užsimislijo. Reda į jį žiūrėjo ilgai ir norėjo atsitraukt, bet iš veido burtininko ką tai suprato, kas ją sulaukė. Iš veido suprato, kad tas su savim galėjosi ir norėjo dar pasakyt, bet neišdrįso.

Ilgesys, Ašaros, Atminimas,
Pasakojimas

Pasakojimas, Viltis

¹²⁸viedras (sl.) — kibiras. [przypis edytorski]

— Ponia ir motin! — atsiliepė su pakara — ar siuntėte jūs ką nors į tą vilkų skylę, kad paregėtų ir paklausytų, ar tavo sūnus joje randasi ar ne?

— Ką aš turėčiau siųst — atsakė Reda nuliūdus — netikėjau, kad būtų gyvas. O kad ir būtų gyvas, tai kas iš jo? Jaunas vilkuteis su šunimis augintas išmoksta lot kaip šunys.

Svalgūnas suniurnėjo.

Aš tankiai į tą žemę, ką kryžiškai valdo, įlendu. Matau tenais daugelį mūsų vyžuočių pas juos nevalioje. Aš jiems esu labai brangus, ba jiems atnešu smiltis ant vyžų iš mūsų žemės. Eisiu, kad liepsi, ieškot tavo kūdikio .

Akimis pervėrė Reda Svalgūną.

— Ar tu?

— Eisiu — paantrino Svalgūnas. — O š ko jį galėsiu pažinti?

Motinai ašaros akyse pasirodė ir pradėjo rankas laužyt rūpestingai.

— Iš ko jį pažinsi? Ji?... Buvo gražus kaip saulė. Plaukučiai auksiniai... ženkle jokio neturėjo, kaip tiktai dievaitė jam davė juodą ženklelį kaip žirni, o žinunkos nutarė, kad tai bus gilukningas, o čia kitaip pasidarė, bo kančia, nelaimė.

Ir akis sau uždengė, o ilgiaus nenorėdama kalbėt su Svalgūnu prisiartino prie lovos savo tėvo.

Tame mergos, rodos suprasdamos jo širdies sopulį, norint joms nebuvo liepta, susimerkė ir uždainavo:

Vakar vakar vakarėlį avelė praganiau,
Kad ir visur ieškojau niekur neradau:
Ak, dievaiti dieve mano,
Kur aš rasiu avį savo.

Ėjau pas aušrinukę, ta man atsakė,
Kad mano avelės niekur nematė;
Ir kad netur laiko ieškot
Turi saulelei lovele paklot.

Nubėgau pas mėnulį, tas ir pasakė,
Jogei avutės mano niekur nematė;
O ir pas saulelę tą patį girdėjau,
Ir jau savo avelės daugiaus neregėjau.

Sokliai ant kudmento sudegė ir pradėjo darytis tamsu, mergos dainą pabaigė.

Dvarokas davė ženklą Svalgūnui, kad jau laikas eiti iš čia. Kunigienė užsiėmus rątomis veidą prie lovos tėvo verkė.

Mergos pakilo pamažu, paėmė su savim verpstes, išėjo. Šventas su dvaroku tą patį padarė. Tika buvo lauke, šviesa mėnulio skyrė nakties tamsybę. Žmonės daržinėse jau miegojo, tiktai sargai slankiojo su kuciais rankose, taip kaip šešėliai numirusių.

Svalgūnui ir išėjusiam nuolatos tos dainos ošė galvoje, buvo kaip apsvaigęs...

Kada apsidairė aplinkui, viskas kitaip išsidavė, o kada pamislijo, kad turi grįžt pas vokiečius su savo piktu danešimu, sudrebėjo.

Rūstybė, kuri taip ilgai buvo jo širdį, prapuolė. Senovės giesmės sesers ir jaunystė stovėjo jo mislyje. Viskas jam išsidavė, kad tai buvo vakar.

Dėl ko rūstintis? Pagriebė jam merginą, bet kieno buvo kaltė? Ar jos, ar užpuolikų? Jis to dabar nežinojo. Argi tai su juo vienu taip atsiėjo. Jo mergina ir tie žmonės seniai jau po žeme. Lietuva, kaipo motina, dar buvo gyva. Viską jam dabar atgaivinio. Už ką jis dabar nori pamačyt tiems budeliams?!

Taip Svalgūnas eidamas į pridaržę, kurioj ketino nakvot, ilgai negalėjo užmigti. Galų gale užmigo, o kai pabudo, jau merginos triūsė apie savo luobą.

Vyrai vėl ugniavietes pradėjo atgaivint, o mergo kaitė didelius molinius puodus. Potam u-giedojo giesmę tekančios saulės šlovei.

Pabudęs mislijo apie savo piktybę. Nežinojo, ką daryt. Atėjo Redos šnipinėt, o turėjo jos klausyt. Nenorėjo išsiduot, o dalaikyt negalėjo. Nulipo nuo šiaudų ir nuėjo į gryčią,

Piktumas

kurioje vakar buvo su kitais. Čia jau dalino pieną ir alų ateiviams, o šnektą ir juokus buvo girdėti visur.

Svalgūnas užėmė kamputyje vietą ir laukė dvaroko, kuri jį atvedė. Tas negreitai atėjo.

— Man čia gerai, — tarė Svalgūnas — nes aš čia maž kam tikau. Papratau valkiotis, o čia man pradėjo jau nubost. Išleisi mane, brolau; nes pakolei eisiu, norėčiau Redai padėkavoti už duoną... ir da su ja pakalbėt porą žodžių.

Dvarokas nesipriešino. Kunigienė Reda tuo tarpu buvo kieme ir iš tolo patėmijo Svalgūnas, kad žmones tuos, kurie radosi ant drūtviets sargos, pati Reda apžiūrinėjo

Ant galvos turėjo šlyką, o prie šono kardą ir taip juos mokino, kaip geriausius kareivius. Nuo vienos prie kitos kupos ėjo ir apie viską klausė, vienus baudė, kitiems prisakinėjo.

Dieną Reda Svalgūnui geriaus patiko, ba išvis atrodė patogi moteriškė.

Svalgūnas stovėjo pašalyje, laikydamas kepurę po pažastim ir kada savo prisakymus davinėjo, širpuliai jį visą paėmė. Kad jam būtų liepus Reda eiti pasikart, būt klausęs, taip tie žodžiai jos, kad ir rūstūs lipo prie jo dušios. Būtų ant visko pristojęs.

Reda prisiartino prie jo, o jis žemai pasikloniojo jai.

— Eisiu jau, Motin ir ponia brangi — tarė — eisiu jau; aš paukštis keleivis... sėdėt vietoje nubosta. Eisiu į parubėžį, ties Nemunu, o paskui pats žinau... Klausinėsiu apie jūsų kūdikį...

Redos akys prašvito.

Man pasisekė dasigriebt net į kryžiokiškas drūtviets — tęsė toliau. Kažin, ar mane koksai dievaitis nenuves, ir nepasakys, kad jūsų sūnelį atrasiu...

Kunigienė susiraukė, žiūrėjo ilgai į jį negalėdama žodžio prakalbėt.

— Tegul tave Elgis geras veda! — tarė susirūpinus. — Eiki! Ieškok. Norint aš į tai netikiu, kad jis būtų gyvas. Galimai ir rasi, bet kas iš to! Jau jis dabar vokiečių ir neprietelių; o kad ir pažinsiu i ženklo, kaip jau saki au, tai Man nesakyk apie tai, nei jam apie Mane... Nenoriu Tokio sūnaus!

Nuleido akis ir ilgai stovėjo, vienok, nenorėdama su tuo Svalgūno atprovit, tarė:

— Ne! Ne! Norint jį perdirbo... norint manęs nesuprastų... o aš... ir net! tegul norint pamatyčiau!

Svalgūnas tylėjo.

— Nes kur tau! Tiek metų... ne! — pradėjo marmėt — nesugražins man dievai! Eiki, geras žmogau!

— Visi sako, jog gyvas... ir aš vakar mačiau jį vandenyje, jis iš vandens į mane žiūrėjo. Rasime jį, ponia ir Motin!

Pasikloniojo jai ligi žemės, nieko jam jau nepasakė — atsitraukė. Dvarokas patraukė jį į gryčią ir krepšius liepė pridėt. Paskui vedė kitu taku per tamsias uličias po žeme, ir taip ilgai, jog Svalgūnas turėjo ilsėtis.

Buvo trošku¹²⁹ po žeme, kad Svalgūnas vos kvapą galėjo atgauti. Priėjo ant galo prie skylės, ba stovėjo kryptutė ir Svalgūnas turėjo lipt laukan aukštyn. Kada Svalgūnas išlindo iš skylės, pasijuto girioje toli nuo Pilėnų, nes katroj šalį randasi tas piliakalnis, nežinojo.

Nuilsęs Svalgūnas puolė ant žemės ir pradėjo mislyt, ką dabar veikt. Išėmė iš krepšio ritinį skilandžio, ką gavo Pilėnų drūtviets, pasidrūtino¹³⁰ ir traukė tiesiog į Vokietiją.

Jau kelio nedelios nuo to laiko praėjo, kaip Svalgūnas išėjo iš Malborko, o Bernardas dar nė nesitikėjo, kad taip greitai grįžtų iš kelionės, kad vieną rytą, pagal savo būdą vaikštinėdamas po visus užkaborius, paregėjo Šventą sėdintį ant akmens prie staldų.

Žinodamas, jog tuojaus po sugrįžimo turėjo su juo matytis, Bernardas nusiminęs stovėjo, supykęs.

Bernas nesiskubino, kad pasveikintų ir apie viską papasakotų, buvo nuliūdęs ir atšalęs, ką galima buvo suprast, kad niekam vertas naujienas parnešė.

Vietoj pabaust jį ir klausit, Bernardas stoji priešais jį ir savo akis įlipino kaip du peilius.

— Ką tik sugrįžau — suniurnėjo Šventas.

Bernardas davė suprast, kad eitų paskui jį. Kieme — nebuvo vieta klausinėt. Bernas ėjo paskui, bet tingiai, vos vilkosi.

¹²⁹trošku (lenk.) — šiek tiek, nedaug. [przypis edytorski]

¹³⁰pasidrūtinti — pasistiprinti. [przypis edytorski]

kada įėjo į gryčią Bernardas, tas tuojau duris uždarė paskui save, ir staiga atsisukęs tarė kryžiuokas:

— Ką naudojai?

— Nieko — atsakė Šventas.

Dirstelėjo kryžiuokas į berną kaip įdūkęs. Bernardas jo visą būdą pažinojo ir dabar pažino iš jo veido, kad labai persimainęs; mislios visokios po jo smegenis skraidė. Ir mislijo, argi jis galėtų kame suvyliot?

— Kalbėk! — pašaukė.

Šventas pradėjo kosėt, su skvernu nosį valyti, galvą glostytis ir ant daikto trypt. Rodos, kad rengėsi ilgai pasakai.

— Buvau Pilėnuose — tarė — o ką? Motina netiki, kad jos sūnus gyvas! Užmiršo jau apie jį suvis.

Nežinau, kaip bus padaryta. Aš sakiau, kad gal dar neu-muštas, kas paskelba vaikščioja... Tai juokėsi iš manęs.

— Tai buvai Pilėnuose? Ir įleido tave į drūtviėtę? — pašaukė godžiai kryžiuokas. Kalbėk, ką matei ir kaip atrodo ta prakeikta vieta. Vieną kartą mūsiškiai priplaukė Nemunu suvis arti, kad pažiūrėtų, kaip atrodo. Tai pasakojo, kad atrodo kaip laužas ir kad daug pušinių rastų priversta; būt neišmanėliai pakišę ugnį ir būt kaip lapės išrūkę.

Šventas su galva pakratė ir tarė:

— Kiba būtų geležinis žmogus, kad galėtų prieiti prie to kalno, ne byle kas gali prieiti, o byle ugnis neveiks.

— Kas tenai davedžioja ta drūtviete? — tarė kryžiuokas.

Šventas galvą nuleido .

— Yra senas Valgutis — suniurnėjo — na, ir Kunigienė Reda.

— Na, žinau, ta našlė; bet kas tai iš to? — pritarė kryžiuokas.

Kas iš to? — nusišypsojo šventas. — Ji tenai vadu ir viskuo...

Kryžiuokas nusijuokė.

— Tu papaikai — tarė.

Šventas tylėjo. Vienas į kitą valandą žiūrėjo.

— Kalbėk gi — tarė Bernardas — kalbėk, ką matei?

Bendras rodo nekantriai, atsiliepė staigiai, vienu žodžiu atsakė:

— Ka mačiau? Na, tai mačiau! Storas sienas pilies, storus balkius, pilna žmonių, galingus vyrus. Moteriškė su kardu... o drąsi kaip vyras. Gerai, kad gyvastį išnešiau iš tenai.

— Ir persigandęs žiūrėt ir kalbėt nedrįsai — atsiliepė kryžiuokas. — Sussenėjęs kaip kvailas gyvulis, jokios naudos iš tavęs nėra. Arklius valyt ir mėšlą mešt.

Atsikreipė nuo jo užpakaliu.

Gerai, kad nematė, kaip bernas šypsojosi. Šventas tylėjo.

Bernardas ant tuščio norėjo dar ką iškvost nuo jo. Šventas tylėjo, o kada ir ką atsakė tai nesuprantamai. Galima buvo suprast, kad jam kelionė nenusidavė, o roint nesuvyliojo, ba sugrižo — tas, kas seniau buvo taip perkitręs, šnipukas, dabar su niekuo grįžo atgal.

Nenorėjo jo Bernardas užpykint kolone, norėjo tiktai kuo daugiausiai iškvost naujienų apie tą kelionę.

— Na, kada jai pasakojai, kad jos sūnus gyvas — paklausė — ar tēmijai į jos veidą? Kaip ji išrodė? Ar nepersimainė? Ar nesusijudino?

— Netiki! — atsakė Šventas .

Bernardas užsimislijo.

— Kitas būt dažinojęs ir nutēmijęs, — tarė — bet kas iš tokio kvailio pagalio, niekam, vaikine, nesi tikęs.

Nieko bernas neatsakė, pastovėjo prie durų ir pabaigoje su piktumu liko atprovinatas.

Kada vilkosi nuvargintas į staldus Šventasis pakeliui susitiko su Silvestru špitolninku. Kaip jau žinome, kad špitolninkas prie ligonių buvo tikęs, o kada patēmijo nuvargintą Šventą, tarė jam Silvestras:

— Oj, kas tau, kad taip velkiesi, kad rodos maišą javų neši ant pečių?

— Esmu nuvargęs — suniurnėjo bernas — sušalęs ir nesveikas.

— Nuo ko?

Pasakojimas, Nuostaba

Klausimas

— Siuntė mane — tarė — neakvatnai Šventas — žiema užuolė... kojos pabrinko... Pasikasė galvą.

Špitolninkas žiūrėjo į jį.

— Na, tai pasiduok į špitolę porai dienų; atsilsėsi po kelionės.

Šventas buvo akvatnas, bet bijojo, ką į tai pasakys Bernardas.

— Aš nedrįstu — suniurnėjo.

— Aš liepiu! — pašaukė mitras senukas. — Eiki žemyn, kur tarnai. Tai ir tenai pamačysi ir savo griešną¹³¹ kūną padrūtinsi.

Parodė jam su ranka špitolę. Bernas pasikloniojo ir nusiyrė. Atsiilsės šilumoje, prie geresnio valgio, labai jam patiko. O Bernardas? Norint užpyktų, jau dabar jam nereikalingas.

Gautis į špitolę, prigulėjo nuo brolio Silvestro, bet kad turėjo gerą širdį, būt kožną priėmęs, per ką žinodama vyriausybė užžiūrėjo tai.

Kada Šventas atėjo į špitolę, kurio vokiečiai nekenė, ba vadino meška ir gyvuliu, o vyresnis gyčias, kada jė paregėjo, nenorėjo net girdėt apie priėmimą į špitolę. Nieko nepamačijo, kad ir sakė, kad jį brolis Silvestras atsiuntė.

— Eiki atsigulki į mėšlus... ir užsimiegok! — šaukė dažiūrėtojas¹³² — čia tau vietos nėra.

Šventas tyčia, dėl keršto, kada jo nenorėji priimti, užsispyrė neiti iš špitolės. Nieko neatsakė, į sieną pasirėmė ir iš vietos nesijudino.

Negalėjo į jį žiūrėt dažiūrėtojas. Kolojo jį, nieko nemačijo, ir po valandos stovėjimo pats su piktumu į gryčią įstūmė.

— Eiki! Tingini, bjaurus gyvuli, lietuviškas! — suriko — Eiki! Į vidų, sušilk ir prisėsk... nes aš tau neduosiu čia sėdėt. Turėsi dirbt!

Šventam tas špitolės darbas nebuvo baisus; nieko neatsakė.

Tuojaus liepė jam bliūdus nešiot, vandenį padavinėt, dabort ligonius, ugnį prižiūrėt.

Nes valgyt ir šilumos turėjo į valias.

Silvestras greitai neatėjo... neturėjo kam pasiskusti, o galų gale neturėjo kuo.

Vakare vėl valgi išdalino ir suvis jam buvo nesunku. Atsigulė potam kuknėje¹³³ prie kamino ir skaniai miegojo iki dienos. Rytoj dieną nemislijo jo varyt. Štai atėjo ir špitolninkas, o kada rado jį nešiojantį valgi, nieko į tai nesakė, tiktai nusijuokė.

Vienok asižiūrėjo, kad jis čia tarp tų tarnų yra nereikalingas, ėmė jį į kitą gryčią, kad triūstų apie kareivius ir svetimžemiu s.

Čia jam dar geriau buvo... ne taip stumdė ir neišjuokė.

Vakare pats Silvestras padavė jam kružą nedidelį, bliūdėlį uždengtą, parodė duris, pasakė jį tenais nunešt.

V

Drauge su Malborko drūtviete ir miestas augo. Tam mieste buvo gyventojai — visokie ateiviai, kaip o iš Turingijos, Sasų, Prancūzijos, Bavarijos ir t.t.

Tam mieste talpinosi tokie, kurie paskelbą patraukė, kad per vainą su lietuvninkais galėjo prisilupt visokių gėrybių, per ką iš visų šalių visokios valkatos glaudėsi prie kryžio.

Daugelis kunigaikščių, o ir Didus Vadas Liuderis, kada pristojo prie kryžio, pasitraukė iš savo šalies žmonių, apdovanojo visokiomis loznastėmis¹³⁴ priskirdamas suvis lengvas provas.

Taipogi reikalavo visokių meistrų, kaip o tai: auksorių¹³⁵, slesorių ir kitokių.

Iš tų visų atklaidų pasidarė miestas, pirmais gyventojais buvo vokiečiai, o paskui visokie.

¹³¹ *griešnas* (sl.) — nuodėmingas. [przypis edytorski]

¹³² *dažiūrėtojas* — budintis. [przypis edytorski]

¹³³ *kukinė* (lenk.) — virtuvė. [przypis edytorski]

¹³⁴ *loznastis* (sl.) — nuosavybė. [przypis edytorski]

¹³⁵ *auksorius* — auksintojas. [przypis edytorski]

Ne gana to atsirado ir visokių giesmininkų, o tarp jų ir necnatnikų moterų¹³⁶, ant kurių kryžiai per pirštus žiūrėjo. Linksmi mieste gyveno, o naktimis kas darėsi, tai Dieve gelbėk!

Kad ir katras galimai būt ir vienas kitą išdavė, tai bijojo, kad pats nebūtų išduotas.

Pačioj drūtvietyj buvo valdžia, bet viskam rasdavo spąsą, norint jokiai moteriškei, kad ir seniausiai, nevalia buvo pasirodyt; už tai mieste tavoro¹³⁷, ką ant kiekvieno pašaukimo desetkais atsirasdavo.

Drūtvietytė turėjo visokias vigadas¹³⁸, o ypač jeigu iš Anglijos ar kitokios karalystės atvažiuodavo svečiai pas juos, tada banketai atsiprovinėjo po kelias dienas.

Tarp gyventojų Malborko radosi viena moteriškė, nejauna, nevos giminė vieno kryžiko — Zygfrido von Ortlopp.

Zygfridas tas paėjo nuo Reno, jau vyras nejaunas, tikas, be sveikatos, dėl savo senovės nuopelnų turėjo zokone didelę pavožonę. Jisai už tą moteriškę, vadinamą Gmunda, kurios namelis stovėjo šalia miesto, labai užtardavo, per ką nė Šaltyšius¹³⁹ niekad nežiūrėdavo, nė kitokia valdžia niekad nedirstelėdavo.

Ne tiktai senas Zygfridas tenai apsilankydamas, ateidavo ir kiti kryžiai ir tenai uždavo iki vėlyvo laiko. Drūtvietytėje turėjo su viskuo slėptis, o čia matomai stovėjo ant stalo pilna plečių su visokiais gėrimais ir iš visokių grajų¹⁴⁰ bovijosi. Kad ir jų zokonas draudė užsidėt susidėti su moteriškėmis, čia pas ją buvo visad pilna.

Gmunda nuolatos laikė prie savęs po kelias seseraites, pargabentas iš Vokietijos, nes kada pabūdavo, pranykdavo nežinia kur, o vietoj jų parvažiuodavo kitos giminaitės. O niekas jai negalėjo uždraust jas laikyt.

Ta senė atrodė labai rūsti moteriškė, ba nuolatos turėjo lūpas sučiauptas, ir kožnas ją laikė teisinga moteriške. Jeigu kada stovėdavo ant slenkščio lauke, o eidavo pro šalį koks miesčionis, tai nuėmė kepurę, lenkė galvą iki žemės. Visi bijojo kaip kokios raganos.

Ba-nyčioje, į kurią Gmunda eidavo kas dieną, turėjo paskirtą savo klaupinę aksomu apmuštą, netoli altoriaus ir kada eidavo per bažnyčią, visi jai iš kelio traukėsi. Šlebės¹⁴¹ šnabždėjo ir lencūgai skambėjo, o ant kožno piršto po kelis žiedus turėjo užmautus.

Žinojo miesčionys, kad per ją ir Zygfridą viską galima buvo per Vadą padaryt. Galybė tos moteriškės buvo didelė, o ir Bernardas apie ją nieko nekalbėdavo, ba vėl buvo įsijaunėjęs ir mylimą visų kryžikų už savo jaunas giminaites.

Jos namas kuriame gyveno, talpinosi puikiausioje vietoje, netoli bažnyčios. Aukšta tvora aptvertas, medžiais apsodintas, kad ir katras būt norėjęs prieiti prie lango pamatyt, kas vidui darėsi, bet negalėjo. Priešakiniais vartais niekas neidavo, nes slaptų durų buvo kelios, o tos netinginiaudavo, ba nuolatos varstėsi. Vakaraus, kada apgarsindavo mieste, idant gesintų žiburius, pas Gmundą žybėjo, nes niekas nedrįsi jai uždrausti.

Žodžiu kalbant, buvo tai lizdas, kuriam pavėlyta buvo viskas.

Penki metai bus atgalos, kada kartą nugalėjo lietuvninkus, o ko nenužudė, pargabeno daugelį nevalninkų, tarp kurių radosi ir jaunų mergaičių ir atvarė į Malborką.

Tarp tų radosi viena mergaitė dešimties metų, vardu Baniuta, kuri kad ir apdraskyta, galima buvo pažint iš auksinio kaspino plaukuose, kad paėjo iš aukštesnio gimimo.

Ne vienas dantį griežė ant jos, dėl ko vyriausieji norėjo apkrikštyti ir užmušt. Senas Zygfridas pasigailėjo verkančios mergaitės ir jau iš rankų žudytojų atėmė ir davė auginti Gmundai, kuri kad ir be noro priėmė ir kaip šunį kukinėje maitino.

Panevalia¹⁴² apkrikštyta gavo vardą patronkos¹⁴³ zokono — Barbora. Gmunda augino kaip žvėrį ir mislijo, kad iš jos nieko gero nesulauks.

Žinoma, kad ta mergaitė turėjo kitokį būdą, ne taip kaip mesčionkos. Vienok daugiau išminties turėjo nuo jų, o ir daugiau drąsos; išmintį turėjo patarpusios mergos. Mušimų

Miestas, Tvarka

Moteris, Padorumas,
Nedorybė

¹³⁶*necnatnikė moteris* — paleistuvė. [przypis edytorski]

¹³⁷*tavoras* (lenk.) — prekė, krautuvė, parduotuvė. [przypis edytorski]

¹³⁸*vigada* (lenk.) — patogumas. [przypis edytorski]

¹³⁹*šaltyšius* — kaimo seniūnas. [przypis edytorski]

¹⁴⁰*grajus* — žaidimas. [przypis edytorski]

¹⁴¹*šlebė* (volk.) — trumpas, be rankovių viršutinis drabužis. [przypis edytorski]

¹⁴²*panevalia* (brus.) — prievarta. [przypis edytorski]

¹⁴³*patronka* (lenk.) — globėja. [przypis edytorski]

ir plūdimų negalėjo priveikt, ba turėjo savyje prigimtą išdidumą. Arba iš skaudėjimo, kada ją plakdavo, nes sučiaupus burną ir sukandus dantis kentėjo, neišduodama jokio balso .

Kad ir be jokio mokslo, viską žinojo, kuo visi dyvijosi.

Buvo labai mitra¹⁴⁴ ir drūta, galėjo į aukščiausią medį įkopt kaip katė, o taipogi per aukščiausią tvorą perlipt... Kada pabėgdavo nuo plegų, tai įsikasdavo į žemę kaip kurmis ar laputė. Joti galėjo geriaus nei kryžiokas, o ir bailingiausio arklio nebijojo, ba geriaus mokėjo suvaldyt nei kaip koks arklininkas.

Kada ją pradėjo visokių moteriškų darbų mokyti, greitai paėmė ir greitai dirbo, nes akvatos neturėjo. Uždaryta stube buvo jai didžiausia mūka¹⁴⁵ sėdėt. Kada išstrukdavo iš stubos laukan ir niekur nerasdavo, tai po ilgų ieškojimų užtikdavo įlipusią į medį tarp šakų arba krūmuose.

Negalėdami jos būdo pergalėt, turėjo paprast prie jos, o kad buvo darbininkė ir paaugt pradėjo, kas kartą gražesnė darėsi, per ką Gmunda pradėjo mylėt.

Iš kryžiuo, katras tik patėmijo, seilė rijo ir negalėjo atsigerėt jos grožybe, norint buvo prastai parėdinta ir būt aprėdus vokiškas drapanas, nes jokių dalykų negalėjo priverst.

Apsiejimo, tiek žiemą, tiek vasarą, nereikalavo. Apie šlebę nebuvo šnekos, turėjo ant savęs tiktai marškinius ir skrandą. Gintaro karolius mėgo, nes tų neturėjo, tankiai sau darydavo iš bet kokių uogų ir ant kaklo dėvėdavo, o taipogi iš laukinių kvietukų pindavo vainikus ir ant galvos nešiodavo. Kada ją tarp kitų pagriebė, turėjo ant piršto misinginį¹⁴⁶ žiedą, ir kada dabar buvo per mažas tai nešiojo užsivėrus ant šniūrelio ir laikydavo ant nuogo kaklo.

Vokiškos merginos visai ją pravardžiavo ir juokėsi iš jos, o gal iš pavydumo, kad buvo gražiausia už visas. Norint nedidelė, bet skabri ir drūta, sunkiausią daiktą galėjo pakelt, o kad kumštį suspaudus duodavo katrai iš savo priešininkių, tai kaip su akmeniu.

Vaikščiojo į bažnyčią su kitais ir turėjo melstis, nes visi numanė, kad ir savo dievaičių neišsižadėjo. Stovėjo bažnyčioje kaip pagauta, o bėgdavo iš jos, kada galėdavo. Žodžiu kalbant, buvo tai laukinis sutvėrimas ir kad būtų radus tokį liuosą laiką, būt pabėgus į girias. Penki metai prabėgo, kaip ją pagriebė; iš kūdikio pasidarė patogi mergaitė, išmoko viską iš vokiečių, bet ir to neužmiršo, ką žinojo, ne, neišsižadėjo.

Išmintim peršoko visas savo tavorškas¹⁴⁷.

Pirmais metais Gmunda ir jos mergos kvotė apie jos pereigą... nes mergaitė nuolatos atsakydavo, kad nieko neatsimena, kaip tik tai, kad ją pagriebė, apiplėšė ir baisia sumušė.

Nuo to laiko turėjo ant rankos ženklą, į kurį kasdien žiūrėjo kaip į brangų palikimą.

Baniuta iš pažiūros atrodė linksma, nes kas jos širdyje buvo, to niekam nesakė, nė nesiskundė, baisia liūdėjo, bet to niekas nesuprato. Vokiečių nekentė ir didelę rūstybę degė ant jų.

Kryžiokai skraidė apie ją kaip katinai ir kas dieną, pas Gmundą susirinkdavo, net ta pyko. Baniuta sau nieko iš jų nedarė, tiktai šalinosi nuo kažno... Žinoma, kaippo slūžau-ninkė, turėjo tankiai su koku reikalą kur išbėgt, norint nenorėjo.

Kas ketino stotis su ta lietuvninkaite, kuri į vokiečių nesidavė perdirbt, to niekas ne-permetė. Tuo metu visų akys buvo į ją nukreiptos, o ypač senas Zygfridas, norint senas, o kada jam kame paslužijo, tai seilė rijo ir savo akių negalėjo prisotint.

Radosi kryžiuo tarpe jaunas vaikinai, vardu Rimas. Kada koks kryžiokas jodavo pas Gmundą apsilankyti, imdavo kartais su savim Rimą, idant tas patvoryje padabotų kryžiuo arklius, kada kas svečiuojasi pas Gmundą.

Rimui vieną kartą nusibodo laikyti arklius šalia tvoros, po nosim sau uždainavo dainelę lietuvišką. Tuo tarpu už tvoros aukštos radosi Baniuta ir kai išgirdo, kaip katė, norint aukšta tvora užsikabino, kad pažiūrėtų.

Kada patėmijo jaunikaitį, prakalbėjo į jį. Rimas kaip padūkęs akis į ją išvertė, iš džiaugsmo vos neužmiršo apie arklius. Trumpais žodžiais apie viską pakalbėjo, ką tik atsiminė. Kada Baniuta išgirdo, kad ją šaukia, nušoko nuo tvoros ir krūmuose išnyko.

Moteris, Nedorybė

Pasimatymas, Pokalbis,
Gimtoji kalba, Džiaugsmas,
Meilė

¹⁴⁴mitras — vikrus, miklus. [przypis edytorski]

¹⁴⁵mūka (brus.) — kančia. [przypis edytorski]

¹⁴⁶misinginis — padarytas iš žalvario. [przypis edytorski]

¹⁴⁷tavorška — draugė, bičiulė. [przypis edytorski]

Nuo to laiko Rima taikstėsi prie kožno kryžioko, kada tik katras jodavo pas Gmundą, o tvoroje rado skylę, kad su Baniuta galėtų kalbėt be jokios perškados¹⁴⁸.

Abudu džiaugėsi, kad galėjo kalbėt savo prigimta kalba, o kuri buvo uždrausta. Rimas labai įsimylėjo mergaitę, o ji iš jo juokėsi. Ba didžiavosi ir nenorėjo per daug su tokiu nususėliu prasidėt, o tiktai dėl to su susipažino, kad buvo toks jau lietuvninkas kaip ir ji. Baniuta kalbėjo su juo apie Lietuvą, ba daugiau paminė negu kaip jis, apie dievus ir lietuvninkų apsiėjimus ir įsakė jam, kad laikytų viską pometyje .

Rimas būtų iš meilės ją suvalgęs, nes parodė jam užrūstintą veidą ir tuo vargšas vaikiną susimalšino

— Ar tu žinai, Rimai! — tarė Baniuta — kad nevalioje būnantiems mylėtis negalima.

— Tai tave koks vokiecis paims, ba ant tavęs dantis ne vienas galanda.

— Tegul galanda, aš nesiduosiu įkast. Aš sugrįšiu, sugrįšiu pas saviškius. O tada tėvelis ir motinėle duos tokį jaunikį, kokio norėsiu, kuris turės didelį valstį ir daugybę žmonių.

Taip mergaitė mislijo.

Rimas jai buvo kaip tarnas nevalninkas. Mylėjo jį dėl to, kad su juo galėjo kalbėt saviškai. O kada abudu dainavo kokią dainelę, verkė...

Dvariuke Gmundos Baniutai kas kartą pradėjo būt blogiau. Pirma buvo liuosesnė, norint daugiau dirbo; kada paaugo – nedirbo tiek, nes ėmė prie pakajų, privertė dabinti. O vokiečiai, kurie tenai apsilankydamo, negalėjo savo akių prisotinti.

Tarp Gmundos ir Baniutos buvo nuolatiniai ginčai. Kada liepdavo jai pasirėdyt, nenorėjo, už ką mušdavo per veidą ir kolojo kaip kokią pasileidėlę.

Negalėjo jos perdirbt. Vakarais, kada kryžiokų užė pilna gryčia, tyčia siuntė Gmunda Baniutą į katrą kamarą, kurioje laukė koks barzdotas kryžiokas... Nes visados dasipro-tėdavo ir jokių dalykų negalima buvo priverst.

Kitos vokiečių gal iš to džiaugėsi, nes vienok ant pikto kalbino. Ji tylėjo...

Rimas apie tą viską žinojo, ba jam Baniuta pasakė, kad tas vaikiną net dantimis griežė iš piktumo, kaip laukinis žvėris.

— Rakaliai! — kalbėjo supykęs — tenai drūtvietyje tai, kad rastų moteriškės pamestą žiurstą, tai bėgtų kaip šuo nuo vilko, o čia, vyreli... viskas dėl jų valios... O kartais per kares kaip gyvuliai daro, jauniausios mergaitės neapleidžia...

Vieną vakarą paprastu būdu įsėlino berniukas pas savo Kunigą, o neturėdamas jam apie ką papasakot, pradėjo apie Baniutą.

Pirma dar jis sakė ir Baniutai apie Kunigą, kuri klausinėjo nuolatos apie jį.

Jurgis užaugęs prie zokoninkų, apie moteris mažai ką girdėjo ir nežinia, ar jas matęs. Ba klištoriuje nevalia jokiai moteriškai pasisukt, per ką kryžiokai naktimis šnipinėjo po paprastas vietas.

Jurgis tiktai girdėjo apie moteriškes bažnyčioje, ką pamokslininkas baudė kareivius už moteris ir išmetinėjo jų piktybes.

Per ką Jurgis savo mislije moteriškę perstatė kaip baisiausią ir kitriausią autvėrimą ir kad tai yra velnio tarnaitė, kuri tyko ant žmogaus išganymo ir kad savo burtais apkeri kožną vyrą. Žodžiu kalbant, taip, kaip nematė. Matė rodos ant abrozų¹⁴⁹ šventas ir mūčelninkes¹⁵⁰, ypač: Barborą, Kataryną ir giminę vado Liuderio Šventą Elžbietą, labai jam patiko. Motinos Švenčiausios veido bijojo, ba atrodė rūstus ir nuliūdęs. Jo galvoje štamai¹⁵¹ moteriškas dalinosi į tris dalis: vienos galingos, kitos šventos, o trečios velnio tarnaitės. Jurgis moterų bijojo, bet ir norėjo kada pamatyti.

Rimas, kada jam apie moteris pasakė, tada kitaip jau mislijo. Kaip jis, Rimas sakė, kad moteriškė yra prilankiausia draugė vyrui, jam visame pagelbsti, kad visi namų darbai jos rankose ir pagaliau, kad vyras sutvertas mergai, o merga vyrui.

Jau labiau Jurgiui sėdėjo apsakytos per Rimą mergaitės Lietuvos, ne kaip tos Barbės ir Katrės maliavotos ant abrozų ir pradėjo pykt ant pamokslininkų, kad taip plūsta nereikalingai ant moterų.

Ne tiktai ta kalba Rimo jame gyvastį sujodino, bet ir pradėjo abejoti tikėjimu kri-kščionišku.

¹⁴⁸perškada (lenk.) — kliūtis. [przypis edytorski]

¹⁴⁹abrozai (lenk.) — paveikslas. [przypis edytorski]

¹⁵⁰mūčelninkė — kankinė [przypis edytorski]

¹⁵¹štamai moterų (vok.) — čia: visos moterys. [przypis edytorski]

Ant kryžiuokų degė rūstybė didelė už moteris ir už persekiojamą lietuviško svieto.

Nežinojo, kaip tai viską sutaikyt. Dievaičiai Lietuvos gyvena visur, su žmonėmis supratę ir galimai buvo paėmus nunešti iš vienos vietos į kitą, tie tai dievaičiai užėmė jį; bet ir tas vienas Dievas, kuris už svietą kentėjo, kraują praliejo ir liepė dovanot dėl kožno kaltės ir mylėt neprietelius kaip savo brolius, to jis Dievo labiau bijojo.

Nenorėjo išsižadėt anų dievaičių nė to, kurio apieskoj randasi visas svietas.

Pradėjo atšalt vieroj krikščioniškoj, ba matė ir suprato, kad kryžiuokai nėjo keliu paskirtu per Chrystusą Poną, ba ne tik nedovanojo savo artimam, bet žudė kožną lietuvininką, kokį tik nutvėrė.

Ta nedorybė kryžiuokų labai piktino Jurgį. Maišėsi jam galvoje.

Pirma mėgo melstis, dabar jau tuo nesirūpina. Apie Lietuvą visi atminimai pradėjo atsigavint jame ir pradėjo rasti noras sugrįžimo į Lietuvą pas saviškius.

Nes jam rodėsi negalima.

Nė Rimas, nė Jurgį nepažinojo tos žemės kelių nei kaip iš čia ištrukt. Šventas labai prisirišo prie Kunigo ir tankiai kada ateidavo pas jį, dūšaudavo sakydamas, kad ne spasabas¹⁵² iš čia išbėg t.

Rodavojo visai, nes Šventas kas kartą atvadžiojo nuo jo.

Rimas, kada buvo dviese, mokino Urgį to visko, ką ir kaip Baniuta sako.

Tą pasaką apie Baniutą taip išpaikino vaikiną, kad negalėjo rimt.

Špitolninkas, kuris į jį tēmijo, pažino didelę atmainą ir kad geriaus atrodo negu pirma. Jurgis buvo po teisybei nespakainas ir nerimavo, bet smagumas jame gaivinosi ir akys linksmesnės atrodė.

Silvestras pradėjo tuo džiaugtis ir jautė, kad vaikas pasiprovys. O kada kartą paklausė Bernardas apie Jurgį, tas tarė:

— O, liga persimainė, bus gerai. Dabar reikia užsiimti kuo norint, kad vėl kvaraba neįlįstų. Tas iki to laiko gyvenimas jaunam vaikinui buvo priežastis ligos, tai žinau gerai; darykite rodą, ką su juo padaryt. Dėl sienė, tai čia geria būt — tuose mūruose jaunam čia per ankšta.

Nieko į tai Bernardas neatsakė, ba neapsimislijęs nenorėjo nieko pradėt; nes galima buso pažint, kad rodos Silvestro neatmetė.

Valdžios turėjo gana, idant su Jurgiu daryt jam pasidabojo.

Liuderis, Didis Vadas, užsirūstinęs nuo tos valarykštės rodos dėl Bernardo pradėjo užsiimti aštriais politiškais reikalais zokono.

Anksti nusiuntė Liuderis vieną kryžiuoką pas Bernardą, kad tas ateitų. Paklusnas atėjo tuojaus, nenorėdamas peržengt provos zokono.

Mislijo, kad galimai gaus nuo vado, kokį rūstų pamokymą, nes rado ji suvis lagadną, ko nė nesitikėjo.

Tą vakarą taip rūstus Liuderis pasveikino gražiai ir duris uždarė, kad jų šnekos negirdėtų.

— Broli Bernardai, — tarė — esi piliuru mūsų zokono, pažįsti visus reikalus jo, matai, kas čia jau darosi. Per kitus turėjau jus nekaltai iškoliot ir pabaust. Taigi dabar pasišaukiau pas save, kad persiprašyt¹⁵³.

Čia, matai, reikia visame aštriai pasirodyt. Aš nebijau, kad mane kas nužudytų, kaip padarė su tuo, kas prieš mane buvo; gyvastis yra rankoje Dievo, o jeigu valia tokia bus, tai ir kraują praliesiu. Aš tiktai bijau, kad neužsivėtrintų pikti papratimai tarp vyriausybės ir tą turiu prižiūrėt.

Tu, geras broli, — dadavė ištraukdamas ranką į Bernardą, — pamačyk man visame, bet neparodyk to kitiems, kad esame su tavim susitaikę ir susišnekėję.

Kada taip kalbėjo Vadas Liuderis, veidas jo šiandien suvis atrodė kitoks, ba galima buvo pamatyt saldybę ant veido.

— Daugelį turime darbo, broli Bernardai — dadavė dūšaudamas — ba jeigu neužbėgsime nelaimėi, tada bus su mumis taip kaip su Templarijais, kuriuos Dievo pirštas dalipstėjo.

Tikėjimas

Džiaugsmas

¹⁵²ne spasabas (lenk.) — neįmanoma. [przypis edytorski]

¹⁵³persiprašyti (lenk.) — atsiprašyti. [przypis edytorski]

Pirmiausia pabažnumo pas mus nėra, Dievo prieš save nematome ir per tai visos piktybės pradeda šaknytis.

Kareiviai iš mūsų per dideli, o zokoninkai niekai. Puikybė apėmė kožną ir kožnas pasipūtęs kaip smakas. Tarp šimto vytų gal randasi kokie keturi geri vyrai, o taip visi niekai suvis ir tikrai nori muštis su lietuvininkais, kad tiktai su pagriebta pagonka galėtų prisotinti savo norą, ba kas juos tada išvektuos. Čia juos reikia šert ir viešėt, o jie taip pasileidę!

Senoviškai, broli Bernardai, užsiimki ir žiūrėki, kad kaip norint zokoną paprovint, o jeigu kame prireiks pagalbos, ypač pinigais, ateiki paslapta.

Bernardas nudžiugęs padėkavojo u- tą atsidavimą Liuderio, kuris kada išgirdo ką tokį ateinantį, tuojaus kalbą savo permainė ir pradėjo nevos perpykęs marmėt.

Gavęs valią Bernardas, pradėjo savo procę¹⁵⁴.

Negalima buvo veikt, kad suvaldyt padūkusius kryžiokus, kožnas perimtas dvasia karviška ir visokia kitrybe, kožnas buvo atšalęs vieroje, o tiktai užimtas politiškais dalykais. Kožnas troško, kad greičiau pralobtų arba kad gražią lietuvinikaitę pasigriebt ir atsidžiaugus nužudyt. Juokui laikė lenkus ir kitas karalystes. Tai kaip galėjo privektuot provą zokono ?

Baisybė dėjosi tarp tų rakalų kryžiokų.

Brolis Bernardas, kuris vieną kartą prispyrė Šventą, kad ką dažinotų, nes nieko negalėjo nuo jo naudot, galiausiai palaikė jį pusgalviu — ir jau daugiau neklausė apie jį.

Jurgis jam rūpėjo, ba žinojo, kad zokonui bus nauda. Kaip pradėt? Pats nežinojo.

Užaugintas krikščioniškoj vieroj, kaip jau nudavė drūtai ir kad nueitų į Lietuvą, tai ten platins vierą tikrą, o kokią naudą turės zokonas iš to? Ot, — pamislijo Bernardas — kad jis nuėjęs subantavotų lietuvius ir vienus su kitais suerzintų, tada būt kryžiokams šokas — tokia nauda.

Mislijo ir tai, kad jeigu bus paleistas ant valnystės, nuklius pas saviškius, tenai jame atsigavins senovė, tada vėl niekas ir dar rakalis galėtų tokio šiupinio privirt, kad neveiktumėm suvalgyt...

Svarstė kryžiokas ir kada gerai pamislijo, pasatanavijo, dar ilgiau Jurgį mokyti, o labiausiai apie meilę zokone.

Kada žinojo nuo Silvestro, kad jam geriau, pastanavijo jį tą dieną aplankyti ir taip padarė.

Tikrai matė didelę permainą. Buvo šiek tiek raudonas, į klausimą drąsiau atsakė.

Bernardas padarė veidą linksmą. Sėdos ant suoloelio ir pradėjo į jį kalbėt kaip tėvas locnas saldžiais žodeliais.

— Matau, mano vaikeli, kad tau geriau, Dievui dėkui už Jo loską. Ar tu žinai, mano vaike, kad aš daug apie tave misliju ir žinau, kad didelę naudą atneši zokonui, aš norėjau tave pastatyti didžiausiu ir galingiausiu tarp kryžiokų. Ba matai, čia tie visi atklydėliai iš viso svieto yra niekam tikę ir pilni visokių necnatų, taigi esi čia užaugęs, myli Poną Dievą, tai suvis būsi kitoks.

Jurgis klausė nuleistomis akimis; Bernardas susiprato, kad per daug aukšta kalba jam šneka, pradėjo kitaip:

— Gal tau čia tuose mūruose, prie kurių mes seniai pripratę, nuobodu ir trošku? Sakyk. Ba matai, sergančiam galima palengvint!

Jurgis pakėlė linksmi akis, norint nedrįso dar nieko sakyti, Bernardas dasiprato, kad tropijo į norą jaunikaičio .

Tada jau ne tik pačiam mieste buvo visokių gyventojų kryžiokų pakviestų, bet ir aplinkiniai apsisėdo, apie Malborką ir Karaliaučių. Primais atvykėliais buvo: Pynau, Mul, Stubechai, Brandyrai, Muckenbergai ir t.t.

Tarp Malborko ir Žulavų ne per toli nuo miesto turėjo dvaruką savo locną — Panau-selde vadinamą. Tas ūkininkas buvo turtingas ir pirmas gyventojas toje šalyje, vadinosi Dietrichu von Pynau, tas tai ant mislies parėjo Bernardui. Mislijo tenai Jurgį nugabent, idant tenai kvėpuotų grynu oru.

Dietrichas von Pynau su savo ne jauna pačia ir dviem sūnumis gyveno nuo drūtviētės netoli, adiną laiko reikėjo eiti pėsčiom į tą vietą.

¹⁵⁴procé (lenk.) — darbas, triūsas. [przypis edytorski]

Iš lockos kryžiuokų pastojo turtingu, o kada užėmė tą vietą buvo suvis biednu žmogum, dėl to gii visame buvo zokonui paklusnus. Jurgiui tenai tikrai galėjo būt gerai.

Pynau niekuo daugiau nesirūpino, kaip tiktai, kad ką daugiau lobio prisirinktų, per ką buvo skopus¹⁵⁵ ir su niekuo neužsidėjo, dėl to gi Bernardas žinojo, kad tenai Jurgis neišdyks.

— Ar žinai tu? — atsiliepė galiausiai Bernardas. — Kaip man nuduoda¹⁵⁶, kad tave išgabent į šviežią orą nebūt pro šalį. Jeigu norėtum, tai aš pašnekėčiau su Pynau, kuris čia nuo miesto netoli gyvena, kad jis imtų tave pas save kokiam laikui. Tu mėgsti medžioti, tai galėsi su jais per dienas geniotis paskui žvėris; jais norint senas nemoka skaityti nė rašyt, nes daug svieta matė.

Tai pasakęs žiūrėjo į akis Jurgiui, opamates jo akyse džiaugsmą, dadavė:

— Na ką, ar gerai? Pasakysiu apie tai Vaidui, o senas ūkininkas laikys kaip locna kūdikį.

Jurgi apkaitęs padėkavojo. Bernardas džiaugdamsis išėjo tuojaus.

Iš tikro tas prižadėjimas labai Jurgiui patiko. Jam nudavė, kad iš to galės naudot... nes tikrai nežinojo. Galimai galės pabėgti...

Kada valandą užimtas buvo mislėmis, atsiminė apie Rimą ir Šventą ir kad su jais turės atsiskirt, o būt su vokiečiais, kurių kas dieną pradėjo labiaus nekęst.

Nes žodžio duoto negalėjo permaintyt.

Buvo tomis mislėmis užimtas iki vakaro, pakolei neatėjo Rimas. Senas berns tą vakarą negalėjo ateiti pas savo Kunigą, norint tas prie rodos buvo reikalingas vaikinui.

Kada Rimas dažinojo nuo Jurgio apie kelionę, pradėjo verkt ir rankas laužyt. Nes atsikvotėjęs apmislijo, kad tas atsitolimas į šalį bus labai naudingas Jurgiui.

— Kunige mano! — tarė. — Ne laikys jūsų tenai kaip nevalninko. Dėl to jus siunčia, idant tenai atsilsėtųmėt. Jie dieną ir naktį yra užimti, triūsa apie ūkinystę, į jus net netėmys. Galėsi vaikščioti ir važinėti kur tik nori. O kas užgins atbėgti kada į Malborką?

Jurgis turėjo kitą mislį; norėjo sau prašyt už tarną Rimą. Kada apie tai pasakė Rimui, tas persigando ir pasakė, kad gal suprastų jų susitarimą.

Kad ir būt norėjęs Rimas, kada norint nubėgti į Pynaufeldą, paslapčia buvo negalima; Šventas kaipo kitresnis, galėjo išrast spasabą. Jurgis galėjo ant jo daug atsiduot. Abudu tuos lietuvininkus labai Jurgis mylėjo. Ba kada su jais radosi, tai jam nudavė, kad Lietuvoje radosi. Rimas ant Perkūno ir visų dievaičių prisiekė, kokius tik pažinojo, kad jam teisingu pasilikis visados, o kad iš jo reikalautų, bus gatavas kožnam laike.

Rytojaus dieną apie išvažiavimą kalbos dar nebuvo o.

Jurgis atsikėlęs vaikštinėjo; Silvestras atėjo pas jį, o radęs linksmą, džiaugėsi. Žinojo jis nuo Bernardo apie išvažiavimą, ką pats karštai spyrė apie tai.

Bernardas ruošėsi kelionei, norint nedidelei.

Ėjo jam tiktai, idant zokonas iš Jurgio apturėtų naudą, vienok to nesurato, kas Jurgio širdyje dėjosi. Norėjo dėl to Jurgi išleisti su visa vygada, kad niekame nekenėtų. Tą pačią dieną iš krautuvės zokono išrinko jam rūbus, o taipogi arkliui ploščių, ginklus lengvus ir pats nuėjo į staldą rinkti Jurgio arkliui ką nors puikaus. Pasmislijo ir apie jo tarną, ba tenais, kur ketini keliauti, tarnų nebuvo, kad reikalui esant Jurgiui patarnautų, o nenorėjo, kad kokia mergina jam netriūstų. Rodėsi jam, kad Šventas, kaipo teisingiausias zokone, bus geriausiu tarnu Jurgiui.

Suvis nemislijo, kad Šventas dabar kitokias mislis turi, ba nuolatos plūdo ant lietuvininkų, o kitaip mislijo.

Stojosi tas, ko nieks neprijautė, o ko Jurgis labiausiai troško, davė jam nerangų Šventą už tarną ir sargą.

Ir tris dienas potam Jurgis drauge su Bernardu jojo į Pynaufeldą, o paskui juos ant prastos kumelkos jojo Šventas. Buvo tai žiemos metas ir tenai ketino būt kelis mėnesius.

Veidas Jurgio išrodė smutnas, bet akys žibėjo, rodos prijautė geresnę ateigą.

Pasakojimas, Įdomybės

Noras, Nežinojimas

Kelionė

¹⁵⁵skopus (sl.) — šykštus. [przypis edytorski]

¹⁵⁶nuduoda (lenk.) — atrodo. [przypis edytorski]

VI

Prasidėjo pavasaris, saulė gerai šildė. Dvarukyje Pynaufalde po žiemos pradėjo krutėt. Senas Dietrichas, kuris buvo prociauninkas¹⁵⁷, su trumpa skrandele, su klumpėmis ant kojų, vylagine ant galvos sukosi po kiemą, rėkė ant bernų ir tarnų, kad pasiskubintų su darbu, ką jam ir jo sūnus pamačijo.

Pavasaris puikus, nebuvo ko laukt. Reikėjo ant gvolto¹⁵⁸ — sėt, art, pievas lygint ir tvoras taisyt.

Žmogus tai buvo ruošus tas Dietrichas. Lakstė kampas nuo kampo visur nosį įkišdamas. Kai jaunas buvo, tai upuolinėdavo pakeleivingus, plėšdavo kožną kupčių, mušėsi su kožnu, pačią sau pagriebė ant kelio iš vėžimo. Taip dagriso visiems, kad turėjo bėgt iš savo šalies ir galiausiai prisidavė prie kryžiojų, ba jau atsibodo baladotis ir slapstytis nuo visų čia, tai Prūsuoje apsisėdo. Kryžiojams dėl savo drąsos labai patiko, o kad gerai mušėsi ant vainų, už tai apturėjo senatvėje lauko netoli Malborko .

Gerai jam sekėsi tame dvaruke, javai užderėjo ir turgus buvo geras, bet nežinojo niekas kiek jisai pinigų turėjo, o visada paprastu būdu prieš žmones bėdavojo dėl blogo pasivedimo.

Moterų tiktai visame dvaruke buvo dvi, jo pati ir sena slaugė, kurios darbo turėjo į valias.

Vakare, kada sėsdavo prie vakarienės, apie nieką nekalbėjo, kaip tik apie lauką, plėšinius, javus, šieną, gyvulius, o apie medžiojimą niekad. Jurgis drauge sėdėjo, nes jam čia labai pradėjo nubost, negu kad drūt vietės mūruose.

Petras ir Povilas — sūnūs senio — į jį buvo nusidavę, kartais bėgo su šunimis medžioti, bet tiktai tada, kai kiek laiko likdavo.

Valgio tam dvariukyje nepavydėjo, turėjo visko pilna.

Baisus papratimas name panaivojo, o keiksmas ir kolone visuose kampuose buvo girdėti.

Kada senis buvo užpykęs, tai ne tik ant bernų plūdo, bet pačiai daugiausiai gaudavosi. Tai vėl priešinosi visam. Sūnums kartais gaudavosi su lazda. Pakajaus namie niekad nebuvo, o kada ateidavo šventa diena, pasigerdavo, o paskui mušdavosi su lazdomis.

Senis labai šlovino zokoną ir bijojo kryžiojų kaip velnių. Kada Bernardas atgabeno Jurgį pas Dietrichą, tai prižadėjo, kad prižiūrės kaip locną kūdikį ir kad visokias vygodas turės. Petras ir Povilas prižadėjo jį visame ramint. Paskyrė jam gražią kamaraitę šviesią ir davė minštą lovebę. Žodžiu kalbant, turėjo būt kaip rojuje.

Šventas liko prie Jurgio.

Tuojaus suprato visi, kad tam nuliūdusiam jaunikaičiui čia nepatiko, o kad ir apie jį puolinėjo, nieko nemačijo, kas dieną buvo smutnesnis.

Po tikam gyvenimui klioštoriuje atrodė jam čia kaip pekloje¹⁵⁹, o dar ką — nekenė vokiečių kaip šunų.

Niekas nemačijo, kad ir puolinėjo prie jo, galiausiai pasiliovė. Suvis į jį tēmijo, kad jam tiktai to reikėjo .

Išeidavo, pareidavo, jodinėjo su Šventu, kada tik norėjo, nieko į tai nesakė.

Šventomis dienomis atkeliaudavo iš Malborko keli kryžiojai, kad atsigertų ir pasibovytų, o kad paprašydavo ir Jurgį į tą zobovą, o kad ir bovijos drauge, vienok neakvatnai.

Šventas kada apžiūrėdavo arklius, tai nuolatos pas jį sėdėjo ant slenkščio ir mokino patika lietuviškos kalbos.

Šnabždėjo tarp savęs, rodavodami, kaip iš čia galima būt ištrukt.

Tuo laiku žėima baigėsi ir pradėjo atšilt. Iš kožnos šiltos dienos naudojo, ba nuolatos jodinėdavo. Šventas kartais jojo su Jurgiu, o kartais leisdavo patį vieną.

Jurgis kožną dieną leisdavosi kas kartą toliau, idant pažintų apylinkę. Prie Malborko ilgai nediršo prisiartint, norint buvo matyt, bet baisėjosi prisiartint. Bijoj, idant jo kas nepamatytų, nedaneštų ir vėl į klioštorių nepaimtų.

¹⁵⁷prociauninkas (lenk.) — darbininkas. [przypis edytorski]

¹⁵⁸ant gvolto (lenk.) — skubiai. [przypis edytorski]

¹⁵⁹pekla (sl.) — pragaras. [przypis edytorski]

Pavasaris, Gyvybė

Ordinas, Papročiai,
Junikaitis, Liūdesys

Žiemą Bernardas kelis kartus jį aplankė, o matydamas kas sykį sveikesnį, tiktai kad buvo nuliūdęs, pavėlįjo ilgiau sūt.

Žiemą visi privektavo Jurgį, mažai kas į jį tēmijo. Jurgis tada su Šventu darė, kas jiems pasidabojo.

Abudu troško labai, kad iš rankų kryžiuokų išstruktų kuo greičiau, o kad žinojo Šventasis visus kelius, vienok negalėjo idrįsti tam. Šventas viena būt galėjęs, ba su savo drapanomis galėjo visur perslinkti, o kad ir būt ks pagavęs, būt išsimelavęs.

Kas kartą Jurgiui pradėjo nubost tam dvariukyje, pradėjo turēt didesnį pririšimą prie Lietuvos, o vokiečių suvis nekest .

Spyrė Šventą, kad kuo greičiau rodą darytų apie pabėgimą, ką tas nuolatos vilkino.

Valstis užimtas kryžiuokų, buvo užgyventas ir negalima buvo jokiais būdais per jį pereiti, kad niekas nematytų. Jeigu gi būtų sužiūrėję, kad Jurgis pabėgo, būtų suėmę.

Laukuose ir pakelėse gyveno koloninkai, o giriomis negalima buvo keliauti dėl to, kad tankios ir valkiojosi visokie razbainikai.

Šventas norint netrotijo vilties pabėgimo, vienok vilkino.

Jurgi liūdėjo, pats nežinojo ko; Lietuva nuolato sėdėjo jam mislyje ir širdyje, būtų ant visko atsivožėjęs, taip jam nubodo tas gyvenimas tarp vokiečių.

Vieną vakarą, iš nerimasčio išsirengė pats vienas pasijodinėt. Šventas stovėjo prie vartų; paklausė jo, kur mislija jūt. Jurgis dairėsi aplinkui, nežinodamas, ką atsakyt. Iš tolo buvo matyt bokštai drūtviets Malborko. Sulaiškė arklį, valandėlę pamislijo, paskui nušoko nuo jo ir padavė pavadį Šventam.

— Eisiu pėsčia. — tarė lik užpykęs — neturėsiu tiek rūpesčių su arkliau.

Nieko Šventas neatsakė, paėmė arklį. Jurgis leidosi į miestą. Ko jis užsimanė eiti, tai pats nežinojo. Kelias buvo šlapias, prie kurio augo gluosniai ir krūmai. Keliau gyva dučia nėjo. Jurgi bėgo greitai nē nepajuto, kaip radosi mieste. Uličių tada dar nebuvo, kožnas namą budavojo kaip norėjęs. Miesto pradžioje gyveno ūkininkai, toliau visokie remesnikai¹⁶⁰. Jurgis turėjo ant savęs rūbus, kaip ir kožnas iš gyventojų, per ką niekas į jį netēmijo. Galėjo per tai be baimės eiti artyn bažnyčios ir rinkos¹⁶¹.

Kas jį tenai traukė, tai nebūt niekam nei pasakęs. Traukė jį pasaka Rimo į namą Gmundos, kuriam talpinosi graži Baniuta, o kurią mylėjo, norint nē vieno karto nematęs. Turėjo viltį, kad tą lietuvninkaitę pamatys.

Jisai žinojo apie namą Gmundos, o ir apie duriukęs. Suko iš tolo Jurgis apie sodą užtvirtą, o pamatęs arklius prie tvoros, pradėjo tēmyt, ar nepamatys Rimo. Jautė, kad čia turės rast. Jaunystė tankiai nesuvadžioja.

Tikrai Rimas gulėjo patvoryje, nes jis Jurgio nematė. Gulėdamas dainavo sau po nosim lietuvišką dainelę, net Jurgiui, kada išgirdo, kad tik jirdis neiššoko iš džiaugsmo.

Jurgi priėjęs stuktėlėjo Rimui per petį, kad tas tuoju pašoko išsigandęs, ir pažinęs Jurgį prie savęs pašaukė:

— Kunigas.

Tuo laiku radosi sode už tvoros Baniuta. Ta, kada išgido žodį „Kunigas“, tuoju užsikabino ant tvoros, norėdama pamatyt tai, ką Rimas nuolatos apie jį pasakojo.

Kada vienas kitą pamatė, taip Jurgis kaipo ir Baniuta neprakalbėjo į save nē žodžio, tiktai vienas į kitą žiūrėjo. Rimas ir žiūrėjo į abudu, o gal ir pavydėjo Jurgiui.

Jurgis, kuris niekados taip arti moteriškės gražios nematė, o dar ypač savo žemės sesutės, nežinojo kas su juo darėsi. Jam nudavė, kad kur jis ją matė, ir kad jo buvo pažadėta — nematoma galybė traukė jį prie jos.

Su Baniuta tas pats darėsi: linksmybė rodės ant jos veido neišsakyta. Kaip kūdikis ištraukė savo rankes į jį. Rodos sakė — imk mane, gelbėk mane! Bėkime .

Jurgis stovėjo susimaišęs iš baimės, drebėjo ir dairėsi į šalis. Būt palaikęs ją ragana, nes kad buvo Lietuvos mergaitė, ta mislis į jo galvą neatėjo.

Rimas atsikvotėjęs, išsigandęs, patraukė Jurgį už ploščiaus, Baniutai parodė ranka duriukes tvoroje. Dabar Jurgis galėjo pamatyt arti. Mergaitė tuoju nuo tvoros nušoko. Jurgis jau stovėjo prie duriukių. Rymas su pakara ėmės arklius atsitraukė į pašalį.

Jurgis jau buvo gerai išmokęs lietuviškai nuo Švento, per ką galėjo susišnekėt.

¹⁶⁰remesnikas (lenk.) — amatininkas. [przypis edytorski]

¹⁶¹rinka (lenk.) — turgavietė. [przypis edytorski]

Kas galėtų aprašyt kalbą tų jaunų karvelių? Ką jie kalbėjo! To nežinau.

Kalba jų buvo nekalta, ba taip Jurgis kaipo ir Baniuta piktų mislių negalėjo turėt, ba api etai nežinojo. Vienok akutės Baniutos degė ugnim, Jurgis negalėjo dažinot, kas su juo darosi.

— Tu tai esi Kunigas! — tarė Baniuta.

Jurgis su galva linktelėjo. Jor vardą žinojo ir nuolatos minavojo... Džiaugėsi, kaip jis jos vardą žino. Neturėdama, ką pradėt uždainavo tik balsu dainelę:

„Tenai darželi auga rūtelė,
Kur pasidėjo mūsų seselė,
Rūtelės visos, be jos išdžiūvo,
Ir taip išrodo, kaip čia nebuvo.
Per žalią veją mergelė ėjo.
Ant savo galvos vainiką turėjo.
Nelabus žmones kaip atkeliavo,
Jauna mergelė einant pagavo!
Buk sveiks tėveli ir motinėle,
Broleli mano, o ir sesele.”

Dainuodama mergelė pradėjo gailiai verkt. Jurgį kaip ugnim kas uždegė.

— Neliūdėki! — tarė — sugrįšime pas juos!

Dirstelėjo į jį.

— Ne! Čia jų naguose pražūsime! — atsiduso

— Aš tave išgelbėsiu! — tarė Jurgis, bet nežinojo, koku spasabu.

— Kaip? — paklausė.

Nes Jurgis užimtas visokiomis misliomis negalėjo greitai atsakyti. Prisilenkė prie jos.

Taip teisingai ištarė tuos žodžius, kad mergaitė iš džiaugsmo nė nežinojo, ką daryt.

Iškėlė rankas aukštyn.

Būt ilgiau kalbėję, kad Rimas nebūtų davęs ženklą. Jurgis pašoko ir pamatė ateinančią Zygfridą su dviem draugais, turėjo krūmuose pasislėpt.

Baniuta išnyko, kryžiai dainuodami lipo ant arklių, Rimas kilpsaičius prilaikė. Vakarą pradėjo darytis, Jurgis leidosi į Pynaufeldą.

Ėjo, kad rodos niekadus taip drūtu nebuvo, pilnas gyvasties su didele viltim širdyje. Ne kuo jo mislis nebuvo užimta, kaip tik Baniuta.

Nauja gyvastis įžengė į jį... Vakar mislijo, kad pats galėtų išstrukt, šiandien, kad ir tą brangų skarbą¹⁶² su savim paimti. Ba kas iš tos valnystės be savo Baniutėlės?

Kaip per miestą perėjo ir radosi dvariukyje, tai nejuto. Kada parėjo, buvo tamsu, kur nespakainai Šventas laukė prie vartų, o stubo sėdo prie vakarienės rūpindamiesi visu, kur galėjo pasidėt Jurgis.

Kada stoji Jurgis ant slenkščio, sūnus Dietriecho linksmai pasveikino, o senis niurnėdamas klausė, kur buvo ir kas jam atsitiko.

Jurgis turėjo meluot, bet jam nesisekė. Nemislijo suvis prisipažinti, kad jis buvo mieste; pamėlavo, kad krūmuose paklido ir negalėjo kelio aptikti.

Gal ir kas įtikėjo, nes Dietriechas suprato iš jo kalbos, kad tai melas, vienok nieko nesakė. Galiausiai sėdo prie vakarienės.

Kalba tuojaus persimainė apie gospadoriškus dalykus, jaučius, karves, arklius, kaiules ir t.t.

— Ar girdi, Šventas! Jeigu teisybė, ką man pasakoji kas dieną, kad liūdi prie saviškių ir jeigu tu nori tenai mane dastatyt, tai nevilkyk: mislyk apie tai, baaš sau galą pasidarysiu.

Šventas sunkiai atsiduso.

— Pakolei aš čia būnu, tai geriaus pabėgt. Jeigu taip kaip šiandien ilgai neparėjau, o pakol susiprasiu, tai aš būčiau toli, jie visi mislytų, kad manęs koks žvėris sudraskė.

Žinai, kada mus atims į drūtvię — iš tenai ne greitai galėtume išstrukt, o kad ir išstruktumėm, tuojaus susiprastų ir vytų visais keliais.

Šventas su galva linktelėjo, nes rankas savo laužė.

¹⁶²skarbas (lenk.) — lobis. [przypis edytorski]

Turėjo jisai savyje suvis kitokią mislį, bet nediršo pasakyt. Norėjo pirm apsižiūrėt gerai. Bėgti keliais nebuvo galimas; Šventas mislijo apie didelę valtį, kad katrą naktį būt galima upe Nagota leistis ir gautis į kraštą marių, o paskui kraštais dasiekt kraštus Lietuvos.

nes jisai nežinojo vandeninių kelių, o ir nemokėjo irklais varyt.

Vienok jis turėjo viltį, kad tai būt geriausia. Mokėjo jis plaukt kaip žuvis, tą patį mislijo, ką ir Jurgis moka, tai kad ir būtų išvirtę su valtim, būt galėję gelbėtis ir bėgant vandeniui jokio pėdsako paskui save nepalikę.

Tankiai ėjo į pakraščius upės Nagotos, ar neras tam tikros valtys. Kad kada prireiktų, galėtų pasivogę bėgt, ba pirkt neturėjo už ką .

Pakolei nebuvo tvirtas, Jurgiui nieko apie tai nesakė.

— Turime ir Rimą su savim paimti — tarė Jurgis — o galima ir ką prigriebti, kad iš tos nevalės išvest.

Šventas susijudino.

— Vienam sunku, Kunigėli, — tarė — dviem sunkiau, trim negalima, o keturių nevesiu!

Ir pradėjo smutnai juoktis.

— O jaunystė-paikystė — marmėjo. — Ne gana, kad pats save išgelbėsi; Kunigėli! Nori pulko, kad greičiau sugautų ir visi pražūtumėm!!

— Žinoma, trise greičiau bus galima atsigint, — tarė Jurgis.

— Jau kada pareitų gintis, — tarė Šventas — tai geriau iš anksto užsidėt virves ant kaklo ir pasikart patiems. Tai užsimanė vajavot.

Jurgis tylėjo.

— Na gerai, Rimas — tarė šventas — o kas ketvirtas?

Jurgis apkaitęs tylėjo.

Perkirtęs senis tuojaus visko dasiprato ir rodos žinojo, apie ką eina.

— Ogi nesakykite — tarė — aš ir taip žinau. Rimas tai merginai galvą primušė, bene ją kur matei? Tai kas jaunam galvo! O man kožnas moteriškė tiek stovi, ką lukštas nuo riešuto ir už ją nenorėčiau kailį įkišt, nė tau nevelyčia.

Dirstelėjo vienas kitam į akis; Šventas buvo tvirtas, kad atminė, ir tarė:

— Patogių mergaičių pilna Lietuva?

Jurgis tame visame neprisipažino prie nieko.

— Kaip nori — tarė atsikreipęs Jurgis, — mislyk, kaip pabėgt. Jeigu tu nenori, aš pats žutbūt leisiuosi į kelionę.

— Gaila man tavęs; — tarė spakainai Šventas.

— Truputį būk kantrus, o senis ka norint išmislys.

— Ryte — dadavė — aš einu į drūtietę.

Nesakė ko. Norėjo dažinot tikrai, kada kryžiokai paslapčia trauks ant Lietuvos. Per ką norėjo pranešt lietuvninkams, ba kaip pirma pamačijo savo brolius kankint, taip dabar nori visame juos gelbėt. Kryžiokai kožną dieną rengėsi, tiktai laukė atitraukiančio daugiaus vaisko¹⁶³ iš Vokietijos.

Dėl tos priežasties kryžiokai labai linksminosi, o kad ir DidiVadas Liuderis užveda aštrią regulą tarp kryžiuokų, vienok nieko nemačijo.

Šventas žinojo būdą kryžiuokų ir kada tie rengėsi karei, tai kelias dienas prieš tai uždavo kaip bitės avilyje.

Kas tik gyvas krutėjo ir ruošėsi, ypač tie, ką rengdavosi į kelionę.

Tokiu metu buvo galima greičiausiai ištrukt, ba niekas kitu nesirūpino, tiktai savim.

Šventas laukė to laiko. Rūpėjo tiktai, kaip kartą girdėjo šnekantį Silvestrą su Bernardu, idant vaikiną imti su savim, kada keliaus į Lietuvą.

Drūtietėje apie tą ateinančią vainą niekas nežinojo, kaip tik vyriausybė, nes nekurie kryžiokai suprato vyriausiųjų elgimą, kad tai neužilgo bus.

Prisakė pilstyt avižas į žakus, kad turėtų pagatavotus¹⁶⁴ mėsos sūdintos atskyrė daugelį bačkų, neužmiršo apie vyną ir midų, ba daugiausia jiems apie tai ėjo. Gryčias valė ir mazgojo dėl svečių. Kas dieną Vadas aplaikė visokius danešimus per siuntinius.

¹⁶³vaiskas (lenk.) — kariuomenė, armija. [przypis edytorski]

¹⁶⁴pagatavotas — šiek tiek virtas. [przypis edytorski]

Krūtėjimas buvo ne mažas, ką tuojaus Šventas suprato.

Išrado priežastį gautis į drūtviety tokią, idant permaintyt kamanas dėl arklio, ant kurio jojo Jurgis. Kada apie viską dažinojo, ką jam reikėjo, Šventas rengėsi atgalos, kada kieme pasitiko su Bernardu, kuris sukosi.

Tas, kada paregėjo berną, nusidivijo ir paklausė jo:

— Ka tu čia veiki ir kaip drįsai apleist savo poną?

— Jis pats mane atsiuntė — atsakė bernas kaip nekalčiausias, rodydamas kamanas rankoje.

Bernardas pažiūrėjo susiraukęs.

— Ar negalėjote su senoms kokį laiką apsieiti? — tarė — ba neužilgo patrauksiu į drūtviety. Ar vaikinai pasitaisė?

— Ar aš žinau? — tarė bernas. — kaip aš kas dieną regiu, tai atmainos nematau. Senas Dietrichas sako, kad jis nesitaiso. Nuolatos tyli, nuliūdęs... Koks buvo pirma, toks ir dabar. Iš jo nebus džiaugsmo.

Bernardas klausė susiraukęs.

— Turbūt ir tau tenai dakako — tarė šydijančiai.

— Lyg man kur geriau — tarė bernas — man vis tiek, kiba ta permaina, kad kita ranka per sprandą muša.

Kryžiokas buvo pora žingsnių atsitraukęs, paskui atsigrežęs tarė:

— Pasakyk savo ponui, kad būtų gatavavas, ba neužilgo turės sugrįžt, gana bus jam tos valnystės, o tenai nieko gero neišmoks.

Šventas nusišypsojo.

Su negera naujiena grįžo Šventasis į dvariuką, nes čia Jurgio nerado. Tankaisu dabar bėgo ypač vakarais pas saviškę... Šventas turėjo jį užžiūrėjime, nes tylėjo.

Tą dieną sugrįžo Jurgis apytėmą¹⁶⁵, subargintas ir kvėpuodamas, susijudinęs ne kaip kitais kartais. Šventas gulėjo ant žemės per slenkstį, laukdamas jo. Pakilo pamatęs jį su linksmu veidu, kaip visados.

— Pasveikinimą parnešiau jums nuo Bernardo, — tarė — ba kartą žmogus nenorėtai pasitikt, tai turi užėiti. Taip ir aš. Klausė apie jūsų sveikatą; aš pasakiau, kad sergate, nes man nuduoda, kad tai nepamačys ir reikės po ilgam sugrįžt į drūtviety.

Jurgiuoj akis užžibėjo .

— Ar tu žinai, Šventas! — pašaukė — pakolei ta valanda prisiartins, daryk, ką nori, aš turiu pabėgt.

Nieko neatsakė Šventas, atsigulė ant žemės, susirietė, rankas po galva pasibruko ir atsiduso.

— Ar tu girdėjai? — paantrino vaikinai.

— Kunigėli! — suniurnėjo Šventas — aš ta viską žinau, kad ir tu man nesakai ir kad ir tu misliji, kad aš to negirdžiu, leidžiu pro ausis. Kam tai nereikalingai šaukiu? Senas Šventas viską padarys, ką galima, o jūs eikite gult.

Ant rytojaus prieš dieną Šventas išėjo iš dvaruko, neparėjo pietums, bet vakare pasirodė. Jurgis, kai tik pradėjo temt, leidosi į miestą. Bėgo dabar kas dieną, kad tik prie tvoros pasikalbėtų. Baniuta kas sykį jo laukė, kartais pasisuko ir Rimas, tada būdavo drąsiau, ba jis vektuodavo, kad kas neateitų.

Jau juodu buvo susitarę pabėgt, ba Baniuta skundėsi nedorybe kryžiojų, kurie apsilanko kas dieną. Jurgis labai gailėjo merginos ir rūstinosi ant nedorių kryžiojų...

Šventas vilkino; jis gatavas buvo jį pamest ir pats su Baniuta ir Rimu bėgt į girias... o paskui? Pats, nežinojo, kas galėtų pasidaryt.

Ir tą vakarą, kada Jurgis sugrįžo, norėjo prispirt Šventą, kad tas paskirtų dieną ir duotų paskutinį žodį. šventas buvo ką tik sugrįžęs ir labai nuvargęs — tiktai uždėjęs pirštą ant savo lūpų tarė:

— Neužilgo...

Daugelio nenorėjo pasakyt.

Pasveikinimas, Džiaugsmas,
Viltis

¹⁶⁵apytėma — prietema. [przypis edytorski]

Pora dienų vėl persitraukė. Vieną dieną po pietų, kada dvariuke nieko nebuvo kaip tik sena Dietriechienė ir sluginė, kieme pasirodė raitas Bernardas, kuris neturėdamas su savim vaikiną, o visi buvo laukuose, negalėjo prisišaukt, kad jam kas arklį palaikytų.

Sena Dietriechienė išėjo kloniodamasi ir pasakė, kad kas gyvas randasi laukuose ir kad jaunas kryžiokas ir jo bernas išėjo pasivaikštinėt.

Bernardas susiraukė.

Nenorėjo nultipt nuo arklio, radęs pačias bobas ir pasakė, idant pasakytų Jurgiui, kad rytojaus dieną grįžtų į drūtvietę.

Atsisuko ir išjojo.

Jurgis, kuris grįžo tuo pačiu keliu iš miesto, o kada pažino jasantį Bernardą, turėjo nabagėlis į krūmus pasislėpt. Širdis jo mušė iš baimės. Paskubino kuo greičiausiai namo į dvaruką. Kaip tik Dietriechienė paregėjo, viską papasakojo, tarydama:

— Ponaitėli! — buvo čia Bernardas; rytoj turite keliaut.

Rytoj! Taip! Rytoj! Tegul man taip Dievas ir šventa patronka Barbora padeda. Taip sakė, kad rytoj keliautumėm...

Jurgis stovėjo kaip nudiegtas, širdis piktumu persiėmė, ba net ant bobos užpyko; paskui tarė jai:

— Tai rytoj? Taip? O ar, ar, ar nepaženklino laiko?

— Ne, bet aiškiai pasakė, kad rytoj, o veidas buvo susiraukęs ir nuliūdęs. Tai rytoj kuo greičiau, tuo geriau.

— Norėtumėt mūsų nusikabint kuo greičiausiai gal, ar ne? — tarė Jurgis.

Senė truktelėjo pečiais.

— Ką čia, ak, dėl mūsų neįsipykote labai... ką čia! Maž ką namie sėdėjote. kas per dyvai? Esate jaunas, o drūtvietėje to nebus...

— Na! Juk taip, — suniurnėjo Jurgis.

— Na, tai rytoj — tarė sau Jurgis eidamas į savo kamaraitę... rūpestingai užlaužė rankas. Švento dar nebuvo, parsivilko vėlai. Tam bernai pasakė šydavodami, kad rytoj su juo atsisveikins. Žinia pasklido po visą dvaruką ir jau Šventas apie viską žinojo, kada į kryčiukę įėjo, kurioje sėdėjo nuliūdęs Jurgis.

Pakolei spėjo Jurgis jam pasakyt, tas mostelėjo su ranka, kad tylėtų, ba jis jau apie viską žino.

Jurgis pripuolė prie jo su rūpesčiu. Šventas stovėjo nuliūdęs, bet atšalęs.

— Sakyk! — šaukė Jurgis — ką pradėsime?

Tas kad taip užsispyręs, Šventas tylėjo.

— Na, ką? Keliausime į drūtvietę! — syniurnėjo Šventas.

Jurgis pašoko atbulas ir kumščius suspaudė.

— Apgavikas esi!

Lietuvninkas tylėjo.

— Sakyk gi?

— Kunigėli, jeigu esi taip baisiai užsirstinęs, ar girdėsi, jeigu tau ir ką išmintingo pasakysiu? Apsimalšink.

Užsisarmatijęs vaikiną storėjosi¹⁶⁶ būt spakainu.

— Na, taip. Kunigėli mano! — pradėjo Šventas — keliausime į drūtvietę... ba rytoj bėgt, tai būt tas pats, kad galvą po bilė¹⁶⁷ padėt... Bet nebijok, bėgsime... kada Šventas pasakys: dabar laikas.

Jurgiui labai nesinorėjo į drūtvietę grįžt, Šventas davė jam išsipyk, niurnėdamas sau po nosim, kad jam gal apie merginą labai eina. Norėdamas kiek suramint, kai kada šnabždėjo:

— Kunigėli, iš drūtvietės bėgsime, kada viskas bus gatava, norint trise ar keturiose...

Kalbėdamas tai „keturi“ kitriai tėjimo į Jurgio akis.

Kad ir jam Jurgis nepasakė nieko apie merginą, vienok visko dasiprotėjo.

Ant rytojaus anksti Šventas arklius balnojo ir atsisveikino su visais tarnais dvaruko, kada paregėjo, kad Jurgio dvarukyje nebuvo. Niekur negalėjo nubėgt, kaip tik į miestą.

¹⁶⁶storotis (lenk.) — stengtis. [przypis edytorski]

¹⁶⁷bilė (brus.) — įnagis, vartojamas muštyněms. [przypis edytorski]

Visą naktį mislijo apie tai, kaip su ja pasimatyt, ir kad kas bus tas bus, su savim paims bėgdamas ir ją.

Visą naktį mislijo, kaip čia bus nubėgta į miestelį; kada pradėjo dienyti, pagriebė ploščių negalėdamas dalaikyti ir pro vartus išdūmė. Mieste vos dar pradėjo krutėt, o fabrikuose buvo tika, kada mieste radosi. Perslinko per rinką, kuriuo pabažni slinko į bažnyčią mišioms.

Mislijo, kad taip ankstyvu laiku nebus galima su ja pasimatyt ir kad bus vartai uždarinti.

Jo giliukui¹⁶⁸ Gmunda pati atidarė išeidama į bažnyčią, o Jurgis slaptai išpruko į kiemą. Čia rado po teisybei kelias merginas prie šulinio semiančias vandenį, bet Baniutos nebuvo matyt. Pasislėpęs už alyvų laukė nekantriai, pakolei pribuvo su krūzu vandens.

Kitų merginų prie šulinio jau nebuvo ir Jurgis davė jai ženklą, idant prisiartintų pasikalbėt. Baniuta paregėjus jį tokiu metu, persigando ir greitai nubėgo prie jo.

Iš jo veido kžnas galėjo suprast rūpestį, kuris jį vargino.

— Baniutėle! — pašaukė — Aš turiu sugrįžt į drūtviėtę... Šiandien, tuojaus! Negaliu pirma sugrįžt, idant pirmiausia tavęs neaplankeš.

Laikė ją, nusitvėręs už rankos.

— Tavė vėl ten uždarys? — tarė mergaitė.

— Ne, aš ištruksiu ir turiu pabėgt. Būk pasirengus! Be tavęs nebėgsiu, čia nepaliksiu.

Baniutos akutės prašvito.

— Atminki, Kunigėli! — tarė patika — o skubink! Kitaip, jeigu vilkinsi, tai kada atėjęs rasi patvoryje tiktai mano lavoną. Jie mane kas sykį labiau spaudžia, kad tik iš kelio išvestų; kas dieną gilukningai išsisuku, o galiausiai nežinau, kas su manim nusidės... Turiu jau pasiruošus žoles ir iš sarmatos užsiduosiu, ba vėlyt numirti, ne kaip su kryžioku užsidėt.

Klausydamas Jurgis kvėpavo iš piktumo, o rankos drebėjo ir pats nejautė, kaip baniutos ranką savo delne laikydamas taip spaudė, kad ta net pabalo iš kančios.

Susiprato Jurgis. Paleido jos ranką, tvėrė į glėbį ir abudu nejuto, kaip jų lūpos suėjo į daiktą, o tai buvo pirmas pasibučiavimas.

— Atsiminki! — šnabždėjo mergaitė.

— Atsiminki! — kalbėjo jaunikaitis, kad tai yra ženklas mūsų meilės.

Apie visą svieta u-miršo tam meilingam glėbyje, but kažin kaip ilgai stovėję, nes išgirdo ne per toli balsą kaip perkūną...

— Vyrai, šė! Vyrai, greitai! Štai čia vieną pagausime. Ogi štai ta begėdė sau vaikiną turi ir su juo glamonėjasi, o kryžiokams atšalus!... Vyrai, griebkime į drūtviėtę!

Baniuta atstūmė Kunigą ir nubėgo į sodą. Jurgis jausdamas, kad jį kas griebė už ploščiaus, kiek turėdamas vieko¹⁶⁹ išsisuko iš rankų klapčių ir nerodydamas veido nėrė kaip lydeka ir jo giliukui buvo vartai neuždaryti. Girdėjo už savęs balsus vejančių, riksmą bobų ir tarnų. Kas kartą juto, kad jam už skverno kas dalipstėjo norėdamas pagaut... Bet Jurgis buvo drūtas ir miklus. Gavo prasišalint į krūmus ir pasikavot, o kada nutiko balsai tų, kurie vijosi, stoji pamažu, apsidairė, pasitaisė savo ploščių ir leidosi į dvaruką.

Ėjo kaip pusgyvis su skaudančia širdim, ba nežinojo, kas dabar bus su juo ir Baniuta.

VII

Malborko drūtviėtė kitaip dabar išrodė, ba kas dieną pildėsi naujais kryžiokais, kurie atkeliavo iš vių šalių Vokietijos.

Mūrai visi išbalinti, pilys pataisytos, o prie vartų stovėjo sargas su naujomis manieromis ir žibančiais ginklais. Kiemas drūtviėtės nušluotos, taip kaip stu boje grindys, o žmonės, kurie sukosi, taipogi buvo pasirėdę kaip kokiai šventei.

Gryčiose pilna svečių, per dienas ir naktis užė kaip bitės avilyje, gėrė ir valgė, ba Vadas norėjo pasirodyt pribuvusiems kaip koks karalius galingiausias.

Augo kryžiokų skaičius vaiskui razbainikiškam, kuris nevos vadinos tarnais Marijos, padonais sosto Popiežiaus, o vienok širdyse jų talpinosi visi vokiški netikumai ir kožnas buvo apimtas piktomis misliomis.

¹⁶⁸giliukas (vok.) — laimė, pasisekimas. [przypis edytorski]

¹⁶⁹viekas — jėga. [przypis edytorski]

Rytojus, Malda, Kelionė,
Viltis.

Pilaviėtė, Miestas,
Linksmybė, Šventė

Salė, zobovų, kurioje sukinėjo visokie tarnai, buvo puikiai įrėdyta, kaip ir visi mūrai drūtviėtės. Rei kejo tenais tik tai moterų. Ant stalų pristatyta buvo visokių valgių ir gėrimų. Kad ir buvo pilna svečių, vienok dar laukė kas dieną šviežių.

Vainai kryžiai regensi kaip medžioklei. Prūsas, lietuvis ir lenkas – tai Jiers buvo kaip Eris. Neapgynė krikštas nuo kardo kryžiokiško, katrą tik sugriebė, tai žudė.

Kada jie vainai regėnsi, tai prieš tai kelias nedelias linksminosi, ba ino jo, kad kožną kartą laimę apturės. Niekas prieš juos nebuvo štant atsispirt.

Visi, kurie jau buvo atvažiavę, radosi didelėje salėje apspitę apie Didį Vadą; bet Bernardas stpėjo pašalyje. Niekas į jį net neatvertė uvogos¹⁷⁰, forint jo veidas gražiai šrodė, ba buvo perimtas smutku ir gailesčiu, kuo prie kitų Linkemu veidų labai skyrėsi, o kad būt vienas patėmijęs, būt paklauses, kas tam mogli yra ir dėl ko taip nuliūdęs, kas per naujieną turi.

Didesnė dali kryžiojų buvo pripratus taip Matyt brolių Bernardą ir iš to nieko sau nedarė.

Jeigu pažįstamas pro jį ėjo, tai galva linktelėjo ir greitai skubino, kad tik neužkalbintų. Bernardki širdį skaudėjo žiūrint į tuos visus zbytkus. Svečiai susiglaudę kupose klausė pasakų apie lietuvninkus ir visus galėjimus su jais, ypač tuos, kurie dar nebuvo Lietuvoje. Tas, kuris dar lietuvninko nematė, perstatė sau¹⁷¹, kad tai yra galingas narodas¹⁷² ir kad labai myli savo žemę.

Senas Zygfidas ėjo prie kožno įkalbėdamas, kad nereikia vainos metu Tokio lietuvninko čėdyt¹⁷³, tik tai užmušt kaip žvėrį.

— Krikštyt juos? — šaukė — Niekras nemačija? Būt griekas ant Tokio gyvulio pilt šventą vandienį! Jų pagoniška aklybė nuo amžių nedaleis paregėt šviesos. Navet¹⁷⁴ paimtas iš lopšio kūdikis, kada užaugs, tai jame kraujas verda kaip vilko iš girios. Geriausias spasa bas — tą veislę išnaikint suvis. Aš — Kalejo toliaus — nė vienam nedovanoju, katras tik į mano rankas papuola; krikštiju juos kardu. *Ego te baptiso in gladio!*

Tai pasakęs nusijuokė.

Tegul gyventojai prauvuva, — tarė išmintingai — turmie vaikų, tuojaus vėl bus pilna. Kur tik mes pasisukam, tenai užkišam karūną, per ką turi Ciesorius¹⁷⁵ ir Popiežius naudą nemažą, o mes didžiausią. Dėl to gi privalome senus gyventojus žudyti, o saviškiais apšodint.

— Nekurie — petraukė Lamperta iš Malborko — bandė dėl akies apsikrikštyt, kad tik mus prigautų, mes, vyruti, supratome. Siuntė siuntinius ir į Rymą¹⁷⁶, kad Popiežiui pasiduoda. O, neišmanūs! Jie to nežino, kad ir Popiežius mūsų valdžioje.

— Dar blogiau — kalbėjo Hansas Wirnburg — pradėjo bažnyčias statyt ir parsigabeno kunigus, idant jais galėtų apsigint. Vienok davėmės jiems ir tiems kunigams, kurie nori mus prigaudinėt, į ženklus¹⁷⁷. Ha! Ha! Aš pats liepiau kunigus kart ir bažnyčias degint.

Nutiko visi. Zygfidas dadavė:

— Kas tai tenai gali būt per kunigai maitinti per pagonis ir kokios tenai jų bažnyčios... Suvis kaip žinyčia¹⁷⁸ pagonių, kurioj ugnis be paliovos dega. Tenai maišosi visi, nevos kunigai, o vaikinai eina į pagoniškas šventinyčias. Kaip girdėjau, prie žinyčios randasi vienas jaunikaitis, lenkas, vardu Traidonas, kuris rūksta dūmuose per dienas ir naktis, tai ką daugiaus kalbėt...

— Geriausia naikint, mušt, degint ir su žeme sumaišyt, be jokios mielaširdystės. Tegul nuo tų pagonių kraujo žemė pasidaro derlinga, kuri potam išduotų puikių vaisių sūnams Vokietijos.

Bernardas to viso iš tolo klausė, iš veido galima buvo matyti, ką jis kenčia iš tos nedoros kalbos, tokios kalbos ne vieną kartą atsimušė į jo ausį.

¹⁷⁰uboga (lenk.) — dėmesys. [przypis edytorski]

¹⁷¹perstatyti sau (lenk.) — įsivaizduoti. [przypis edytorski]

¹⁷²narodas (sl.) — tauta. [przypis edytorski]

¹⁷³čėdyti (brus.) — gailėti. [przypis edytorski]

¹⁷⁴nawet (lenk.) — net. [przypis edytorski]

¹⁷⁵ciesorius (lenk., brus.) — monarcha, imperatorius. [przypis edytorski]

¹⁷⁶Rymas (sl.) — Roma. [przypis edytorski]

¹⁷⁷duotis į ženklus (lenk.) — apsireikšti. [przypis edytorski]

¹⁷⁸žinyčia — lietuvių pagonių šventovė. [przypis edytorski]

Piliavietė, Miestas,
Linksmybė, Šventė

Kryžiai, Ordinas,
Pagonys, Užpuolimas

— Na, šiandien — atsiliepė Didis Vadas Liuderis — dėkui Dievui ir apie kai Marijos, bus mūsų zokonui puiki ateiga. Daug turime žemės, net iki marių, o norint dar su poliakais¹⁷⁹ pasitaisyti ilgai, norint lietuvininkai su jais pradeda vienyti, neprivalome stebėtis, atsispirsime ir galiausiai užgrėbsime sau...

— Na, ar ne? — tarė į Liudviką Brandenburką, — ak, visi katalikai pribus mums į pagalbą.

Visokius planus ir rodas darė su įkaitusiom galvomis ir jau pradėjo sėst prie stalo. Zygfriidas ir ketino sėst prie vieno grafo vokiško, kad atbėgo vaikas ir davė ženklą.

Tuojaus pašoko. Kryžiokas priėjo prie vaikino, o kada tas pašnabzdėjo į ausį, susimaišęs leidosi per duris iš salės.

Kada išbėgo iš salės, bėgo per kiemą labai greitai tiesiog prie vartų; prabėgo pro sargus, ėjo kaip vėjas dairydamsis. Iš veido buvo matyti, kad labai užpykęs.

— Dėl Dievo! — marmėjo — negirdėtas daiktas! Dyvai dideli! Kad mane tokią valandą nuo svečių šaukia... padūkus boba!... Na, duosiu aš jai!.. Vėl užsimanė kokių kvarabų...

Štai, kad paėjo kelis žingsnius, pamatė atbėgančią priešais Gmundą.

Pakol Zygfriidas spėjo išsižot, jau ta pradėjo jam į ausį šnabzdėt:

— Ar tu žinai, kad lietuvininkę nuo manęs išvogė!... Pabėgo!... Taip... aš neturiu, ką toki siųst, kad vytūsi. Tai jūsų tarnų darbai. O ta pasileidėlė, ką ji dabar padarė, jeigu dabar jai pasiseks pabėgt, tai visam svietai išplovos jūsų darbus ir kas pas mane darosi. Oi gi, Dievulėli Dieve! Kad ji būt kur skradžiai nuėjus nuo mano galvos. Na, tai dabar bus!..

— Greitai reikia vytis! Duokite žmonių — tarė uždusdama.

— Tai taip tu ją dabojai! — suriko, — kad galėjo jovitis su vaikiniais, o mūsų broliams nenorėjo į paskirą stubelę nunešt krūzelį¹⁸⁰ vandens! Dabar, pasirodo, kad kitiems ją saugojai, o mums pavydėjai!

— Taigi, vėl, siųst dabar vaikus? Bet kur? Į kokią šalį? Kur pėdsakai? Ar žinai, katras išsivedė? O, dievaži, kora Dievo!

— Oj, kas galėjo tikėtis? Kas prijaust? — šaukė Gmunda — O ką aš kalta? Kas nuo jūsų šeimynos gali išsisergėt ir cielais išeiti!..

— Kada tai pasidarė? — paklausė Zygfriidas.

— Kada! kada! — paantrino sena ragana, drebėdama iš piktumo ir nekantrybės. — Čia turėjo būt ne viena roda. Kelios dienos atgal sugriebė sode, kaip buvo apsikabinus su vienu jūsų tarnu. Vijosi jį, gaudė. Bet kur tau! Pabėgo. Liepiau ją plakt su rykštėmis, idan pasakytų, kaip tas nevidonas¹⁸¹ vadinasi; tai ta paleistuvė nepasakė. Pasodinau pakūtai ant duonos ir vandens. Pradėjo džiūt ir gelst, net man gaila pasidarė. Liepiau paleist ir vaktuot. Šiandien pasakė, kad serga ir nuėjo atsigult ant aukšto. Dabar apie pietus nuėjo mergos pažiūrėt, o jos nė dvasios.

— Iš kur tu žinai, kad jis tarnu kryžiokų pabėgo? — užriko Zygfriidas.

— Na, sakau, kad žmonės matė, kai stovėjo susiglabavę sode.

— Tai vis niekas? Ar kas matė? — vėl tarė kryžiokas.

Gmunda pradėjo verkt: kažin ką nesuprantamai po nosim marmėjo ir nuolatos plūdo ant savo buvimo. Zygfriidas, kuris norėjo kuo greičiausiai sugrįžt pas saviškius, taipogi marmėjo:

— Vėl, ne taip, siųst paskui ją, o kur ir į katra šalį? O galiausiai, kaip tu sau misliji? Ar tai mūsų tarnai tam tikę, kad merginas vyliotų ir paikintų?

Neva taip sakė kryžiokas, o kitaip mislijo, kad tik kaip norint pagelbėt kame Gmundai. Ką sakė Gmunda, kad ta mergina po visą svieta papasakos apie nedorybes kryžiokų, sujudin jį ir pripažino Gmundai teisybę, vienok to jai neparodė.

Prie vartų stovėjo senas Dunerys tarnas, žmogus pabuvis ir riebus, akyvai¹⁸² žiūrėjo į Gmundą ir kryžioką. Atsigrėžė į Zygfriidą, kaip į savo priedelį, su gailėsčiu skundėsi, kad tie tarnai prie kryžiokų labai padūkė ir kad Baniuta pabėgo per juos.

Dunerys su galva pakratė ir su pečiais kilstelėjo, potam tarė:

¹⁷⁹ *poliakai* — lenkai. [przypis edytorski]

¹⁸⁰ *krūzas* — geriamasis puodukas. [przypis edytorski]

¹⁸¹ *nevidonas* — nedorėlis. [przypis edytorski]

¹⁸² *akvyvai* — smalsiai. [przypis edytorski]

— Dyvai dideli, — suniurnėjo. — Jums pranyko mergina, o mums tą naktį vienas vaikas, kurį brolis Bernardas augino, siratukas... Na, ir tas nedras bernas, šunies brolis lietuvis, kurį būčiau seniai pakoręs, o Bernardas jį laikė, šėrė ir visur stumdė...

Zygfridas kaip karštu vandeniu apipiltas.

— Ar tai tikrai? — pašaukė.

— Argi aš tai sakýčiau? Išieškojom visus kampus, niekur neradome. Brolis Bernardas ir manęs klausinėjo, ir barė gana, kad juos per vartus išleidau. Ir vėl, aš turėjau išleisti! Aš katino neišleidžiu be liepimo! O ką anam gale drūtviētės, kur šimtai žmonių slankioja, tenai gal išbėgt kožnas tai nė šuo nelos.

Ar jie galėtų eiti tenai, kur aš juos pažinau ir kur vartai uždaryti...

Zygfridas užsimislijo, nenorėdamas prieš Dunerį pasakyti, ką mislijo padaryti. Atsi-gręžęs į Gmundą tarė tiku balsu:

— Eiki namon, eiki! Ką duosis padaryti, tai pasidarys... Čia jų keli turėjo naktį pa-bėgt. Jau žinia, kad pabėgo; nesirūpink. Bernardas nemiega, roda bus.

Tai pasakęs grįžo atgalios į salę, kurioj lustavojo¹⁸³.

Jau buvo visi gerai įgėrę, ba negalima uvo susišnekėt ir žodžio išgirst. Stiklai skambėjo, torielkos barškėjo, juokai buvo girdėti visuose kampuose. Pečenkų pilni stalai, ką kožnas paščiavojo¹⁸⁴ kaip jalkęs vilkas.

Zygfridui nebuvo kitur vietos prie stalo pritilti, net prie paties galo, kur sėdėjo Bernardas.

To jam reikėjo... Bernardas ant alkūnės rymojo ir nieko nevalgė. Mislijo.

Visi linksminosi, jis vienas raukėsi.

Zygfridas prisilenkė prie jo ausies.

— Ar girdėjai? Žinai? — paklausė. — Tavo augintinis pabėgo... Su kokiu tai bernu... O štai ką tik mane Gmunda užuolė, kad mūsų vaikinai jos merginą pagriebė. Sako niekas, kaip jie.

Bernardas atsikreipė į jį ir tarė:

— Ar tą lietuvninkę?

— Na, taip, tą lietuvninkę. Tu turėjai lietuvninką, o ji lietuvninkę. O kad slėpeisi su savo lietuvninku, vienok visi dabar dažinos.

— Tai latras pabėgo? — tarė Zygfridas.

— Taigi... prapuolė — suniurnėjo Bernardas.

Špitolninkas prikalbino mane, kad jį nusiųščiau į Pynau, kad atgriebtų sveikatą... Tenai turėjo išdygt. O tas bernas... tas lietuviškas žvėris — pritarė — kas galėjo tikėtis, tiek metų man tarnavo. Na, tai dideli dyvai!..

— Ar siuntei ką norint, kad vytųsi? — tarė Zygfridas.

— Nusiūnčiau niekam nežinant — tarė Bernardas — nes apie tai nereikia garsint. Galimai, kad kur krūmuose užtikis. Žinoma, jaunas kraujas, tai ne dyvai. Ras kur norint.

Šventas... tas gal kur ir ieško Jurgio.

Zygfridas atsikvotėjo tai išgirdęs, o paskui tarė:

— Argi tu taip misliji?

— Na, ne kitaip, ba kur pabėgs?... Kaip? Nepadabnas daiktas! — tarė Bernardas. — Vaikiną įsodinsime į kamara ir duosime į kailį gerai, o su mergina Gmunda tą patį padarys...

— Na tai taip — pabaigė Zygfridas ir ėmėsi valgio.

Kad ir pats Bernardas norėjo apsispakaint, liko nuliūdęs. Tikėjosi, kad iki to laiko gaus kokį norint garsą apie pabėgėlius ir kas tik į salę įėjo, tuojau žiūrėjo į ateivį, ar ne su naudinga naujiena, nes vis tuščiai.

Jokios naujienos niekas neatnešė. Jau paskutinį valgi įnešė į salę, kad atbėgo jaunas tarnas pas Bernardą tiesiog. Bet iš akių galima buvo suprast, kad gero neturi.

Prisilenkęs į ausį tarė:

— Pasakoją, kad ir tas lietuvis jaunas pabėgo, kurį vadina Rimu...

Bernardas sudrebėjo.

Dabar pradėjo dasiprotėt, kad tie visi lietuvninkai turėjo iš anksto susitart.

¹⁸³lustavoti — linksmintis, pramogauti. [przypis edytorski]

¹⁸⁴paščiavoti (brus.) — godžiai valgyti. [przypis edytorski]

Visa viltis pasinaudojimo iš šalies Jurgio nuėjo niekam, o ką jis daug rokavo.

Dar iki to laiko netikėjo apie jų pabėgimą.

Kokiu spasabu galėjo ištrukt iš rankų ir perbėgt per mūsų žemę, kuri taip yra sergėta? Negalėjo sau ištlumočyt¹⁸⁵ to visko.

Jis taip buvo užsirūstinęs, kad būt į rankas nutvėręs, būt nedovanojęs ir savo locna ranka nužudęs. Kaip girdėjo kitus kalbančius, kad lietuvninkus reikia naikinti kardu ir ugnimi, dabar pripažino, kad tai turi teisybę.

Kada taip Bernardas mislijo, o Zygfidas, jau apie viską užmiręs, rentė mėsą net žandai barškėjo — kitam gale stalo davėsi girdėt dainos...

Nebuvo tai giesmės šventos kaip privalo zokoninkui, bet dainos meilingos. Pradėjo svečiai, kurie atkeliavo.

Didis Vadas nudavė, kad negirdi ir nesupranta.

Kitoj šalyje vel davėsi girdėt.

Kada tenai nukeliausim,
Gražių merginų gausim;
Deginsim lietuvius — kaposim,
kaip patalu išklosim.

Jau kožnas pradėjo po savo nosim mykt dainą, o vis meilingą. Vienas susiprato, kad tai neišpuola ir stonui kryžiuok nepritinka, užgiedojo giesmę, kurią kožnas mokėjo:

Ich wir zu Land ausreiten ir t.t.

Tuojau visi užriko. Anglikai klausė norėdami norint vieną žodį suprast.

Besieda buvo pabaigta. Didis Vadas stoji nuo stalo pirmas ir kiti vyresni nuėjo paskui jį į jo gryčią. Kaip tik vyresnieji išnyko, prasidėjo tikras gėrimas ir dainavimas.

Lauke oras buvo puikus... Kareiviai ruošėsi vainai, o kad būt paklaudyta, ką jaunieji kalbėjo, ką sau žadėjo Lietuvoje, tai sarmata čia pasakyt.

Apsigėrė, pasakojo tarp savęs visokias paleistuvystes ir begėdiškus darbus, kokių tik dasileido ir dasileis.

Tuo metu Bernardas stovėjo prie lango, žiūrėdamas į kiemą. Nudavė, kad mislijo, ką dabar padaryt su pabėgėliais. Nusiuntė savo tarną, Špicą, idant sušauktų visus jaunuosius, kurie su lietuviais draugavo, kad iš iškvost, ar apie pabėgimą nieko nežinojo.

Kaip tik Bernardas pamatė pulkelį ateinantį, paskubino priešais juos.

Apie pabėgimą Jurgio, Švento, Rimo ir merginos ką tik buvo dažinojęs, tai norėjo iš jų norint kiek dažinot.

Persigandus šeimyna stovėjo laukdama ateinančio to, ko labiausiai bijojo. Prisiartino kaip rūstus sūdžia, Bernardas, ir liepė jam sakyti, kas ką žinojo apie Šventą ir Rimą.

Iš pradžių niekas nieko nežinojo ir negalėjo pasakyt. Visi sakė, kad pabėgusio berno seniai nematė.

Vienas iš jų pasakė, kad Šventas jau nuo kelių dienų sirguliavo, nuo darbo šalinosi, po kampes slankiojo. Matė porą kartų su Jurgiu kalbantį tamsiam užkambaryje. Kitas vėl pasakė, kad Rimą matė nakties metu slampinėjantį.

Jurgis, kada sugrįžo iš dvaruko, neguveno špitolėje, turėjo sau kamaraitę paskirtą klioštoriuje, netoli nuo Bernardo. Jo kamaraitėje rado tiktai palaikus¹⁸⁶ kai kurių jo daiktų.

Galima buvo pažinti iš paliktų drabužių, kad Jurgis suvis lengvai pasirėdęs išbėgo ir be ginklo. Nė jis, nė jo draugai arklių nepaėmė su savim.

Ant vartų pastatyti sargai nematė jų išėinančių, tiktai Šventą, į kurį nieks netėmijo ir neaktavo, su viedurku rankoje, be kepurės išėjo, bet daugiau nesugrįžo.

Bernardas pats, kad ir buvo vėlus laikas, nusidavė į miestą, idant tenai apie pabėgėlius ką dažinot, ar kas nematė... Iš baimės gyventojai nieko nesakė, o kad ir katras būt matęs, tai nebūt pasakęs, ba žinojo, kas tokio būt patikę katras matė, o nedanešė kryžiuokams.

Špicas turėjo da tą patį vakarą jot į dvaruką Pynau, kad dažintų, ar kartais kas nematė...

Pabėgimas, Pasitarimas

Pabėgimas, Aplinkybės,
Aiškinimasis

¹⁸⁵*ištlumočyt* (lenk.) — paaiškinti. [przypis edytorski]

¹⁸⁶*palaikai* — čia: liekanos. [przypis edytorski]

Dietriechas ir sūnus dievavosi (bažijosi¹⁸⁷), kad jų nuo iškėlimo iš jų savo akyse ne-regėjo.

Pas Gmundą visa šeimyna buvo kvosta, nes ir iš tų negalima buvo nieko dažinoti.

Pas Gmundą Baniuta neturėjo tarp tarnų jokių priedelių, kad galėtų katram išsivieryt, per ką apie pabėgimą negalėjo nieko dažinot.

Apie kokį laiką baniuta pabėgo ir kaip per aukštą tvorą gavosi, niekas negalėjo atminti. Po teisybei, nebuvo sunku nuo aukšto nusileist per galutinį langą, paskui gautis ant medžio, o nuo medžio ant tvoros ir nusileist į kitą pusę. Geresnes drapanas paliko, o paėmė kas niekiausia.

Jau naktis pradėjo artintis, ne padabina buvo nieko dažinoti, kad rast kokį norint pėdsaką. Išsiųsti veikiai pradėjo net ant rytojaus sugrėžt. Niekur pabėgėlių nerado nė pėdsako. Viskas buvo tuščiai.

Ant rytojaus miesto sargas pradėjo pasakot, kad naktį matė keturis šešėlius, einančiu keliu į Pynaufildą. Vienas pirmas, potam du, o gale vienas.

Kada ta žinia daėjo į ausis Bernardo, tuojaus išsiuntė daug žmonių, kad perkirstų visus krūmus, bet ir tai buvo tuščiai, nieko nerado, tik tai dažinojo iš žuvininko, kuris gyveno prie upės Nagotos, kad jam tą naktį liko pavogta valtis.

Bernardas po biesėdos, kada Didis Vadas su savo draugu sėdėjo savo gryčioje, nuėjo pas jį ant rodos.

Įėjo nuliūdęs, išpažino savo kalbę, kad dėl jo priežasties susitarę lietuviai pabėgo.

Liuderis iš tos žinios nieko sau nedarė, ypač storojosi Bernardą nuraminti ir kad tie pasiutėliai badu kur numirs, o kad ir gausis pas saviškius, tai zokonui škados nepadarys.

— Broli Bernardai — tarė — nesirūpink, nė nenusiminki, nesergėk, idant joks svetim-
mas į drūtvietyę kojos neįkeltų. Jokio tarno nė kareivio nereikia priimti, jeigu nėra vokiško kraujo.

Turime gana saviškių, neprivalome reikalauti svetimų.

— Jeigu juos suimtų... reiktų nudėt, ba gaila duoną daryti.

Pirstu sau per gerklę brūkstelėjo, rodydamas Bernardui, kad nukirstų tokius nieka-
dėjus... tas nieko neatsakė, tik tai galva linktelėjo.

VIII

Pakalnėje prie tekančio vandens stovėjo daugelis medžių, kurių viršūnės debesis siekė. O kad ir buvo vidurdienis ir saulėta diena, tarp medžių nuolatos amžinas vakaras. Ažuolais, beržais ir liepomis buvo apaugę krantai upės. Tarp tų amžinų medžių žemumoje kalno, netoli upės, stovėjo milžiniškos didybės ažuolas, po jo šakomis didelė minia žmonių galėjo pasislėpt nuo didžiausio lietaus.

Tas ažuolas buvo pašvęstas dievaičiui Perkūnui, ba toli reikėjo ieškot, kad kitą panašų į jį rastų. Me tik medis buvo puikus, bet ir aplinkui puikiai atrodė.

Netoli medžio buvo sukrautos didelės tašytos kaladės, apkabintos su geltona gelumbe, daiktai apdriskus, šalia stovėjo kopėčios. Ant kaladžių lipdavo kaip kada Krivė Krivaitis, kad pasakytų sau vierną pamokslą arba kokią garsią naujieną apgarsintų.

Prie to ažuolo atsiprovėnė kokia tai šventė, ba daug labai žmonių aplinkui buvo apspitę.

O ir šiokiomis dienomis tušti vėl nebuvo. Nes dabar aplinkui, kaip tik akį užmatyt, degė ugnis, arkliai žvengė.

Prie ažuolo degė ant akmeninio kudmento amžinas ugnies znyčius, kurį saugojo afier-
ninkai pakaleiniui atsimitindami.

O kad ir daugybė svieto buvo, vienok buvo tika. Kad ir katras kalbėjo tai tik tai šna-
bždėjo, o katras ėjo pro šventą vietą, tai ant pirštų. Giroje ošė ir paukšteliai čiulbėjo garbindami lietuviškus dievaičius.

Kad vienas iš mūs būt dirstelėjęs į tą senovės abrozą, tai nebūt galėjęs atsigerėt grožybe vietos.

Vienam daikte sėdėjo žilabarzdžiai prie prigesusios ugnies, šnekučiuodami apie viso-
kias pareigas. Toliaus moterys ir mergos, kurios triūsė apie vyralus, dėl atkeliavusių iš toli.

¹⁸⁷bažytis (brus.) — šauktis Dievo, prisiekti. [przypis edytorski]

Kuopomis stovėjo iš tolo vyrai iš visokių sodybų dalydamiesi visokiomis naujienomis. Jaunieji suvis toli nuo šventos vietos, šnekėjo ir juokėsi patika, o kaip kada vienas su kitu susikabinę ėjo imtis, nes atsiminė kokioje randasi vietoje, paliaudavo.

Arčiau ažuolo švaistėsi kareiviai ir vaideliotai iš kitur atkeliavę su ilgomis sermėgomis, diržais apsijuosę, su išmargintomis lazdomis rankose, ant galvos kožnas turėjo aukštą vylaginę kepurę, o ant kojų skurinės naginės.

Afierninkų buvo labai daug, kurie triūsė ir sukosi apie visokius dievaičius.

Netoli ažuolo gulėjo ant pilvų ir sėdėjo visokie žiniūnai, burtininkai, dainukai, bartininkai, Svalgūnai ir samdininkai šermeniniai lingučiai.

Ant drabužio galima buvo suprast, kad yra atkeliavę iš visokių šalių.

Kožnas Krive Krivaičiui atnešė aferas, kad gautų nuo jo palaiminimą.

Kunigai, (Lietuvos kareiviai) laikė rankose kardus ir kožnas klausėsi rodos Krivė Krivaičio.

Didžiausią valdžią turėjo tada Krivė Krivaitis, ba ir kunigai jį bijojo. Arčiau ugnies atskirai nuo kitų radosi Vaideliotas, mergos, gražiausios ir drūčiausios. Visos buvo parėdytos baltai su vainikais ant galvos, prie kurių vyrams nevalia buvo prisitartint. Iš kelio nešė prie ugnies šakalius ir sakus. Kartais patika uždainuodavo dainą dievaičio Perkūno garbei.

Vaideliotai, Perkūno tarnai, buvo užimti visokiomis rodomis dėl ateivių ir žadėjo visokius sopulius, nuiminėjo kaltinimus ir nužadėjo ligas.

Krivė Krivaitis sėdėjo ant kelmo prie ažuolo. Buvo tai nedidelis žmogelis su ilga ir žila barzda, riebus kaip avilys, snaudė pasirėmus prie ažuolo.

Šalia jo stovėjo liepinės¹⁸⁸ ir liepinaitės su medum, kūzabai¹⁸⁹ su uogomis, ritiniai vaško, grįžtė¹⁹⁰ linų, galai audimo, pakelės ir juostos, pusės skilandžio, kailių visokių, kiaušinių, varškės eilučių gintarinių karolių ir visokių stiklinių žibučių. O tie visi dalykai buvo aferavoti Perkūnui, iš ko maitinosi ir tarnai jo...

Kada ne kada atėjęs katras patika iš dvasiškių ant rodos, o pabūdinęs ir pakalbėjęs tuojaus traukėsi prie savo užsiėmimo.

Iš tolo išrodė, kad tai rodos kokios dvasios slankiojo apie dievaičius. Tikrai taip išrodė, ba Vaideliotai ir Vaideliotos baltais rūbais persistatė kaip kokios dvasios.

Tam abaze jeigu pravirko kūdikis, tai motinos malšino kaip galėdamas, kad tik spakinumo nepertrauktų.

Vieną kartą dieną, apie saulės tekėjimą, ant jauno ir pirmo mėnulio... atsiliepdavo giesmės Vaideliotų ir Vaideliotų. Potam vėl patika elgdavosi.

Toks buvo parėdkas nuo amžių iki dabar, da bijojo kryžiuokų, nuo kurių turėjo slėptis, kaip nuo baisiausių žvėrių, o visokie šūkavimai būtų juos išdavę.

Vieta pašventinta dievaičiams buvo labai sergėta. Kelias varsnas aplinkui stovėjo drūti lietuviški vyrai su kuciais ir kitokiais ginklais, antras apjuosimas susidėjo iš aplinkinių gyventojų taipogi su visokiais ginklais. Tarnai dievaičių apgindami griebėsi ginklų taipogi. Už kelių varsnų buvo pastatyti sargai ir tie, kada ką darydavo, tai duodavo garsą balsu kokio žvėries ar paukščio, kad prasergetų savo brolius.

Tuo laiku jau ne vienas pašvestas ažuolas griūvo nuo kirvių kryžiuokų, daugelis Vaideliotų buvo išžudyti, dėl to turėjo būt dabar saugus.

Turtus kaipo: auksą, sidabrą, varį, gintarą, laikė pakastus žemėje ir apie tai tiktai žinojo vyriausi Kunigai.

Pavasario diena baigėsi, nekurie pakeleivingi rengėsi namon, kiti rengėsi atšilimui, o vėl nauji pakeleivingi atkeliaut, kad davėsi girdėt iš tolo kokį tai triukšmą, per ką žmonės pradėjo bėgti į tą daiktą.

Seniausias Vaideliotas, Nergeno, kuris viską prižūrėjo, patėmijo tai, prisidėjo ranka prie kaktos, žiūrėjo ilgai ir nusiuntė jauną vaikina į tą vietą, kur žmonės kuopinosi, kad dažinotų, kas tenai atsitiko.

Greitas Merūnas persispaudė per žmones, o kad turėjo baltą juostą, abrusą, kaipo ženklus, kad priguli prie tarnų Perkūno, visi iš kelio traukėsi.

Aukos, Medžiai, Dievaičiai,
Šventovė

Šventovė, Namai, Atvykėliai

¹⁸⁸liepinė — duobtas iš liepos medžio indas. [przypis edytorski]

¹⁸⁹kūzabas — iš medžio padarytas indelis uogoms rinkti. [przypis edytorski]

¹⁹⁰grįžtė — nuškuotų linų ar kanapių susukta kelių saujų pynė. [przypis edytorski]

Kada atbėgo į tą vietą, paregėjo stovinčius tris vyrus ir moterį balta drobule apsisiaubusių nuo galvo iki žemės, ką vos akimi buvo matyti.

Ta moteriškė neilgai stovėjo, ba tuojaus sėdo ant žemės, o ne poilgam atsigulė. Kas toks iš pulko žmonių padavė švento vandens pasidrūtinti.

Iš trijų jos draugų vienas jaunas, dailus, kareiviško pavidalo, drąsių akių, rodos, kad tai koks vadas, tiktai kad nebūt jaunas, ba vos ant lūpų plaukai pradėjo rodytis.

Palei jį stovėjo mažas, storas, su didele galva kaip puodinė, petingas, drūtas, su dideliu kucum ant peties, ant kurio kabėjo keli krepšiai. Šalia jo stovėjo laibas, silpnas vaikas, vyno nedaugęs, pasirėmęs lazda.

Pasirodo ant tų pakeleivingų, kad ilgą ir sunkią kelionę atliko. Kojos purvinos, apdulkėję ir sumūrę veidai.

Gulinti mergina atsikvotėjo ir save mėlinomis akelėmis, dairėsi aplinkui, o kada patėmijo šventą vietą iš tolo, nusidžiugė. Kada į ją visi žiūrėjo, vėl akis uždarė. Merūnas, kuris jau matė daug visokių pakeleivingų, tų negalėjo pažinti, kas per vieni ir iš kur. Drabužiai jų ne svetimi, ne savi, neatrodė kaip lietuviškas drabužis.

Tie pakeleivingi buvo: Jurgis Kunigas, Šventas, Rimas ir Baniuta.

Visi klausinėjo jų, kokių spاسبu ištruko iš rankų kryžiuokų ir netikėjo jų pasaka.

Su tais kitais dar pusė bėdos, nes Jurgį laikė kokių šnipuku, bet iš jo šnektos suprato, kad jam labai kalbant liežuvis poniojosi taip, kad rodos vakar išmoko lietuviškos kalbos.

Šventas tiktai džiaugėsi, kad jau norint kartą savo kelionę pabaigė..

Kada Merūnas prisiartinio ir paklausė, vienas jam pašnabždom pasakęs, kad yra pabėgęs iš nevaliės kryžiuokų ir kad tas jaunas yra – Kunigas.

Baniuta tuo laiku užsidengė galvą ir pradėjo migdytis, nekurie iš senesnių pradėjo rūgot, kad reikėtų tą merginą pavest moterim, idant ja rūpintųsi.

Vienas nuėjo, kur moterys sėdėjo prie ugnies, virdamos vakarienę. Stoję dvi, iš jų ir paskubino prie gulinčios merginos. Stoję prie jos nusidiviję, žiūrėjo su baime. Baniuta miegojo. Viena pasilenkė, pamažu pakėlė nuo veido uždangalą ir pradėjo tēmyt į veidą, kuris buvo smertelnai pabalęs.

Pradėjo ją budyti¹⁹¹, akių neatidarė, kvapą į save tankiai lūpomis traukė, visa karčiu buvo apimta. Paėmė tas dvi moteris, už pažastų Baniuta ir nusivedė prie ugnies. Vieną kartą atsiduso, akis atidarė ir vėl uždarė... pusgyvį paguldė ant patalo.

Paėmę tos dvi moterys už pažastų Baniutą nusivedė prie upės. Vieną kartą atsiduso, akis atidarė ir vėl uždarė... pusgyvę padėjo ant patalo.

Rimas taip pat kaip Baniuta nuvargęs sėdo ant žemės prie medžio ir snaudė. Šventas nieko sau iš tos kelionės nedarė, juokėsi ir į šalis dairėsi.

Kunigas taipogi pasidavė nuovargiui, norint ant veido bvo matyt, kad daug kenčia. Dairėsi į šalis.

Viskas, ką tik matė, buvo dideliu dyvu, nežinojo, ar tai yra miegas ar teisybė.

Užaugintas po valdžia kryžiuokų negalėjo prie to, ką matė savo akimis, priprast. Iš tolo pamatė ąžuolą, prie kurio dvasiškiai visokio štamo švaistėsi ir tas jam širdį baime pripildė.

Pripratęs buvo tikėt į vieną Dievą, lankavot kunigams... jo dūšėje atsiliepė visos šventos giesmės ir žodžiai maldų, kurios spaudėsi į jo širdį. Pats nežinojo, ar ano Dievo išsižadėt dėl šitų dievaičių ar į abudu tikėt.

Merūnas dažinojęs apie viską, grįžo prie ąžuolo. Žinia tarp visų pasklido apie pabėgėlius. Prie miegančios Baniutos subėgo visos moterys; apie Jurgį spaudėsi vyrai, o Šventas užsilipęs ant kelmo pasakojo apie savo visus atsitikimus, o kada per daug pradėjo jo klausinėti, tarė:

— Ko jūs mane klausinėjat, kaip čia atbėgome? — o jau buvo įsigėręs, ba kas toks pasuko bertainuką¹⁹² su sula beržine..

— Ar aš žinau, kaip juos čia atvedžiau? Ar mus koks dievaitis vedė, ar pikta dvasia? Na, taip, kiba ledokas, nei aš, nei mano šitie draugai negali pasakyt. Plaukėme upe, ėjome žeme, dieną miegojome krūmuose, o naktį stūmėmės toliau. Vilkai dėl mūsų naktį akimis žibėjo. O ką? Paukščių kiaušais ir kai kada grybai žaliais.

Perkūnai žino, kaip mūsų kryžiuokai nematė, rodos, du kartus buvome apsupti.

¹⁹¹budyti (sl.) — žadinti. [przypis edytorski]

¹⁹²bertainis — nedidelė statinaitė alui supilti. [przypis edytorski]

Tai nežinia, vyruti, aš pats nežinau. Ha, ha, ha, po perkūnais! Dyvai.

— Dabar vyručiai turite duot pasilsėt, ba ne dieną, ne dvi keliavome. Galiausiai nė pats nežinau, kaip ilgai. Mėnulio buvo tada pusė, kada iš Malborko išsmukome, o dabar, vėl, vėl pusė. Po perkūnais!

Šventas dirstelėjo į Rimą, o pamatęs, kad tas sėdi ant žemės, virto ir jis prie medžio ant samanų. Jurgis nemislįjo ilsėtis.

Stovėjo suniūręs, kada Merūnas sugrįžo, tvėrė jam už rankovės ir parodė su ranka į ąžuolą, kad jo tenais reikalauja.

Jurgis jau pradėjo eiti, kad Šventas paregėjo, pašoko murmedamas ir drauge nuėjo.

— Be manęs tenai, Kunigėli, nesusišnekėsi su tais šventais vyrais. Ba jie tavęs, o tu jų nesuprasi. Aš eisiu drauge.

Jurgis ėjo drąsiai, nieko neatsakydamas.

Keli Vaideliotai jų atėjimo laukė. Šventas nusivalęs nosį, pasiglostęs plaukus, išlenkė Jurgį.

— Kas jūs per vieni? — paklausė vyresnis iš Vaideliotų.

— Mes esame iš kryžiokiškos nevalios — atsakė Šventas. Parodė į Jurgį ir tarė — O ar žinote, kas tai per vienas? Tai da buvo kūdikis, kai jį pagriebė nuo Redos iš Pilėnų, ir jau kryžiai vokiečių padarė. Vienok vaikine kraujas atsigavino. Tai tai yra, taigi, o vėl, turi ženklą ant kūno.

Vaideliotas rankas pakėlęs sušuko:

— Nuo mažo kūdikio prie jų buvo? O kas mums šiandien per nauda iš jo?

Jurgis tai išgirdęs tarė drąsiai:

— Aš jums tiksiu.

Vaideliotai sužiūro į jį — neatrodė kaip melagis; galvomis pakraipė ir vienas į kitą pažiūrėjo. Šventas tauškė jiems apie savo kelionę, o nuolatos juokėsi ir keikė. Tie, ką klausė, nieko nesuprato, ba kaip gyvi tokios pasakos negirdėjo... Pasakojo ir apie Baniutą.

Nežinodami, ką padaryt su tuo, kaip jiems nudavė, svetimžemius nuvedė pas Krivė Krivaitį.

O Baniuta? Baniuta miegojo... Miegas jos buvo kaip kūdikio lopšyje, kuris jaučia, kad kas prie jo būna. Viena po kitos atėjo bobos ir merginos, kad prisžiūrėtų į jos veidą, kraipė galvomis ir šnabždėjo.

Baniuta miegojo... Kartais per miegus atsidusdavo ir nudavė, kad pabus, bet vėl migdėsi.

Jau visos bobos ir mergos buvo po kelis kartus žiūrėt mergaitės, o viena tiktai sena Jargala, sėdinti prie ugnies, ne per toli, norint ją tąsė ir kalbino, nenorėjo judintis, idant pamatytų merginą.

— Nenoriu matyt — kalbėjo — kam man? Mano širdis plyš. Turėjau tais laikais merginą, kuri man dingo. Ar ją žvėrys sudraskė, ar vokiečiai užmušė? Joks žiniūnas nežino — dingo kaip akmuo į vandenį.

Ir nenuėjo senė Jargala, tiktai atsiminius apie saviškę, pradėjo verkti, pasirėmė ranka ir pradėjo graudžią dainą, kurią kai merginą lydi į kapus dainuoja.

Davė jai pakajų kitos...

Ilgai sėdėjo; staiga, kad rodos kažkas į jos širdį paklybino, pašoko nuo žemės, norėjo stot ir vėl atsisėdo.

— Eisiu. Ne? — taip į save kalbėjo. — Oj, ko? Mano širdis plyš iš gailėsčio!

Sėdėjo ir vėl pasijudino. Rodos, kas varė ir laikė...

Stojo ant kojų, bet drąsos neturėjo. Tame išgirdo dejavimą. Tai Baniuta per miegus.

Jau buvo tamsu, vėjas ugnį atgaivino, kuri buvo prigesus, ir apšvietė veidą mergaitės. Jargala slinko slinko prie jos iš pradžių pamažu, paskui kas sykį greičiau; apsidairė, rodos, gėdinosi. Prisiartino, pasilenkė, atsiklaupė — sėdo.

Akys senės, rodos, iš kaktos iššoks; rankas pati nežino, kaip ištraukė, o lūpas atidarė. Žiūrėjo... Negalėjo prisžiūrėt. Pradėjo dūsaut, kas sykį labiau, ašaros iš akių pradėjo eiti.

— Taip, taip! Ir mano žuvytė būt tokia, kad iki to laiko būt gyva! Pradėjo raudot iš palengva — Taip, taip! Ir tokius plaukelius būt turėjus, tokias lūputes, tokį veidelį skaistų. O, tu mano kūdikėli! Kūdikėli! — Kalbėjo su verksmu, o kad ir gana pamažu, mieganti pabūdo ir akis atmerkė plačiai, savo mėlynas akutes atkreipė į senę, žiūrėjo ir ant jos lūpų

Atvykėliai, Susidomėjimas,

Apeigų vykdytojai

Motina, Dukra, Radimas

rodėsi džiaugsmas. Akys į akis žiūrėjo sau gana ilgai. Per senę šiurpuliai perėjo. Baniuta negalėjo akių užmerkt.

Marskiniai ant krūtinės Baniutos prasiskyrė ir pasirodė šniūrelis, ant kurio buvo užnertas žiedas, o tą nešiojo ant kaklo.

Štai davėsi girdėt du balsai... Mergina ištraukė rankas, senė griebė ją į glėbį.

— Baniuta! Mano dukra! Mano kvietkele! Ir motina puolė apalpus.

Bobos ir merginos subėgo gaivint senės, merginos negalėjo iš jos glėbio išveržt — laikėsi abidvi drūčiai.

Baniuta motiną atrado.

Ant tos žinios visa apylinkė subudo ir kožnas pradėjo klausinėt, ką pamena iš mažens.

— Jargala dukterį pažino!!

Netikėjo kiti, nes Baniuta jiems pradėjo pasakot, ką paminė iš mažens. O senė ant kožno žodžio rankomis plodama šaukė:

— Mano rūtele! Mano gulbele!

Ir žiedas buvo ženkle geriausiu.

Krivė Krivaitis sėdėjo būdoje, klausydamas pasakos Švento. Liepė, kad Jurgis parodytų ženklą, kokį ant kaklo turi, vienok su galva kraipė... netikėjo.

Jurgis jam išrodė kaip kryžiokiškas šnipukas, o Šventas kaip melagis ir apgavikas.

Krivė Krivaitis pasiradavojęs su kitais liepė juos visus uždaryt į vieną būdą, duot jiems valgyt ir pastatyt sargus.

Išbudijo ir Rimą, kuris vos spėjo daeiti, puolė ant žemės ir vėl miegojo.

Jurgis, kuri nesuvis gerai mokėjo kalbą lietuvišką, pradėjo jam nubost; divijosi pats, kad ta Lietuva, į kurią liūdėjo, dabar jam suvis kitaip persistatė. Ne taip, kaip mislijo pirma, kada jam Rimas pasakojo.

Norėjo kelis kartus žegnotis ir susilaikė...

Žmonės, kuriuos matė apie save, išrodė jam laukiniais...

Užėjo naktis. Ugnis sugeso aplinkui, znyčia tiktai liepsnojo prie ąžuolo ir trys baltos mergos stovėjo prie jos, dabojo, kad neužgestų, žodžio į save neprakalbėjo...

Krūmuose iš tolo dainininkai dainavo apie pavasarį.

Jurgis tai migdinosi, tai vėl pabūdęs klausėsi dainos. Tų girinių dainų niekadoms da nebuvo girdėjęs. Kad ir daug žodžių nesuprato, vienas jo dūšią labai sujudino.

Ketino pradėt naują gyvenimą. Turėjo viską pamest ir užmiršt. Gailavo savo pareigos, nes ką galėjo daryt, jau po visam.

Atsigavino jame gimtas kraujas. Tiktai tie rūstūs veidai lietuvių jam nepatiko.

Iš miego išsimušė, sėdo, galva sunkino, krūtinė troškino.

Ketino atgaut motiną... Ar tuščiai apie ją minė, — negalėjo atsimint, viskas iš pomietės išėjo.

Šventas miegojo gale jo kojų, kaip meitėlis¹⁹³ privalgęs kepsnio ir atsigėręs giros iš beržinės sulos; Rimas gulėjo negyvas... Atsikėlė Jurgis... Per plyšius būdos patėmijo vaikščiojančius sargus. Toliaus patėmijo Znyčią ir stovinčias mergas prie jos.

Jurgį apėmė baimė.

Būdoje pradėjo būt jam trošku; pradėjo švyst, — atidarė durukes ir pamažu išėjo.

Ant žemės aplinkui miegojo žmonės; sargai pažiūrėjo į išeinantį, nieko nesakė. Išėjęs slankiojo tarp miegančių, dairydamsis aplinkui, o sargai jo iš akių nepaleido. Takeliais aplinkui veikštinėjo, kai sykiu pamatė tarp ąžuolo šakų dievaičio Perkūno balvoną¹⁹⁴.

Buvo tai baidyklė iš medžio nutašyta, jau nuo senatvės apipuvus.

Jurgis akis įlipino į tą baisų dievaitį, net visą šiurpuliai pervėrė.

Perėjo jam ant mislios tikras Dievas ir visi paveikslai šventųjų, ypač kryžius su paveikslu Išganytojaus.

Perkūnas Perkūnas atrodė, kad tai yra dvasia godi žmonių kraujo ir be jokios mielaširdystės.

Jurgis negalėjo atminti, kas jame darosi...

Bažnyčiose ant pamokslinčių kunigas garsino, kad mylėt artimuosius ir atleist kaltes savo brolių. Čia gi vienas kito neužkentė ir rūstybe degė vienas ant kito.

¹⁹³meitėlis — kastruotas tekis, penimis. [przypis edytorski]

¹⁹⁴balvonas — stabas, dievaitis. [przypis edytorski]

Atvykėlis, Ketinimas

Nuovargis

Dievaičiai, Dievas

Balvonas Perkūno buvo išsižiojęs, rodos, kad visus nori praryt ir nebūt sotus.

Jurgis stovėjo ir žiūrėjo į tą šmotą medžio, kad vienas iš Vaidelių prisiartino prie jo.

Buvo tai jaunas ir patogus Konis, turtingo gimimo, kuris, kaip visi sakė, neužilgo kad liks Krivė Krivaičiu. Iš akių galima buvo pažinti, kad labai drūtas tikėjime. Girdėjo jau apie Jurgį ir norėjo pats dasižinot apie jo pareigą. Jurgis norėjo atsitraukt nuo jo, bet Konis užlaikė meiliai prakalbėdamas.

— Tai gyvenai pas vokiečius ir tiki į tai, ką ir jie? Na, tai galėjai prisiziūrėt į jų apsiėjimus. Ar teisybė? Drūtesni jie už mus.

Jurgis mislijo valandėlę, o potam tarė:

— Na taip, drūtesni jie visame ir turtingesni. Gal per tai, kad neturi nė pačių, nė vaikų. Yra tai kunigai Dievo ir nuolatos muštūsi, kad tik visas žemes Jam užgriebtų.

Konis kaktą suraukė.

— Kas tai per vienas, tas jų Dievas? — paklausė. — Ar jis galingas?

Jurgis nutilo ir akis nuleido. Širdyje mokslas kunigų atsiliesė... nenorėjo šviesiai atsakyti, ba bijojo pliovot ant tikro Dievo, į kurį ne per seniai įtikėjo.

— Aš apie jį ne daug žinau — tarė. — Tai privalo prie kunigų žinot apie jį. Turi būt galingu, kad savo galybe apteikė juos. Tiek jau žemių prisivino.

— Ar ir jų Dievas laido perkūnais? — paklausė Konis.

— Ne, — atsakė Jurgis — apie Jį nuolatos kalba, kad yra Dievas labai geras ir atlaidus.

— O kodėl tie rakaliai, jo kunigai, ne vienam nedovanoja? — tarė Konis. — Tai turi būt kas norint, tiktai tu nežinai.

Čia parodė į ažuolą ir Perkūną, kuris medyje buvo įtupdintas.

— Pas mus nėra susimylėjimo nei atleidimo, — pradėjo užsidegdamas kalbėt. — Mūsų dievaitis neatlaidus, liepia kožną užmušt... ba jis galingas. Tos žemės ginsime, ant kurios jis ir mes gyvename iki paskutinio kraujo lašo. Tūkstančius metų čia sėdime, yra mūsų, ir pasiliks. Ant jos randasi kaulai mūsų prosenių ir tėvų. Dievai mums paskyrė; neprivalo niekas mus ganyt iš mūsų lizdo. Žudysim neprietelius!! — pakėlė ranką aukštyn.

Jurgis žiūrėjo ir nieko neatsakė. Jau gerai prašvito, o toliaus žmones krutinosi.

Konis, truputį atvėsęs, prisiartino prie Jurgio, ir toliaus klausinėjo:

— Pasakyk tu man, kas juos pamokino daryt geležį ir tuos visus ginklus, su kuriais mus kankina ir nugali! Kaip girdėjau, iš akmenų daro drūtviets ir taip sugydo akmenį su akmeniu, kad negalima atskirt? Iš kur jie turi tiek visokių gėrybių?

— Aš viską mačiau, — tarė Jurgis — nes kaip bet kaip jie to visko daėjo, nežinau... Jų randasi labai daug, visi priguli prie vieno Dievo. Tas tai viską jiems davė ir visko pamokino...

— Šitaip? — tarė Konis užsimislijęs — šitaip. Ak, ir pas mus kitados buvo, kad vienas Krivė Krivaitis visą Lietuvą valdė; paskui daugiau priviso Krivė Krivaičių ir kunigų, ir žemė suiro į sklypus. Bet dabartinis Didis Kunigas, Gediminas, vėl paims po savo ranka visus.

Tai pasakęs susiraukė žiūrėdamas į Jurgį.

— Apkalbėjo jį — dadavė — kad pabūgo ano Dievo vokiško ir lankavojo jo didžiausiu Krivė Krivaičiu (Popiežiui). Sako, kad siuntė siuntinius... Kad užstate lenkams savo dukterį... Dukterį? Galbūt, nes savo lietuviškų dievų neišsižadės, ba Lietuva jo išsižadėtų... Ne! Ne! Yra tai kitras vilkas... Jis tyčia jiems lankavoja, kad tik turėtų daugiau laiko susidrūtinti.

Jurgis klausė, nieko nesuprasdamas. Konis pasakojo nuolatos, nežiūrėdamas, ar jo klauso, ar supranta...

— Teisybė, ta svetima viera spaudžiasi į Lietuvą iš visur. Prakeikti! Atsivelka nežinia iš kur, stotasi trobas ir kokie tai be pačių vyrai klykauja viduje. Vienok bijo mūs ir kaip kur slepiasi, ba žino, kad pražūtų... Ne, svetimiems dievams čia vietos nesiranda...

Nutilo ir vėl atsigręžė į Jurgį.

— Pasakoją, kad esi sūnus Redos? — tarė. — Grįžti į Pilėnus, į savo tėvynę? Ginkite savo tėvinės ir nepasiduokite į rankas vokiečių.

Dirstelėjo į Jurgį...

— Kad aš būčiau jūsų vietoje, tai pavesčiau apginti drūtviets į kitas rankas.. Ba ilgai

Dievaičiai, Pagonys,
Apeigos

Pagonybė, Katalikybė

gyvenai su kryžiais, neturėsi tiek drąsos kaip mes...

— Dėl ko? — tarė Jurgis, kuri jautėsi esąs lietuvninku. — Ar tai tu misliji, kad ilgai sėdėjau jų rankose, tai nuo visko atpratau? Aš jų per tą visą laiką nekenčiau.

Koniui akys prašvito.

Balsas Jurgio ištartas iš gilumos širdies prilipo jam prie dūšės ir jau nuo to laiko pradėjo jam tikėt.

— Turėjai iš jų išmokyti kareivystės. Žinai iš kur jie ima ginklus? Kai vadina? Tuo gali mums labai pamačyt.

Apie ažuolą pradėjo kas sykį labiau krutėt.

Nuo šalies rytų, pradėjo dangus raudonuoti, saulė už valandėlės ketino pasirodyti. Visi dvasiškiai, Vaideliotai, burtininkai, bitininkai ir mergos apstojo apie znyčių ir ažuolą, idant už valandos užgiedotų rytmetinę giesmę, sveikinančią saulę...

Ugnis ant kudmento atgaivinta aukštai liepsną metė. Kunigui atėjo ant mislios Baniuta; apsidairė aplinkui ir nežinodamas, kas su ja pasidarė, pastanavijo jos paieškoti.

Jau ją laikė saviške; mylėjo kaip seserį — drebėjo, mislydamas, ar kadais po tos kelionės nesusirgo.

Pamatęs ne oli stovintį Rimą, paskubino paklausti apie ją; bet jaunas berniukas apie tai nieko nežinojo, tik tai tiek matė, kaip vakar ant rankų ją moterys nunešė.

Norėjo jau eiti, kada išgirdo giesmę kaip pasveikinančią saulės tekėjimą ir dievaitį Perkūną.

Pirmą tai kartą po tų himnų bažnytinių Malborke, po visų psalmių paskutinių išgirdo Jurgis šventą pagonišką dainą...

Negiedojo pilna gerkle, ba būtų balsas gyliai girioje atsimušęs. Balsas ėjo po valiai, kaip tikas vanduo, kada plaukia spakainai. Jurgis žodžių nesuprato, bet jame atsiliėpė senovės prosenių kraujas.

Giesmės, kurias jis girdėjo bažnyčiose, buvo parašytos per žmones prikėptus visokia šventybe o šitos giesmės, sutvertos per visus lietuvninkus ir pakaleiniais¹⁹⁵ pakaleiniai perdavė su pridėčkais¹⁹⁶ visokiais.

Jurgis norint žodžių nežinojo, vienok suprato, kad tai saulės pašlovinimui.

Tuojaus saulė apšvietė visą apylinkę ir podraugiai savo spindulius atmušė ant šakų švento ažuolo.

IX

Dar giesmės balsas nebuvo nustojęs, tuo laiku apie būdą Jargalos, motinos Baniutos, suėjo kuopa bobų.

Visos motinos norėjo matyti tą stebuklą, kad mergina gilukningai išstruko iš rankų vokiškų! Vakare buvo sirata, o šiandien dukra bajorienės, kurią jau motina seniai apverkė...

Visokios šnektos sklaidė tarp bobų: viena sakė, kad Jargalienei per sapnus atėjo Laima su skaistu veidu ir tarė: „Kelk, o eiki, pasibaigė tavo ašaros, džiaugsmas prisiartinio — štai, tenai, ant žemės grynos, guli tavo kūdikis, Baniuta!

Ir nuėjo sena motina ir atrado savo rūtėlę, savo žuvytę.

Jargaliene, savo Baniutą per visą naktį liūlavo ir čiuciavo, dainuodama dainos, kaip mažulėliui kūdikiui...

O dabar?

Dabar jos nenorėjo žmonėms parodyti, o ir negalėjo... Nuvargusią, apdriskusią, nusivedė į savo būdikę, paslėpė nuo akių, ir norėjo aprenkti, kad svietui galėtų pasirodyti, kaip bajoraitė.

Paguldė jos galvelę ant savo kelių, išpynė aukso kaseles, ir giedodavo pamažu, siūbavo... O nuolatos bučiavo o ir ašaromis vilgė¹⁹⁷ jos plaukelius.

Aplinkui būdą gimžėjo moterys, taip kaip spietis bičių.

Visko Baniutai reikėjo: ir išsiuvinėtų maršknių, rinktinio žiurstelio, jukto¹⁹⁸ kurpa-ičių, raudonos juostos, gintarinių karolių, į plaukus stučkelių¹⁹⁹ ir rūtų vainikėlio...

¹⁹⁵ pakaleiniai (lenk.) — karta, generacija. [przypis edytorski]

¹⁹⁶ pridėčka (brus.) — priedas. [przypis edytorski]

¹⁹⁷ vilgyti — truputį drėkinti paviršių. [przypis edytorski]

¹⁹⁸ juktas (lenk.) — tam tikro dirbimo minkšta oda. [przypis edytorski]

¹⁹⁹ stučka (brus.) — kaspinas. [przypis edytorski]

Pagonybė, Apeigos,
Giesmės

Motina, Dukra,
Džiaugsmas, Dėmesys

Dėl to gi moterys subėgo visos, nešdamos ką katra turėjo, su dovanom, o kožna šaukė lauke stovėdama:

— Ar girdi, Jargaliene! Te, atnešiau andarokėlį²⁰⁰ Tavo kūdikiui. Kita vėl: — te, eilė karolių gintarinių, štai imki drobinius marškinius ir juostą skaisgijų²⁰¹ tavo dukrelei! — šaukė trečia...

Kožna dovaną savo stūmė per pradūką²⁰² būdikės.

Kožna dovaną atnešė, kad tik pamatytų bajoraitę.

Visos moterys geidė, kad ją nuvestų pas ugnį, pas Vaideliotkas, kad Laimėi ir Perkūnui padėkavot už sugrįžimą pas saviškius.

Godi motina nenorėjo dalytis džiaugumu su kitoms moterimis, pati glamonėjosi su savo kūdikiu...

Bijojo, kad jos neužkerėtų ir nenužiūrėtų.

Baniuta iš džiaugsmo savo mamą glostė ir bučiavo rankas.

— Nebijok dukrele, jau dabar niekas tavę nuo manęs, neišvers!

Moterys spraudėsi į būdą.

— Parodyk mum dukterį! — dainavo džiaugsmo dainas — parodyki ją saulei... parodyki svietui!!

Turėjo aprėdyti į tas dovanas gautas iš moterų. Nuolatos atsidusdavo... ba vėl turėjo išeiti su dukteria, kad svietui parodytų...

Vilkinu nuolatos ir džiaugėsi..

Ba ir graži buvo ta Baniuta!.. Ne be reikalo tie kryžiokai seilę rijo... Motina rankas jos bučiavo, akis ir plaukelius, ir nuolatos šaukė: — O tu mano grožybe!!!

Šalia būdos lauke merginos nuolatos dainavo:

Išėik išėik greitai, sesele,

Išėik balta lelijele,

Mes tave apdainuosim,

Tarp savęs pakavosim. ,

Į siena būdos su kumščiais mušėsi, o vis rėkė : — Parodyk mums dukterį!

Motina Baniutą pabučiavo ir atidarė durukes.

Baniuta stovėjo apkaitus: riksmu likos pasveikinta, kaip karalienė.

Jokio vargo po kelionės nebuvo matyt, bučiavimai motinos per naktį visus sopulius nugydė. O! ir buvo graži mergina!!!

Mergos prišoko, tvėrė ją už rankų... Vedė tarp savęs dydeliam pulke prie švento ažuolo. Pakelėje kuopos žmonių sveikino einantį pulką, berneliai priešais vyžas nusiavė, tancijų²⁰³ šoko, o kiti ant ragučių ir birbinių graijo...

Vaideliotai ir Vaideliotkos jau prie vartų užtvaros jos laukė.

Stovėjo netoli ir gražus Konis, su balta lazda, ant galvos su vainiku. Kada iš tolo paregėjo tokią grožybę, nutirpo visas...

Vaidelotkos, kad ir visos gražios buvo, vienok jų grožybė prieš jos grožybę pražuvo.

Ar jai vokiečių duona patiko, ar liūdėjimas prie saviškių?! O ne vienas to ne dasipro-tėjo, kad tai ašaros motinos ją atgaivino ir taip patogia padarė. Ėjo sau, kaip lelija, kuri ka tik pražido.

Visos merginos spaudėsi prie ugnies. Vaideliotkos ją vedė, o paskui ėjo: Vaideliotai ir sargai dievaičių, paskui žiniūnai ir raganiai, burtininkai ir Svalgūnai, o ir senas, riebus Krivė Krivaitis yrėsi paskui pasiremdamas ant lazdos.

Konis jam šnabždėjo kažin ką į ausį, o senis su galva lingavo, kad gerai.

Vaideliotkos apvedė ją apie ugnį ir ažuolą... Burtininkai, visokius burtus pradėjo daryt, kaip katras išmanė ir kožnas rėkė: — Po Perkūno! Vyrai, bus gerai!

Baniuta, kaip apkvaitus, davėsi vadžiot ir su savim daryt, kas jiems pasidabojo.. Jargala vos atslinko paskui dukterį.

Prie vartų Konis stovėjo ir ją užlaikė.

²⁰⁰andarokas (lenk.) — sijonas. [przypis edytorski]

²⁰¹skaisgijos — tam tikri vilnoniai spalvoti siūlai austi. [przypis edytorski]

²⁰²pradūka — skylė, tarpas. [przypis edytorski]

²⁰³tancius (sl.) — šokis. [przypis edytorski]

— Leisk mane, aš turu eiti pas dukterį!
— Turi eiti pirma, — tarė Konis — pas Krivė Krivaitį, ba jis nori su tavim kalbėt...
ba tai jo valia tam.

Jargala susiraukė, suniurnėjo ir nuėjo.

Pašalyje stovėjo Krivė Krivaitis, ant lazdos pasirėmęs, ir laukė.

— Na ką, matai Jargaliene, tarė jis — po tiek metų dievaičiai sugrąžino tau dukterį...

— Ačiū jiems, — atsakė motina.

— Argi tu, sene misliji, kad jie tau sugrąžino? — dadavė senis.

Jargalienė dirstelėjo į jį, o paskui tarė:

— O dėl ko gi sugrąžino, jeigu ne man?

— Mes žinome, slapybes dievų pažįstame — pašaukė Krivė Krivaitis. — Dėl to ji čia atklido, kad čia liktųsi. Kad Laimė nebūtų čia atvedus, tiktai tiesiog į tavo namus, tai kas kitas, o dabar matai, tiesiog į rankas Perkūno pridavė.

Senė sudėjavo persigandus.

Krivė Krivaitis, su lazda barkstelėjo ir žilą barzdą pasiglostė. Akis mažiukes į akis Jargalos įsmeigė.

— Taip, taip, tokia valia dievaičių — dadavė. Turi čia būt Vaideliotka, prie ugnies. Tam dievai išgelbėjo

Jargala puolė ant kelių prieš Krivė Krivaitį. Baniuta, kuri stovėjo toliau su merginoms, suriko iš baimės. Rankas ištraukė į motiną, kurią ne per seniai atrado, o ir vėl ketino patrotyt.

Vaideliotkos liepė jai tylėt. Senas Krivė Krivaitis, kuriam buvo sunku stovėt, ba turėjo skaudamas kojas, sėdo ant kaladės. Krivė Krivaitis sužiūro į jį su piktumu.

— Na taip, negali! — tarė Jurgis. — Aš Baniutą išvedžiau iš nevalios ir taip, kaip ant rankų atnešiau čia. Pagal provą man priguli, o ji davė man žodį, aš jai, kad neišsiskirsime iki smerties. Dievai su žmonėmis nesidalina; aš juos neduosiu!!

Krivė Krivaitis stojo greitai ir sušuko:

— Ar ne paliausi! Žiūrėk, šnipšlis, netikęs vokietis!.. nesusivinčiavojot. Perkūnas turi valią prisisavint sau merginą. Žiūrėk, valkata! Aš čia tau parodysiu!

Ir vėlsėdo. Jurgis norėjo dar ką sakyt, bet likos per burtininkus nustumtas. Baniuta drąsiai žiūrėjo į Jurgį, norint turėjo pilnas akis ašarų.

Jurgis norėjo ištrūkt iš rankų, bet neturėjo tiek vieko.

Prakalbėjo jaunas Konis:

— Ne tavo valia ir ne tu čia ją atvedei. Tiktai dievai to norėjo ir tarnaitę sau paskyrė...

Turi čia liktis ir gyvent... Mes negalime ataduot, kad dievaičių... Kada lapelis ant altoriaus užpuola: nevalia jo numest.... O ji ir kaip lapelis tiesiog atlėkė...

— O aš ja pirmučiau pažinau ir priėmiau! — pašaukė Jargala, vaitodama.

Dirstelėjo ant dukters, nes tą jau Vaideliotkos pagriebė tarp savęs į pulką, nusinešė į savo užtvarą ir duris uždarė.

Šaukė nabagė pagelbos, bet nieko nemačijo.

Krivė Krivaitis vėl patraukė iš bertainio, potam mislijo...

Konis apsidairė, o pamatęs Jurgį nuėjo prie jų ir tarė:

— Nesipriešink valiai dievų, — tarė patika. Neišgrainsi tuo... merginų gana sviete rasi; o katras Vaideliotka dalipstėtų, tai kad ir kunigas smerties neišsaugos...

— Ak, ji Vaideliotka nebuvo ir nebus, ba yra man pasižadėjus — tarė Jurgis drąsiai.

— Aš prie sviedikų²⁰⁴ pažadėjau, ir jos lūpas bučiauvau.

— Nebus nieko — atsakė Konis. — Veseilės nebuvo... O ji Vaideliotka turi būt.

Sužiūro vienas į kitą ir Konis atsitraukė.

Verkiančia Jargalą senesnės bobos panevalia išsivedė iš užtvaros.

Pasodino ant žemės. Sena Marga į ausį pradėjo šnabždėt:

— Ko verki? Ar pasiūtai! Ar tai negilukis dėl jos?... Didelio daikto, kad vyro neturės, bet ir rūpesčių jokių. Žinai pati, kaip namie einasi: verpk, skalbk, luoba²⁰⁵ namie ir darbas laukuose... O dar kartais uošvė pikta, tada gana...

Čia viso pilna, bus!.. Tylėk, tylėk, neišmanėle.

Vyriausiasis kunigas,
Apeigos, Vaideliotas

Rūstybė, Piktumas,
Griežtumas

²⁰⁴sviedikas (lenk.) — liudininkas. [przypis edytorski]

²⁰⁵luoba — nerangus, tingus žmogus. [przypis edytorski]

Kitos vėl ramino, nes senė nuolatos verkė.

Jurgis draskėsi iš piktumo; dairėsi ir ieškojo Švento... nebuvo matyt. Susiprato, kad negerai padarė, kad parodė piktumą. Pradėjo susivaldyt, ir nudavė, kad apie ją užmiršo...

— Sėdo ant žemės, o Rimą nusiuntė, idant jam atneštų medaus ir duonos... Tokį veidą padarė, kad rodos tiktai norėjo valgyt.

Iš būdos Konis žiūrėjo per plyšį į Jurgį gana ilgai, o supratęs, kad jau apsimalšino suvis, pamažu prisiartinio prie jo ir tarė:

— Su Dievu negali bartis, gerai, kad išmintį turi. Nežinau, kaip tenai yra pas vokiečius, nes čia Krivė Krivaitis su dievais šneka ir jų valią čia žemėje pildo. Nereikia jiems priešintis...

Jurgis žiūrėjo į jį ir nieko neatsakė: atnešė jam valgyt ir gert, o norint nebuvo alkanas, nudavė, kad labai tuo užimtas, kad tik atsikabintų Konis.

Konis, da pora žodžių pasakęs atsitraukė.

Rimas ieškojo Švento, kuris po ilgam nesimatęs su saviškiais, negalėjo prisipasakot apie viską. Vieni nuo kitų traukė, o tas nesutvertus dalykus apie kryžiuokius melavo.

Vos surado jį, ta nuvedė pas Jurgį, gerai užsitraukusį, kad net sviravo eidamas.

Pasisekė Jurgiui paimti jį į šalį ir tarė jam:

— Ar tu žinai, kas pasidarė?

— Kaip gi nežinočiau, — atsakė Šventas — žmonės sako, kad ją didelis gilukis patiko.

Jurgis susiraukė.

— Ką čia liudėt tos merginos! — pertraukė Šventas. — Motina suras tau gražesnę merginą... Duok pakajų, su Krivė Krivaičiu ir Vaideliotais nėra ko prasidėt, kad jiems patiko...

Neturėjo ką kalbėt su Šventu apie tai, ba kitokios mislios buvo. Jurgis kalbą permainė ir tarė:

— Klausyk gi, čia manim netiki ir vektuoja. Nežinau, ar mane iš čia paleistų, jei norėčiau eiti. (Žinoma mislijo ir Baniutą paimti) Aš čia pasilsėsiu po kelionės, o tu eiki, daneški mano motinai, tegul manęs atsiunčia.

Dirstelėjo Šventas ir tarė:

— Ar norėtum, kad aš pats eičiau?

— Atsilsėsiu čia — tarė Kunigas. — Lauksiu žmonių, kurie manęs atkeliaus. Eiki.

Šventas užsimislijo truputį, nėsipriešino. Pamažu atsitraukė ir nuėjo į pulką.

Jurgis nuėjo į savo būdą ir atsigulė. Rimas gale kojų, Baniutos negirdėt...

Merginos maišėsi prie ugnies... Ir vėl ėjo kaip pirma.

Verkiančią Jargalą užsiųsti per Konį Svalgūnai ramino visokiais prižadėjimais, idant nesipriešintų valiai dievaitės Laimės.

— Pamatysi, kaip visame tau seksis... Viso būsi pilna ir žmonės laikys pagodone už tai, kad duktė bus prie ugnies.

Senė jų neklausė.

Vakar gi dukters neturėjote — kalbėjo bobos — nesi prie jos pripratus.

— Būčiau vėlyt nemačius, kad turėjau taip greit jos netekt! Kaip sapnas mano džiaugsmas perėjo! — verkė senukė.

Ir taip diena perėjo, saulė nusileido, — viskas nutilo...

Rimas išėjo iš būdos, ba jam liepė Jurgis, kad paieškotų Švento; nes niekur negalėjo surast. Prapuolė.

Ant rytojaus Jurgis vaikščiojo ir sėlinėjo, ar nepamatyti Baniutos, ar jos balso neišgirs. Prapuolė kaip į žemę įlindus, nebuvo jos. Ar ją galėtų kur slapčia išgabt?

Dūšioje Jurgio baisia darėsi, vienok to neparodė Koniui, su kuriuo spakainai kalbėjo.

Kas tik atkeliauo šviežias, tai Jurgio širdis mušė, ba nuolatos mislijo, kad gal siuntiniai nuo jo motinos.

Negalėjo sulaukt.

Tankiai eidavo į pakalnę žiūrėdavo priešais ir mislydavo. Liūdnumas jį vargino. Niekas jam nebuvo miela, nė valgis nelindo.

Drūtvietėje jam geriaus patiko, ba duona buvo gardesnė ir žmonės ne tokie laukiniai. Čia radosi tarp savųjų, bet kas iš to?

Baisėjosi jų dievais ir visais apsiėmimais, negalėdamas suprast jų tikėjimo.

Liūdesys, Rūstybė

Sumanymas, Sprendimas,
Viltis

Liūdesys, Ašaros

Mylėt jų negalėjo, o širdis kas sykį aušo.

Sunku jam buvo priprast prie to, o senovę užmiršt.

Žmonės su kuciais ir bardyšiais, be prigulinčių ginklų, pusnuogiai, su skurmis apsydenge, išrodė kaip žvėrys. Kryžiuokai puikiuose rūbuose gana puikiau išrodė.

Bet visa Lietuva toje kuopoje negalėjo talpintis. Dvare Gedimino turėjo būt kitaip.

Jau septintos dienos perėjo, kaip Šventas iškeliauo į Pilėnus, o da jokio gando neturėjo...

Gal sumušė jį kur ant kelio? Ar žvėris sudraskė, ar gal nuskendo?

Aštuntą dieną davėsi šile girdėt triukšmas didelis. Nežinia kas tai, Jurgis pašoko ant ligių kojų; buvo tvirtas, kad tai pas jį atkeliauja.

Žiūrojo į tą šalį, nuo kurios tas triukšmas paėjo.

Kad štai atjoja raiteliai ant mažų arkliukų. Buvo jų apie šimtas.

Priekš jų jojo koks tai su žibanciu kašketu ir su kardu prie šono...

Tam pulke, nudavė Jurgiui, kad patėmijo Šventą, kuris, susikūprinęs sėdėjo ant arklio, laikydamas arklį už karčiaus²⁰⁶, kad nenupultų.

Tuo metu pakelevingi pradėjo nuo arklių nulipinėti ir pakalnėje apsistoti. Vadas jų dar valandėlę stovėjo, dairėsi, rodos ko laukė... Potam ir jis nulipo ir su tuo, ką Jurgis laikė Šventu, pradėjo artintis prie ažuolo.

Jurgiui širdis plakė neišpasakytai — buvo tai jo žmonės. Tas davudca²⁰⁷, kaip jam nudavė, ketino prieš jį aut kelių pult.

Šventą jau dabar pažino. Jis tai rodė iš tolo į Jurgį su ranka.

Jurgis mandriai stovėjo ir žiūrėjo į artinančius. Galėjo matyti ir veidą to, kuris buvo su kaškietu. Veidas buvo divnas, be ūsų ir barzdos ir rūstus. Kokia jausla jį apėmė. Artinosi prie Jurgio ir mieravo akimis nuo galvos iki kojų.

Sustojo; ranka ant krūtinės užsidėjo, rodos negalėjo kvapo atgaut.

Tas veidas nebuvo vyriškas, bet ir ne moters, ba panešėjo į veidą kareivišką. Valdėsi kaip galėdamas; lūpas sukando, nežinojo, ką su savim daryt.

Jurgis tėmydamas į artėjantį, staigai atminė, kad tas kareivis negali būt kas kitas tiktai jo motina.

Ta mislis perbėgo greitai jam per galvą, ko pats susigedo.

Kada tas kareivis lietuviškas prisiartinio prie Jurgio, ilgai žiūrėjo į jį, sušuko ir ėmė į glėbį

Reda, iš to pažino savo kūdikį, kad suvis buvo panašus į jos vyrą nabašninką.

Tamė parėjo jai mislis, o norėdama aiškiai dažinot, atidengė jo kaktą, net apykaklę perplėšė ir pamatė ženklą.

— Tikrai tu esi Margeris! Mano sūnus mieliausias.

Jurgis nežinojo, kas su juo darėsi...

Žmonės pradėjo rinktis iš visų šalių, vienas kitam šnabždėdami, o ir Vaideliotai pradėjo atsirast.

Reda vėl atsitraukė nuo savo sūnaus, žiūrėjo, ba jei nudavė, kad jo eisena ir šoltas neatrodo kaip grinio lietuvninko, norint neturėjo ant savęs kryžiokiškų rūbų.

Kada Reda prakalbėjo į jį, o ji į ją, suprato, kad jos kūdikis yra susivokietėjęs, o ką ji suvis vokiečių nekontė. Jos lacnas kūdikis mažai ką šnekėjo lietuviškai! Susiraukė ir rodos norėjo no savęs stumt... Jau, jau kad tik tas nepasidarė... vienok motinos meilė patraukė prie jo; apėmė jį už kaklo ir pradėjo bučiuot.

Valanda persitraukė to divno atradimo kūdikio. Tikrai pažino kad tai tas pats, nes ne taip sau jį perstatė.

Atsigrėžė į savo žmones, išduodama prisakymus ir atsikvotėjus pasitaisė kaškietą, drąsiai su puikybe ėjo pas Vaideliotus.

Netikėtai Konis ir daugiaus jų bei senis Krivė Krivaitis pasirmęs ant lazdos išėjo priešais garsingą Kunigienę, dukterį Valgučio.

Pažinojo ją ir visa Lietuva ją pagodojo, ba ne vienas tada nebuvo taip drąsus ir taip nekontė vokiečių kaip ji.

Dabartis, Praeitis

Triukšmas

Motina, Sūnus, Laimė,
Džiaugsmas

Motinas, Sūnus, Nerimas,
Kalba

²⁰⁶ karčius — kai kurių gyvulių ilgi plaukai ant sprando. [przypis edytorski]

²⁰⁷ davudca (lenk.) — vadas. [przypis edytorski]

Pilėnai, senoviška drūtvieta, gulėjo prie patie rubėžiaus; gundijosi kryžiokai be paliavos; ji vienok jiems galėjo atsispirti. Ne vieną kartą kryžokams davėsi į ženklus.

Visa Lietuva tuo laiku buvo susivienijusi ir po valdžia vieno pono, Gedimino; Reda nepasidavė ir laikėsi savo atskiro, nenorėdama nė vieno klausyti ir nieko negalėjo padaryti jai, ba ne vienas negalėjo atsispirti neprieteliui, tik tai ji.

Toli Lietuvoje pažinojo ją, kaip neperprašamą, rūsčią, drąsą ir visi jos bijojo. Vokiečiai, kurie kūdiki pagriebė, ruošėsi su jo pagalba paimti Pilėnus, ba mislijo, kad kaip sūnų ataduos, tai Pilėnus gaus, kaip mainą; pabėgimas Jurgio viską suardė. Redos viršus.

Vaideliotai ir Krivė Krivaitis tą drąsą moterį laikė didelėje pagodonėje, už tai, kad gynė Lietuvą nuo užuolos vokiečių. Buvo jiems gera, ba savo vierą mylėjo, o svetimos neužkentė.

Atkeliavimas jos čia ypač Koniui kėlė baimę. Jis to nesusiprato, kada nuo Jurgio atėmė jo merginą, kad už tai jo motina reikalautų jos...

Dėl ko tai padarė? Dabar pats nežinojo gerai. Patogi mergaitė jam į akį įpuolė; užsinerėjo ją turėt pulke Vaideliotų, idant savo akis sotint ja, o kitam pavydėjo... Kada tai padarė, sarmatijosi atšaukt...

Nes kada dabar pribuvo Reda, žinojo, kad sūnus pasiskųs ir iš to gal patikt nelaimė.

Senis Krivė Krivaitis visame klausė Konio ir ant jo norų kožną kartą pristojo.

Konio širdis iš baimės drebėjo, ba žinojo, kad su Reda bus bėda... Jautė, kad bus nešlovė vaideliotams.

Sveikino visi Kunigienę Redą... Su didele pagodone, o senas Krivė Krivaitis pats ją nuvedė prie šventos ugnies. Tada buvo papratimas, kad kunigienės ir šlovingos moterys imdavo malkas iš rankų vaideliotų ir pačios dėdavo į ugnį. Tai jau buvo didelis dalykas ir didelis palaiminimas puldavo ant tokios asabos. Tada Kunigienės už tai darydavo dideles aferas, ba duodavo šmotą gintaro, sidabro arba aukso.

Tos dovanos eidavo į skarbčių Perkūno.

Paskui Redą nuliūdusią ėjo smutnai Jurgis, su nuleista galva. Kunigienė, artindamasi prie kudmento, išėmė iš skurinės mašnos saują pinigų sidabrinium ir vaideliotka, kada padavė malkas, metė į ugnį kartu su pinigais.

Akis Redos bėgiojo tarp vaideliotų ir godžiai tēmijo, ar ne pamatys tos, apie kurią Šventas jai pasakė. Į kožną tēmijo, bet Baniutos nebuvo. Jurgis ir dairėsi, bet tuščiai.

Šventas jai pridėjo pilną galvą apie patogią merginą, jos drąsą, apie gailestį Jurgio, kuris ją mylėjo ir savo laikė. Kunigienei vienok visa ta pasaka nepatiko. Širdis motinų yra pavydi ir nenori, kad mylėtų kitą. Ba mislijo sau Reda: — Argi mano sunus turėtų svetimą mylėt? Ypač tokią, kuri buvo rankose kryžiokų? Ne, tai nepanašus daiktas.

Dėl sūnaus norėjo pati išrinkti merginą aukšto gimimo... o ta buvo tik tai bajoraitė.

Kone džiaugėsi, kad ją vaideliotai pagriebė ir prisisavino. O kad sūnus ja tuomet pasidabojų, tai, pamislį — kad jaunų visų tokia natūra, atpras.

Įmislijo, kad jau ta mergina yra pasileidusi, ba prie tokios pagadintos moteriškės radosi. Tokios pačios nevelijo savo sūnui.

Kada apėjo tris kartus apie ugnį, Reda pasikloniojo Krivė Krivaičiui, davė saują pinigų vaideliotams ir su galva pamojo sūnui, kad eitų paskui, išėjo palydėta visų.

Pakalnėje buvo būda didelė padaryta iš audimo, prie kurios kūrenosi ugnis ir ant iešmo kepėsi mėsa. Jurgis ėjo šalia motinos. Žiūrėjo į ją akyvai ir baimingai, pajutęs joje būdą žvėrišką.

Jie žiūrėjo į jį ir krintosi, kad jį kryžiokai taip perdirbo. Buvo gražus jos akyse, plakė jos širdis jam; vienok jautė rodos jame neprietelį.

Iš tolo stovėjo jos vaikas, drūti vyrai, su ginklais aptaisyti, bet ant tų laukinių veidų galima buvo matyti džiaugsmą. Susikišę rodė pirštais į jauną savo poną.

Reda, pakolei su juo pradėjo kalbėt, ilgai į jį tēmijo, ir da kartą pažiūrėjo ant ženklo, ką turėjo ant kaklo.

Vaikinas suprato, kad motina dar netiki, pradėjo nedrąsiai pasakot jai, ką sau kaip per myglas paminė iš pereigos; pradėjo tikėt ir Reda meiliai žiūredama į sūnų tankiai prie savęs spaudė ir juo glamonėjosi.

Nuolankumas

Baimė, Pagarba

Motina, Griežtumas

Sūnus, Motina, Pokalbis

Ta maišyta kalba su vokiška, norint iš lūpų jos locno kūdikio nepatiko. Ta kalba jai išsidavė, kad tai vokiečiai per ją kalba. Pradėjo rūgot ant vokiečių, kad jos sūnų į tokį sutvėrimą perdirbo.

Jurgiui kaip kada žodžio ne dateko, mikčiojo... Reda jam pamačijo ir ką jis negalėjo ištart, greitai pati pasakė. Tas jam drąsą atėmė.

Linksmybė iš atradimo sūnaus, buvo širdyje motinos nutrucinta²⁰⁸. Negreitai Margeris, (taip dabar Jurgį vadinsime; ba jo motina jam prisakė, kad Jurgiu nesivadintų) išdrįso pasakot apie savo pabėgimą ir priminti apie merginą.

Reda, kada išgirdo apie merginą iš jo lūpų su paniekinimu nusijuokė.

— Gerai, kad ja vaideliotai paėmė — tarė. — Tai nebuvo tau paskirta už pačią, o paleistuvės aš nenoru. Tiek metų ja vokiečiai laikė, ir tu norėtum, kad būt mano marti? Ne, nebus nieko!...

Margeris žiūrėjo gailiai į motiną. Pradėjo girt merginą, kad tai yra geriausia ir puikiausia yž visas; vienok, juo labiau gyrė, tuo Reda pyko.

Ant galo prisakė jam, kad apie ją niekadoms neminavotų.

— Tiek dienų kelionėje buvote daike — tarė — jau ta mergina ne su vienu turėjo reikalą; tai ne pati tau, sūnui Redos... Džaukis, kad ją ėmė prie ugnies, norint nepražus; aš ja nenoriu rūpintis.

Tas vyrokas išduotas motinos, sujudino Margerį, kuris visą viltį joje padėjo; nutiko sykiu, ką Reda patėmijo ir suprato, kad jos valios nenori išpildint.

— Užmirški apie ją — tarė motina.

Nenorėdama apie tai kalbėt Reda, pradėjo apie Pilėnus.

— Mums nėra ką mislyt apie svodbą! — tarė toliau — apie svodbą ir linksmę... Ne zobovai sugrįši į Valgučio pilį... Mes turime būt gatavi dieną ir naktį. Tai ne tų vokiečių drūtviėtė, bet sarga ant rubėžiaus, kurioje negalima niekadoms spakainai užmigti nė nusi-rėdyt. Kryžiokai nuo seno tyko ant mus, o aš, vargična žmona, turiu užstot vietą tavo tėvo. Dabar kaleina tau, o man sėdėt prie verpsčio ir klausyt pasakų, norint jau verpt ir užmiršau. Ne laikas tau imti pačią.

Išmokai pas kryžiokus spasabo vyriško, dabar čia turėsi taip mokyt. Dėl to čia dievai tave atnešė; tam sėdėjai nevalioje, idant naudą apturėtum ir mus išmokytum. Jie tenai tavęs nesislėpė.

Margeris tylėjo smutnai sėdėdamas.

Ant tokios tai šnektos praėjo vakaras, kurį nesisekė jiems dviem. Reda nedavė daug šnekėt, ba nekontė jo maišytos kalbos.

Ant rytojaus ketino grįžt į Pilėnus, tuojau iš ryto.

Jos lova buvo paklota būdoje, Margeriui padarė kitą būdą, šalia motinos iš šakų. Kada jėjo vaikinai į savo būgą, sėdo ir mislijo; miegas neėmė. Motina jam iš mislios ne -išėjo, stovėjo jo mislijoje kartu su Baniuta, kurios balsas paskutinis dar jo ausyse atliepė.

Liepta jam išsižadėt visados?... Ar turėjo klausyti?

Nežino, kas jo lauke Pilėnuose, negalėjo duot tame sau rodos. Baniutos norėjo kaniečnai²⁰⁹, o kad ir motina draustų, pastanavijo ant savo pastatyt. Ak, buvo vyru, kodėl pagal savo norą negalėtų elgtis.

Taip liūdėjo prie saviškės, kad vietos sau negalėjo surast.

Iškišo galvą iš būdos: žmonės aplinkui miegojo, ugnis sugeso. Naktis buvo tamsi, norint žvaigždėta. Mėnulis tekėjo vėlai.

Margeris išėjo iš būdos, kad pakvėpt grynesniu oru, ba būdoje traško. Tika buvo visoj pakalnėj, tiktai kaip kur lakštingalėlės čiulbėjo. Prie ažuolo ir šventa ugnis buvo apgesus.. Tenai turėjo kur būt Baniuta, dabota vaideliotkų.

Ji tenai būdama jo liūdėjo taip, kaip jis jo; gal tikisi, kad ją išgelbės.

Nė vienas lietuvis nebūtų drįsęs atimti nuo altoriaus tos aferos. Vyru už varsnų negalima buvo prisartinti prie merginų, kurios ugnį dabojo. Perkūnas smerte tokius korojo.

Bet augintiniam kryžiokų nekėlė jokios baimės ir jų burtai.

Margeris karščiu apimtas, stojo ir yrėsi patika tiesiog ant šventos vietos.

Tenais Baniuta turi būt uždaryta! Tas vis buvo ant jo mislios. Ten ji yra.

Sūnus, Jausmai, Meilė,
Išrinktoji

Motina, Grižtumas

Vaikinas, Liūdesys,
Nerimas, Bejėgiškumas

²⁰⁸nutrucinti — nunuodyti. [przypis edytorski]

²⁰⁹kaniečnai (sl.) — būtinai. [przypis edytorski]

Visi miegojo, ant pirštų sėlino.

Kada priėjo aukštą uztvarą, ieškojo spasabo, kad persigautų per tvorą, o nežinojo, ar tenai ras tą, kurios ieško, ar ne.

Sėlinėjo aplinkui. Vidui uztvaros, kada ausį pridėjo, girdėt buvo kvėpavimas iš miegančių kratinių, kurs jam nudavė, kad tai Baniuta tarpe randasi.

Jau du kartus buvo apėjęs uztvarą ir visur bandė padaryti skylę, kad tame apsidairęs paregėjo kelis žingsnius no savęs kokį tai šešėlį.

Taip perpyko, kad norėjo mestis ant persekiotojo. Prišoko jau ir tvėrė už peties, pažino Rimą.

Vaikinas, kada pabudo, nerado savo pono, ėjo ieškoti.

Nebuvo tai neprietelis, tiktai pagelba.

Mislis kaip žaibas lakstė po galvą Margerio...

Pristūmė Rimą prie aukštos uztvaros ir užšoko ant jo pečių. Tada stovėdamas ant jo pečių, galėjo matyt, kas uztvary darosi.

Būdose, kurios stovėjo kelios, gulėjo vaideliotkos.

Trys iš jų sėdėjo, nemiegojo, idant tais išvaduot, kas prie ugnies randasi. Šnabždėjo su savim patika ir nuolatos žiovavo nuvargę...

Vieno būdoje, patėmijo Margeris sėdinčią merginą, kuri nemiegojo iš geros valios.

Širdis jo prijautė, kad tai Baniuta. Žiūrėjo į ją ilgai stovėdamas ant pečiu Rimo, nežinojo, kas daros, — drebėjo kaip lapas, o kada tos trys mergos atidarė vartus ir išėjo, kad ugnį adgavintų, Margeris su puse lūpų pašaukė vardė Baniutos.

Baniuta, kada išgirdo žinomą sau balsą, pašoko ir rankas į jį ištraukė.

— Baniuta! — pašaukė greitai — nebijok! Aš tave išliuosuosiu; bet prie ugnies neiki, norint vieną pagali mest...

Negalėjo pabaigt... Trys mergos sugrįžo žiovaudamos ir patika dainuodamos, o galima buvo suprast, kad užsigėrę buvo pusėtinai.

Viena iš jų pamatė stovinčią Baniutą, bet Margerio jau nebuvo.

— O tu! Ko slankioji kaip slogutis naktinis? Ar neisi gult! Tau rodos, kad peršoksi per tą aukštą tvorą ir bėgsi pas savo jauniki!!

Nusijuokė, kada tai pasakė.

— Jau esi Perkūniene! Niekas prie tavęs neprieis... Nesidžiauk su Kunigu... Dievaitis geresnis už jį. Eiki, mergel, gult!

Baniuta išsigandus nuėjo į savo būdą, atsigulė ant šieno, veidą užsidengė su žiūrsteliu ir graudžiai verkė; nes į širdį įžengė viltis, ba jis prižadėjo ją išliuosuot.

X

Didelėje gryčioje Malborko drūtvietyje, saulei nusileidus daugelis buvo susirinkusių vyrų zokoninkų ir svečių.

Galima buvo suprast, kad jie čia nesusirinko gert, bet rodavot.

Pirmutiniais svečiais buvo vokiečiai, paskui anglai ir prancūzai, sėdėjo visi ant suolų prie sienų, visi klausė vieno kalbančio.

Didis Vadas stovėjo, tēmijo godžia kožną žodį; bet jis to rodo kad ir ėmė dalybas, vienok ne tik kiek Maršalka, kuris davadžiojo visu kryžiokišku vaiku...

— Vaina, kurią mes vedame su pagoniais — kalbėjo grafiui iš Namūrų — nėra tokia, kaip jūs tenai vakaruose turite. Aš navet nežinau, ar tai galima vadint vaina. Ta govėda²¹⁰ lietuviška niekados prieš mus neužsilaiiko, ką ir jie gerai žino apie tai. Jeigu jų dešimtis nesiranda ant mus vieno, tai bėga kaip akis išdegę. Žinoma, kaip su laukiniais ir visame reikia prie jų kaip prie vilkų kitrumu prisėlint. O kada užtinkame, tai užklumpam su perkūnais ant jų, deginant kaimus, užgrėbiam galvijus. Žudom žmones, deginam ugnim ir žudom kardu, ir greitai metamės atgalos, pakolei jų daugiau nesusirenka.

Tankiai mums už akių šitais užbėga, kada grįžtame su lobiu, tai tada su tuo skruzdynu turime ne mažai darbo.

Kada mes užklumpame ant mažo abazo²¹¹, tada kaip uodus išmušam: nes kada mus įgali, tada mūkas užduoda neišpasakytas. Ne vienas negauna ištrukt.

²¹⁰govėda (lenk.) — gauja, šutvė, pulkas. [przypis edytorski]

²¹¹abazas (lenk.) — pulkas, stovyklavietė. [przypis edytorski]

Meilė, Ryžtas, Viltis

Meilė, Ilgesys, Ryžtas

Pilavietyė, Ordinas,
Kariuomenė

Ordinas, Pagonys, Karas

— Kartais — dadavė senas Zygfidas — jiems pasiseka įpult į mūsų žemę, tai pagonys daug piktybių pridirba.

— Gerausia — kalbėjo Maršalka — tada įeiti, kada nesitiki, ypač tenai, kur jų mažai randasi.

— Tai, vyruti, medžioklė — atsiliepė Brandenburčikas.

Juokėsi ne kurie.

— Tuo laiku mūsų ruoša — pertraukė Didis Vadas — dėl ko kito dabar atsiprovinės.

— Turime įgalėt vienam daikte, kuris mums yra didele perškada, o tai ant patis rubėžiaus. Tenai randasi labai drūta pilė. Turime ją sugriaut.

— Taip — dadavė Maršalka — turime paimti. Kitaip toliaus gilyn nepadabna leistis, turėdami juos užpakalyje; ba toje skylėje visados lietuvių pilna randasi, o taip smarkūs kaip žvėrys!!

— Iki to laiko — tarė vienas iš Kumtorų — tims Pilėnams nieko negalima buvo padaryt, ba aplinkui vanduo, kad negalima nė prieiti.

— Tam atsirado spasabas — tarė nusijuokęs Maršalka — aš misliju, kad tai bus geriausia.

— Kokis? — paklausė kunigaikštis Brunšvickas.

— Liepėme padaryt didelę valtį tam tyčia — kalbėjo Kumtoras su mandrybe. Ką aš kalbu valtį, laivą, taip kaip kokią drūtvietę. Žmonių daugelis tilps, o tada leisimės prie drūtvietsės Pilėnų.

Grafas Namūra nusijuokęs tarė:

— Geras išmislas, jeigu vanduo atlaikys.

— Upė gili, o mūsų žmonės kur negilu tai numano! — atsakė Maršalka. — Viską aprokavome. Tokiais dalykais mums Pilėnai teks.

— Duok tai Dieve! — atsiduso Didis Vadas. Tai būt didelis daiktas mums, ba visa Lietuva mums tektų. Ti prakeikti Pilėnai iki to laiko mums buvo didele perškada.

— Na, taip — prakalbėjo Zygfidas — tai baisus lizdas.

Atsigrėžė į stovintį tylintį Bernardą.

— Ar girdi, broli, ak tai to tavo pabėgėlio ti Pilėnai? Kas žino, ar jis tropijo į tenai?

— Netikiu — atsakė Bernardas, — kiba ji padūkus meilę tenai galėtų nunešt. Nežinau, ar laikais neliko per žvėris sudraskytas.

— Turėjo su savim jūsų augintinis — dadavė tyčiomis Kumtoras iš Bolgos — rodos seną buvauną tarną.

— Kam tas gyvulys įtikės — pašaukė Bernardas ir atsiduso.

Ta atsidusėjimą kokis tai iš jo neprietelių patėmijęs tarė:

— Kaip rodos, tai jūs vėlijot tims pagonims, kad jie galėtų pabėgt; ba labai didelį pririšimą turėjote prie savo augintinio.

Užkabintas Bernardas, su rūsčiu veidu atsigrėžė į kalbantį.

— Aš to nesiginu ir nesiteisėsiu — atsakė.

— Gal pablūdau tame, bet geram tikėjime. Buvo kūdikiu, kuriuo pasitikėjau. Ir kad ne ta augintinė brolio Zygfido, su kuria turėjo susinešt, iš to vaikinio būt buvęs puiklus zokoninkas ir kareivis.

— Jau tu pasiliautum su vertimu tų lietuvių — tarė Zygfidas su juoku — dabar turi pamokymą, broli Bernardai. Mušt juos ir pjaut! Tai geriausia roda.

— Ju kraujas atįgaivina dešimtoje pakaleinioje — patvirtino antras.

— Jeigu jis tenai gavosi į Pilėnus, pas motiną — suniurnėjo Maršalka — norint jų ne didelis skaitlis, vienok jis mus pažįsta, tai bus niekas iš to.

— Aš kitaip misliju — atsakė Bernardas.

— Pažįsta mus, kad jiems pasakys apie mus ir patys pasiduos. Aš esu tvirtas²¹².

— Judu mokate teisintis abudo — tarė Kumtoras. — Aš juos pažinau gerai, nes kada užsispirs, nieko nemačys; ginsis iki paskutinių, kaip jau žinoma, o norint iki vieno išžudyt. Ba tai iš paskutinių, — ant vien...

Potam susiglaudę po kelis į daiktą pradėjo šnabždėt tarp savęs. Pribušai vieno kuopo, Kumtorai vėl kalbėjo apie Pilėnus; Didis Vadas paklausė apie laivą.

— Na, kaip laivas?

²¹²aš esu tvirtas — čia: aš esi tikras. [przypis edytorski]

— Jau taip kaip pabaigtas, — atsakė Kumtoras, kuriam buvo tas daiktas pavestas — kad tiktai dugną reikia išsmaluot²¹³. Tiktai reikia pašapuot valgio žmonėms, kurie juo plauks; ba kada bus ant vandenio, o ilgai persitrauks, tada niekas.

— Ar taip? — tarė Maršalka — aš misliju, kad, kaip jie ta laivą pamatys, tai persigąs ir tuojaus išsiduos.

— Kaip aš misliju, — pertraukė Kumtoras — žinos jie apie viską prieš tai. Norint mes slėpėmės, jie vienok turi savo šnipukus, kurie jiems danešė.

Vėl nutilo.

— Apstosim visus Pilėnus, — atsiliepė Didis Vadas. Norint mums reikėtų kažin kiek kraujo praliet, Pilėnus turime paimti.

— Žinomas daiktas — tarė tvirtai Maršalka — pakolei Pilėnai stovi, mes ne žingsnio gilyn negalime padaryt.

— Jie apie tai žino tikrai — tarė Zygfidas — ir žinau, kad ginsis drūčiai.

— Tam mes pasirengėm — atsiliepė balsas iš kampo.

Baigė tą rodą, kad štai per duris įeina kryžiokas, su ginklais apsikabinęs, visas suniūręs ir apdulkėjęs.

Vienas iš Kumtorų pažino jį ir paregėjęs netikėtai įeinantį prišoko prie jo nespakainai.

Tas pribūšas vadinosi Hansas, buvo susiraukęs, o kada jį matė taip daug susirinkusių, nežinojo ką daryt, o atgalos eiti neišpuolė, — visi žiūrėjo į jį. Didis Vadas pažino, kad jis turi svarbų reikalą, paklausė:

— Na, kas per naujieną atneši?

— Dėl ko pamėtei savo sargvietę? — paklausė Kumtoras. — Aš tau liepiau stovėt ir dabot; kas liko tavo vietoj?

Hansas nieko neatsakė, tiktai su ranka mostelėjo ir tarė galiausiai: — Jau gana.

— Na kas pasidarė? Kas pasidarė? — pradėjo visi spautis prie jo. Hansas tylėjo.

Kumtoras prisipykęs klausė.

— Na, ką aš tenai veiksiu ir ko tenai stovėt: — tarė Hansas — statką, ar tą laivą, kuris mums tiek darbo kaštavo, o da daugiau pinigų...

Kumtoras ir visi suriko:

— Ar dingo?!

— Nedingo — atsakė Hansas iš piktumo sugniaužęs kumštį. — Taip, dingo.

Didis Vadas norėdamas aiškiai dažinot, prisakė, kad visi tylėtų, ir paskui tarė:

— Kalbėk, kaip buvo? Teisybę, be jokio melo. Turime žinot, kas yra kaltas.

Hansas šluostė prakaitą nuo kaktos.

— Niekas ne kaltas — atsakė užpykęs — ne aš, ne tie, kas su manimi buvo. Darykit su manim kaip jums pasidaboja. Stotkas buvo pabaigtas. Krovėme į jį, buvo įstumtas į vidurį upės, gerai plaukė ir būtumėm gavęsi drąsiai į Pilėnus; nes buvo mums prisaktyta, kad pasiimtume ir maisto, — reikėjo laukt.

Tuo metu niekadėjai lietuviai dažinojo apie tai, numanė, kad tai ant jų skuros. Stovėjome viduryje upės, kad paslapčia kelios valtys prisėlino prie mūsų.

Niekas negalėjo nė tikėtis, nė permatyt, idant mus užkluptų.

Kada paklausė sargas, jaunas vaikinys iš vienos valtys atsiliepė vokiškai. Paskui jį pažinau; buvo tai tas niekadėjas, jaunas Jurgis, kurį jus (atsigręžė į Bernardą) užauginote. Akimirkoj, vos mes susižiūrėt gavome, metė į mūsų laivą ugnį, kurią su savim atvežė ir tropijo ant pakulų ir smalos, ką turėjome dėl zoposo²¹⁴. Tuojaus užsiėmė ugnis. Šokome visi, kiek tik mūs buvo, gesint, nes vos patys galėjome išsigelbėt. Keli šimtai lietuvių mus apspito.

Laivas degė; niekas jau negynė; vos patys gyvi išėjome.

Kryžiokas atsiduso.

— Metėmės į vandenį, o čia mus kaip šunis tie prakeikti laukiniai užklupo su peiliais ir kuciais. Ne daug mūs ištruko, laivas sudegė.

Visi nutilo, taip baisiai pervėrė juos ta naujiena.

Bernardas stovėjo su rankomis uždėtom ant krūtinės su nuleista galva, kaip kaltininkas.

Ordinas, Atvykėlis

Sargas, Laivas, Gaisras

²¹³*išsmaluoti* — ištepti smala. [przypis edytorski]

²¹⁴*zoposas* (lenk.) — atsarga. [przypis edytorski]

— Nebūtų žinoję tie prakeikti lietuviai, — kalbėjo toliaus Hansas — kad ne tas pabėgėlis. Kad nebūtų vokiškai atsiliepęs, būtume neprisilaidę artyn. Ne tik tas vokiškai atsiliepė, bet ir dar du zdraicai ta pačia kalba kalbėjo. O stervos! Kada aš paklausiau, kas per vieni, atsakė: „*Gut Freund*“. Na, ką į tai galima buvo pamislyt?

Sužiūro visi į Bernardą stovintį kaip niekadėjas, — jis tylėjo. Svetimžemiai, kurie nesuprato vokiškai, liepė sau tlumočyt; prisipildė pilna gryčia riksmų, ba vieni į kitus garsiai kalbėjo. Vieni keršijo, kiti keikė. Didis Vadas su šaltu krauju mislijo, ką dabar išpuola padaryt. Jis tiktai vienas rodos ne daug tuo rūpinosi ir gailavo.

— Yra tai gaila — tarė į Maršalką — nėra ką, laivas būtų mums tikęs labai, vienok apsieisime ir be jo. Nėra ko vilkint. Jeigu tie laukiniai patėmys, kad mes pabūgome, ir pasiliovėme, tada jie mums viskame daės. Turime eiti į Pilėnus kiek mūs yra ir tą lizdą sugriaut. Ar daug jūs pražuvo? — paklausė.

Hansas atsakė pusbalsiu, kad zokoninkų ne labai daug pražuvo, o darbininkų be skaitliaus.

Brandeburčikas, kuris klausė jų kalbos, tarė drąsiai:

— Dėl Dievo! Kas tenai gali būt per drūtvietė tų laukinių, kad mes negalėtume paimti? Iš medinių šulų²¹⁵? O gal plyšiai su moliu užlipinti! Jeigu iš trijų šulų vanduo, tai dasigriebsime į sausumą.

Kaip jie padarė su mūsų laivu, taip mes su jų drūtviete. Ne didelis daiktas įmest į ugnį ir stogus uždegt. Su žeme sulyginsime!

— Turime tą padaryt — tarė Didis Vadas — ir tai tuojaus, kad negautų jie susidrūtint.

— Eikime tuojaus! — atsiliepė Kumtorai.

Maršalka, tai išgirdęs dirstelėjo į juos.

— Na, tai ne turiu ką prisakinėt; rytoj ruošimės.

Visi iš stubos pradėjo išeiti, Didis Vadas nuėjo į savo stubas, visi išėjo, tiktai Bernardas likos stovintis kaip akmuo.

Hansas jau ir ketino eiti, bet Bernardas jį sulaikė.

Pasipažinojo jiedu su savim, bet nekalbėjo, ba nebuvo kada, Bernardas visada buvo užimtas reikalais, o Hansas nuolatos ant arklio ir nebuvo šnekus ir vienas kito ne labai užkentė.

Davėsi vienok susilaikyt ir sustojo.

Su gražumu, kad ir nuduotu, Bernardas, ėmė už rankos, tarė prašančiu balsu:

— Prašau tavęs, neatsakyk man to, ko klausiu. Ar teisybė? Ar pažinai, kad tai tas netikėlis mano augintinis?

Hansas atsakė su nenoru:

— Na taip, tikrai. Aš! Aš gal nepažinau; mažai jį mačiau. Kiti, kurie jį pažinojo, tai tikrai sakė; visi, o visi sako kad tai jis. Su juo atėjo tie užuolos, jis jais davedžiojo. Jis pirmas užpuolė mūsų laivą.

Bernardas dantimis sugriežė.

— Na, tai dabar! O kad jį Perkūna! Tai jis vienok gavosi į Pilėnus! — Aš nesuprantu, kaip ir kokių dalyku gavosi į Pilėnus, taip tolimą ir klaidų kelią, dievaž, tai girinis paukštis.

— Ar tai dyvai? — tarė šidijančiai Hansas. — Aš girdėjau, kad, kaip bėgo, ėmė su savim kitą savo tarną, seną berną, kuris ilgai buvo šnipuku, o ir lietuvninkams tarnavo ir tai daugiaus ne kaip jums. Tas visus kelius žinojo.

Kada Hansas tai pasakė, pakėlė ranką ir tarė vėl:

— Negilukis tai yra kryžiokams, kad tiki tai laukiniais, o savo galybe netiki. Jūs mislijat, kad taip greitai galite prigaut lietuvninkus ir lenkus, oj, jūs! Jie daugiaus išmano kaip jūs. Viską tie kitrumu paimti paimti be muštinių. Na, na! Paimsite. Mūsų darbas yra muštis ir visus nugalėt, o čia tiktai per dienas gert ir liežuviu vajavot.

Bernardas nieko neatsakė, nes stovėjo kaip nusikaltėlis.

Hansas išėjo. Bernardas pats likosi ir mislijo. Jau rengėsi ir jis eiti, kad štai įeina Didis Vadas. Radęs jį dirstelėjo su gailėsčiu į jį ir tarė:

— Niekas, broli! Turime pamokymą; nes tu pikto nenorėjai, nemislijai padaryt. Eiki ir Dievui, ta ką kenti, aferavok.

Tuos žodžius išgirdęs Bernardas, su nusizėminimu išėjo.

Laisvas, Gaisras

Ordinas, Pagonys, Karas

²¹⁵šulas — nukirstas ar nugenėtas storas medis, rąstas. [przypis edytorski]

Drūtvietyje buvo visiems žinomi prisakymai.

Iš tos ruošos ant vainos su lietuvininkais kožnas džiaugėsi. Ne vienas nenorėjo likti ant sargos drūtvietyje, ba žinomas daiktas, kad kaip ištraukė į Lietuvą, tai kožnas atgijo ir visokių raškašių²¹⁶ datyrė... Jau tiems žinoma, katras skaitė aprašymą Pojatos, ką tai kryžiokai dirbo Lietuvoje.

Ne dyvai, jog ant rytojaus buvo visi linksmi ir kada rengėsi ant lietuvininkų, tai mislijo, kad jau visus įgalėjo.

Tuojaus iš ryto, pasidalino Kumtorai su vaiku ir tie ketino prisakytaj vietoj sueiti į vieną kuopą.

Dėjo į vežimus visokius maistus. Ginklai likos padalinti, o taipogi drabužiai. Koridoriuose bėgiojo šen ir ten, o vis linksmi.

Bernardas, iki laiko sėdėjo savo stubutėje su tai misle, jog už korą bus drūtvietyje paliktų už savo nusidėjimą.

Kada taip sėdėjo nuliūdęs, įėjo Silvestras, špitolninkas. Tas tuojaus pažino ant jo veido, kad kenčia smutką. Prisiartino prie jo ir su gražumu tarė:

— Aš ateinu paklaust, ar ne imsite su savim, kokių gyduolių, ba žinoma ant vainos be to negalima apsieiti.

— Aš, brolau, mano rodos nekeliu ant vainos, — atsakė Bernardas. — Man nieko apie tai nesakė, prašytis nemisliju. O va, visi man iškalbta, kad užauginau neprietelį zokonui.

Dirstelėjo į Silvestrą, kuris pečiais truktelėjo ir vietoje negalėdamas nustovėt su konomis trypė.

— Gal jie turi teisybę, kad lietuvių vaikus žudyt, o ne augint! — tarė Bernardas žiūrėdamas į Silvestrą, — o galiausiai kas galėjo tikėtis, kad taip bus.

Silvestras žiūrėjo į jį su gailėsčiu.

— Sako vėl visi, kad aš labai prisirišau prie savo augintinio. Teisybė, mano kaltė, bet tai buvo vaikišcius...

— Ne dabaigė.

— Aš pats jį mylėjau ir gailėjau jį, kada sirgo — atsakė špitolninkas. — Mudu abu, broli Bernardai, netinkame prie kryžiokų. Gilutis mano, kad aš esmu prie špitolės...

— Gaila man to vaikinio — baigė Bernardas — ba tikrai žinau kad pražus. Turi būt pas motiną Pilėnuose, kur dabar eina su visa sila. Pražus nabagėlis.

Duryts atsidarė ir draugas Maršalkos įėjo pas juos du.

— Jus ir tūrite keliaut — tarė į Bernarda.

— Aš? — paklausė netikinčiai Bernardas — aš?

— Taip — paantrino ateivis, kuris kožną ragino. — Didis Vadas ir Maršalka sakė, kad jūs galite akvatyt mūsų vyrus ir jūs labai klauso. Tikisi tenai rast tą piktą vaikį.

Ragikas išėjo.

Bernardas pasijudino, dairydamsis po gryčiutę. Seniai jo neragino vainai. Reikėjo dabar pasirinkti sau žmonių, arklus ir tarnus, laiko mažai buvo. Ant rytojaus anksti po mišių ketino visi traukt.

Vežimus su maistu jau išsiuntė pirma.

Didis Vadas likdavo Malborke; davadžiojo visada Maršalka ir paskirtas Kumtoras. Vyriausybė kita turėjo traukt.

Nuo seniai taip su didele sila netraukė, kaip dabar.

Žinojo, kad jiems lietuvininkai atsispirs ir daug darbo turės.

Su didele paroda,²¹⁷ ištraukė pirmutinis pulkas iš Malborko su dainomis ir linksmybe. Gyventojai miesto stovėjo prie bromų miesto, žiūrėjo į traukiantį vaiską. Kožnas kareivis kryžiokiškas turėjo apie save visokių tarnų. Visi buvo apzbrainintais²¹⁸. Keli kunigai su kryžiais rankoje jojo drauge.

Paskiausiai kitų vyresnių kareivių jojo Bernardas. Vienoj rankoj laikė ražančių, kuriuo kiti nesirūpino.

Tas pulkas kryžiokų, rodos, traukė į kokią medžioklę, ba ir visokie šunys paskui bėgo.

²¹⁶raškašis (sl.) — lengvas gyvenimas, gerovė, prabanga. [przypis edytorski]

²¹⁷paroda — paradas. [przypis edytorski]

²¹⁸apzbrainintas (lenk.) — ginkluotas. [przypis edytorski]

Norint prova zokono buvo aštri, vienok ne Maršalka, ne Didis Kumtoras to neužlaikė. Kada kur sustojo pailsėti, tada visko turėjo, ko tik dūšia reikalavo.

Buvo gražus laikas, baimės jokios neturėjo, kožnas buvo linksmas.

Kada prie Lietuvos rubėžiaus artinosi, kožnas ką tik iš skuros ne išsinėrė. Nusiųsti šnipukai sugrįžo su danešimu, kad Pilėnuos nesitiki suvis užpuolos ir kad visur tika.

Paskutinę dieną pastanavijo pasiskubint ir tuojaus, kada persikels per Nemuną, užpult, kad lietuvninkai neturėtų laiko stot apginti.

Taip sutarė.

Kada pavakare stojo prie krašto Nemuno, tuojaus pradėjo galingiausius vyrus pervežinėti su valtimis.

Rodos, kad viskas ėjo pagal jų norą. Drūtvietyje buvo tika, kad rodos gyvos dvasios nebuvo. Jokio lietuvninko ant pilies nebuvo matyt, nė ant medinio bokšto.

Juodos sienos paniūrai išrodė, tiktai mėlynas dūmelis spakainai ėjo aukštyn. Žinojo nuo šnipukų, kad dalis gyventojų radosi kitoj pusėj. Tuojaus pulkai kryžiuokų užpuolė ant tu namelių, tikėdamiesi, kad visus suims ir apie viską dažinos.

Nes tos visos trobelės stovėjo tuščios ir atviros.

Gyvos dvasios ne buvo.

Labai nusiminė, kada, landžiodami po kampus jokių daiktų nė padarų nerado. Visi turėjo laiką prasišalint ir viską paimt su savim.

Dabar suprato, kad lietuvninkai apie jų užpuolą žinojo, o kuo jie netikėjo.

Tuojaus vyresnieji užėmė kožnas sau po gryčiuokę. Kiti vėl aplinkui drūtvietyės landė žiūrėdami vietas per kurią galėtų gautis į vidurį drūtvietyės.

Tika prieš tai juokėsi iš Pilėnų drūtvietyės, dabar pamatė, kad tokia nebuvo kaip mislijo.

Pilė buvo aukšta ir nebuvo galima prisiartint.

Maršalka, apžiūrėjęs aplinkui Pilėnus, o pamatęs, kad jeigu su šturmu ir ugnim negalima paimti, tai stovės iki to laiko, pakolei iš bado nepasiduos.

Tuo laiku buvo drūtvietyje tika suvis, ir rodos, kaip tos gryčiuokės buvo tuščios taip ir tenais tas pats.

Ženklo gyvasties nebuvo matyt.

Drąsesni kryžiuokai nelaukdami, pakolei kiti per Nemuną persikels, pradėjo ant pilių kabintis...

Riksma jų nieką iš drūtvietyės neiššaukė.. Jokios perškados neturėjo dasisiekt iki sienų aukštų stulpų. Kada rengėsi ant užtvaros kabintis, tuojaus kaip lietūs pradėjo birėt akmenys iš laidinių, taip tiesiog, kad kryžiuokai, kurie buvo arčiausiai, pradėjo pult žemyn.

Lietuvių už užtvaros gimžėjo kaip skruzdžių.

Neuvo jų matyt, o akmenis be paliovos puolė. Keli gulėjo užmušti ir labai daug ronytų; o Maršalka iš tolo žiūrėdamas, šaukė, kad atsitrauktų.

Už valandėlės neuvo nė vieno prie užtvaros.

Dabar pasirodė, kad tai kietas kšnis.

Visas abazas apsistojo apie drūtvietyę taip, kad nė vienas negalėtų išeiti iš drūtvietyės nei įeiti. Prie Maršalkos budos įsmeigė karūną. Gyventojai Pilėnų suprato, kad kryžiuokai su visa sila užpuolė Pilėnus.

Jau tą dieną nieko nepradėjo.

Ant aukštų sienų drūtvietyės, pradėjo rodytis šešėliai, kurie patika vaikščiojo į visas šalis. Jau ir bokšte pasirodė keli žmonės. Ne poilgam lietuviui, kaip ant juoko Maršalkai, iškišo ant smaigo dvikartę su anglim užmarginta.

Kryžiuokai pradėjo šėtoniškai juoktis.

— Tai surūgus boba, — šaukė Zygfrydas — andaroką savo pakalino! Na palauk tu ragana!

Ant rytojaus sušaukė Maršalka vyriausybę rodai: ką ir nuo ko pradėt.

Norint apžiūrėjo aplinkui visą drūtvietyę, niekur nerado tokios vietos, kad būt galima gautis į vidų. Paukštis vienas gali įlėkti.

— Na na, badas į rankas paduos — tarė Maršalka.

Atvykimas

Pasitarimas

— Na taip — atsakė Didis Kumtoras, — nes jeigu mus tikėjosi, kaip pasirodo, tai jie viso pilni; bado jie daug gali nukęst, ir jie taip mus ilgai laikys, kad kaip su muiu turėsime atsitraukt. Minėsite mano žodį.

Kunigaikštis Brunšvickas ir grafas Namūras apie tai nenorėjo nė klausyt. Jų noru buvo, kad gvoltu kabintis ant pilies, stulpus kirst ir degint.

Didis Maršalka, norėjo ant rytojaus smaluotas pakulas su ugnim laidyt ant stogų; o kiti davynėjo rodą kad iš dviejų pusių užklupt, tada lietuvninkai neturės tiek vyrų, kad gintųsi iš dviejų pusių.

Bernardas apsirinko vietą su dviem draugais pašalyje, netoli pilies, prastą gryčiuotę, kuri, kaip rodos nuo seno tuščia stovėjo. Aplinkui augo karklai ir ne per toli stovėjo keli vežimai.

Kada užėjo naktis, po ilgai besiedai, ką Maršalka dėl vyresniųjų išprovijo, visi nuėjo į savo gryčiuotes. Norint šydijo iš lietuvių, vienok pastatė sargus.

Naktis buvo tika; žmonės kelionėj nuvargę. Sargai slankiojo kokią adiną, žiovaudami. Galiausiai kur kas galėjo, sėdo, ir kur sėdo, užmigo. Bernardas negalėjo užmigt, norint prie jo du draugai kriokė kaip užmušti. Mislijo...

Iš viso pulko gal jis vienas nemiegojo. Aplinkui buvo tika, kaip ant kapinių.

Tame gana arti jo būdos išgirdo Bernardas ką tokį einantį pamažu ir šnabždėjimą. Turėjo tai būt sargai, ba kas galėtų išdrįst po abazą slankiot?

Tame palengvėle atsidaro durys ir Bernardas paregėjo stovintį žmogų žiūrintį į vidų. Pasikrutino iš vietos.

Tamsuma nedavė pažint to žmogaus. Matė tiktai, kad laikė rankoje trumpą kardą. Mislijo apie neprietelius, kurių turėjo nemažai tarp kryžiuokų. Tvėrė už kardo šalia savęs gulintį ir nelaukdamas drąsiai šoko prie ateivio, jog tas neturėjo laiko pabėgt. Pažino tuojaus, kada prisiartino...

Jurgis stovėjo priešais jį.

Bernardo iškelta ranka susilaikė. Vaikinas turėjo laiko prasišalint. Pažino ir jis Bernardą ir kardą, kurį norėjo smeigt į krūtinę, likos sulaikytas.

Abudu jokio riksmo neišdavė. Bernardas atsikvotėjęs norėjo pagriebt vaikina, nes tas kaip vingilis išstruko. Reikėjo šaukt sargus ir suimti tą drąsuolį; pats nežinojo, kas su juo pasidarė. Jurgis iš tolo stovėjo, gatavas kožną kartą pabėgt.

Bernardas pamislįjęs tarė pusiau balsu:

— Pasiūтели, ar tau gyvastis nemiela?

Jurgis atbulas truputį pasitraukė. Šoko Bernardas, kad pagriebtų, bet kada atbėgo į tą vietą, kur Jurgis stovėjo, jau jo nebuvo. Keli dideli akmenys gulėjo. Iš tolo girdėjo, rodos, kad sargai artinasi.

Bernardas stovėjo valandėlę, nežinodamas, ką pradėt; pagailo jam, bet galiausiai pradėjo šaukt sargus.

Šaukimas jo vidurnaktį visą abazą sujudino. Drūtvietėje pasirodė keli žiburėliai.

Iš gryčių r būdų išbėginėjo pusnuogiai, susnūdę ir išsigandę; tvėrėsi už ginklų; bėgiojo į visas šalis apie drūtvietę. Ne vienas ant pradžios negalėjo suprast, kas pasidarė, vienok buvo visi išsiganę, daugelis pyko, ba nemislijo, idant ta baimė paeitų nuo lietuvninkų.

O kad nuo tos šalies pasidarė sumišimas, kur Bernardas stovėjo su savo draugais, subėgo visi prie jo ir klausinėjo, kas čia pasidarė.

Pasirodymas vaikino buvo stebuklingas taip, kad Bernardas negalėjo išmanynt to visko ir nuėjo pats pas Maršalką, kurį rado gryčioje labai užsirūstinusį, kuriam miegą pertraukė.

— Tą reikia pamokyt, kad tik ergelo padarė! — šaukė Maršalka.

— Aš tai padariau — tarė Bernardas.

— Tu? Tai negali būt! Kaip buvo?

— Kokis tai žmogus užklupo mane, su apnuogintu kardu — atsakė Bernardas.

— Kiba sapnavai!

— Aš ji kuo nenutvėriau.

Maršalka persižegnojo.

— Tai kiba katras iš mūsų apsigėręs!

— Ne, tai buvo lietuvninkas. Prisiartinęs; ne tik pažinau ant drabužio, bet ir ant veido. Buvo tai mano augintinis.

Naktis, Stovyklavietė

Kardas, Užklupimas, Šešėlis

Maršalka pašoko iš vietos.

— Kokių spasabų galėjo gautis į abazą! — suriko.

— Tai da didesni dyvai, kur galėjo taip greitai pabėgt, taip kaip į žemę įlindo — tarė Bernardas.

— Tai niekas; — dadavė — svarbus tai yra dalykas, o baisus. Jie turi spasabą ant mus užklupinėti.

Reikia apšnipinėti aplinkui gerai.

Maršalka sėdo užsimislijęs, o paskui tarė:

— Na, ko gali tikėtis nuo tu laukinių?

— Aš misliju, kad jie palaikė tą gryčiutę už jus ir norėjo vadui gyvastį atimti. Pažinęs mane vaikinai, pabėgo; būčiau pagriebęs, bet pabėgo, ba apsukresnis.

Pradėjo dienyti.

Maršalka nenorėjo miego; jis, Kumtoras ir da keli kryžiokai ėjo tuojaus apie gryčiutę, kurioje talpinosi Bernardas.

Rodė jiems Bernardas, kur Jurgis išnyko, kaip jam rodėsi, kad į žemę įsmuko. Čia gulėjo keli akmenys samanomomis apaugę ir niekur žemė nebuvo sujudinta. Visi nutarė, kad turėjo slūgti nusiūgti prie vartų drūtviėtės.

Vienok iš prisakymo Maršalkos pradėjo su spatais²¹⁹ žemę aplinkui kast. Kumtoras liepė akmenis iš vietos nurist ir po vienu rado skylę, kuri ėjo gilyn į žemę. O kad buvo žemė tam daikte minkšta, tai viduryje buvo išgrįsta su medžiais.

Kryžiokai labai nudžiugo iš to atradimo. Nė vienas nedrįso eiti į vidų. Iš drūtviėtės aiškiai buvo matyt, kas čia žemai darosi, ir Maršalkas buvo tvirtas, kad ta skylė bus tuojaus užversta.

Buvo labai nusiminę kryžiokai iš kitrybės lietuvininkų.

Tuojaus pradėjo aplinkui su spatais kasinėti ir ieškoti; bet nieko daugiau neužtikto.

Visas rytas perėjo ant ruošimo. Kitaip negalėjo Pilėnų paimti, kaip su ugnim, pradėjo vilkt iš girios sausas šakas, pasišapavo smalos, pradėjo dirbt ilgas kopėčias; ir visokius reikalingus daiktus.

Ant drūtviėtės ir dabar buvo tika. Laikas nuo laiko buvo matyt ant volų perslenkantį lietuvininką su kuciu.

Tas lietuvių tikumas pripildė baime kryžiokus. Nė vienas neturėjo akvatos užpuolinėti ir tą dieną gėrėjo ant ieškoimo daikto, kuriuo galėtų geriausiai įeiti.

Vyresnieji per visą dieną gėrė. Prastesni nusidavė gilyn ir net vakare sugrįžo su ne dideliu laimu, ba užtikto vieną stubelę, kurią iš nežinių užklupo. Seną moteriškę ir dvi jaunas merginas užmušė ant daikto, o vyrą surištą parsigabeno, idant iš jo ką iškvost.

Pirmutinis tai buvo nevalnikas, ir ne dyvai, kad visi subėgo žiūrėti kaip į vilką.

Sukruvintas, purvinas, skabrus, nedidelis, vidutinių metų, o kad ir buvo baisiai sumuštas, neišdavė jokio dėjavimo nė skaudėjimo. Su primirktom akimi ir lūpomis kruvinomis, visą sudraskytą ir suterliotą mėtė ir stumdė kaip kokią kaladę, ir tas mažiausio balso neišdavė...

Norėjo jį priverst, kad kalbėtų, nieko nepamačijo. Būt ne vienas mislijęs, kad jau negyvas, bet iš ronų sunkėsi kraujas ir kaip kada akis atidarė, gyvastis klabino.

Rodėsi kryžiokams, kad nuo jo dažinos apie skaičių lietuvininkų drūtviėteje; prižadėjo, kad gyvastį dovanos, bet nieko nedažinojo.

Metė į jį pašalį surištą, idant pasibaigtų. Vos kvėpuojantį užtikto nabagėlį kingas Antoniušas.

Buvo tai vienas iš visų geriausias, ir dideli dyvai, kas jį patraukė prie kryžiokų. Turėjo labai gerą širdį.

Būt seniai pamėtęs kryžiokus, bet matė, kad ne vieną kartą mirštantis, ypač vainos laike, reikalavo dvasiškos pagalbos, o tos neturėjo, jis vienas visus apžiūrėjo.

Ne vieną kartą nukentė visokias šydervystes, vienok į tai nežiūrėjo, pildė savo pavynastes²²⁰, ką jam sumenė²²¹ liepė.

Pamatęs žmogų mirštantį, atėjo prie jo, kaip tas pabažnas Samaritonas, sėdo prie jo

Ordinas, Sumanymas

Lietuviai, Gudrumas

Žudynės

Žudynės, Žiaurumas

²¹⁹spatas (vok.) — kastuvas. [przypis edytorski]

²²⁰pavynastis (sl.) — pareiga, prievolė. [przypis edytorski]

²²¹sumenė (lenk.) — sąžinė. [przypis edytorski]

ant žemės, o kad nedrįso atrišti virvių, prie sukepusių lūpų pridėjo kruzėlį su vandeniu, ronas nuo veido ir krūtinės pradėjo mazgot.

Tada mirštantis žmogus atidarė akis, dirstelėjo į jį, pradėjo trauktis, rodos norėjo kunigo ranką nustumt.

Kunigas Antoniušas jau mokėjo truputį lietuviškai, ba pagriebtus lietuvninkus vainos metu mokino katekizmo.

Iš tiko pasilenkęs prie jo pradėjo jam šnabždėt žodžius patikos.

Ant tos kalbos atidarė mirštantis akis. Atsiduso klausantis, vos dagirdėtu balsu tarė:

— Kam man ilgini gyvastį?! — Duok man greičiau numirt, o jai turi milaširdystę, tai dabaik mane. Duok su kuolu per krūtinę; neduoki man kentėti.

— Aš tau gal gyvastį užlaikysiu, o jeigu dočėsną²²² neduosiu, amžiną tau atidarysiu, jeigu atsidursi prie tikro Dievo — tarė kunigas. — Nelaimė, kad tave patiko gali būt tau giliuku, jeigu prisiversi prie Dievo.

Lietuvninkas susiraukė, galvą atkreipė, tylėjo.

Kunigas Antoniušas įpylėjam lašą vyno į lūpas, ką prie savęs turėjo: pradėjo atsigaivaliuot.

Kunigas pradėjo kalbėti ir privadžioti apie tikrą Dievą, apie Jo Sūnų, apie Dangų, kad kožnas gali apturėt, jeigu tiktai trokšta.

Lietuvninkas ilgai tylėjo; galiausiai, kada jam nubodo ta pasaka tarė surūgęs:

— Jūsų Dangaus nenoriu, tenai saviškių nerasiu; tenai nė vieno nėra, kaip tik neprieteliai. Duok man numirti.

Kunigas į jo kalbą nežiūrėjo ir nuolatos sėdėjo prie surišto. Užėjo čia jį Maršalka, kuris nedoriai su koja paspyrė gulintį, peikdamas kunigą, kad tuščiai laiką gaišina.

Kunigas pradėjo prašyt, idant dovanotų gyvastį.

— Taip, dovanot, kad nueitų į girią ir duotų žinių kitiems — tarė Maršalka šaltai — pažįstame tą netikusią veislę. Būčiau liepęs pačėdyt tą laukinį, kad būtų apie viską pasakęs; vienok, kad ir gavo į kailį, lūpų nepražodino.

Lietuvis, rodos tą kalbą suprato, akis atidarė. Žibėjo jose piktybė.

— Bandyki tu klaust jo, kunige: gal išgalėsi iš jo; — atsiliepė Maršalka — tu jų tą šėtonišką kalbą supranti, ba į jokią kalbą nepanaši.

Kunigas Antoniušas prisiartinio prie vos gyvo gulinčio.

— Jeigu nori būt gyvas! — tarė — pasakyk, ko tavęs klaus.

— O kas mam iš gyvasties? — atsakė nevalnikas ir prikimusi balsu nusijuokė.

Kunigas, rodos to negirdėjo, vėl paklausė:

— Sakyk viską! Gelbėk gyvastį! Ar daug yra drūtvietyje žmonių? Ar ilgam turės maisto? Ar mes juos įgalėsime?

Girdėdamas lietuvninkas susiraukė, o tuojaus tarė:

— Ar daug tenai yra? Jų niekas nerokavo; maisto turi daugiau kaip reikia; o būkite tvirti, kad nė vieno gyvo nepaimsite! Ir jeigu drūtvietyje paimsite, tai tiktai krūvą anglių ir pelenų. Visi pražus, jūs daugelis pranyks, tokiu prakeiktu!.. Kad jūs skradžiai žemė nueitumėt!.. Kad jus visus perkūnai išmuštų, vokiški šunys!

Kriuktelėjo, akis išsivertė, kraujas per burną išėjo — numirė.

XI

Ant ryto jaus po tai nakčiai, kada Margeris sėlino prie Vaideliotkų būstinės, motina jo iš ryto liepė ruoštis savo žmonėms grįžti atgalios. Kai tik jo neparegėjo grįžtatį su Rimu, jau pradėjo sukilinėt žmones, arklius girdė, ugnis pradėjo sukurt, ir Reda pati, apsirėdžius išėjo iš savo būdos, idant ragintų, kad pasiskubintų. Rimas kimšėjo į sėdintį Margerį, kad laikas rengtis į kelionę. Margeris, rodos, to negirdėjo, ba nė nesikrutino.

Su nuleista galva ant rankos rymojo, susiraukęs, nesijudino suvis. Šventas, kuris daugiau turėjo drąsos už jį, traukė už skverno sermėgos.

— Kunigyti — tarė linksmai — laikas ruoštis. Motina tavęs laukia ir dairosi. Na!

Margeris nė nedirstelėjo į jį.

Iš tolo Reda tėjimo į savo sūnų, negalėjo išprast, kas jam darosi, pradėjo artintis prie jo. Įlipino akis į jį; jis nė nedirstelėjo į ją; veidas buvo persimainęs.

²²²dočėsnas — esantis dabar, laikinas. [przypis edytorski]

— Na, laikas į kelionę! — pašaukė jį.

Tylėjo, nežiūrėjo į ją. Pripratus Reda, kad jos visi klausytų, apkaito, balsas jos stojosi aštrus.

— Kelk! Arkliai bus tuojaus paruošti; keliaujam.

Margeris dabar tik pamažu galvą pakėlė ir drąsiai atsakė:

— Aš iš čia nesijudinsiu.

Valandėlę Reda iš piktumo žodžio negalėjo prakalbėt, norint ant savo sūnaus.

— Kas tai yra? — pašaukė. — Tu?!

Margeris, nesijudino iš vietos, tylėjo, žiūrėjo į kitą šalį. Žmonės, aplinkui apstoję, kurie viską girdėjo, pradėjo trauktis tolyn nusigandę. Reda nuolatos artinosi prie sėdinčio, galiausiai stojus prie jo, papurtė už petis.

— Ar tu girdi? aš tau prisakau! Kelk!

— Nekelsiu.

Moteriškėje kraujas užvirė; ir jau tvėrė už rankenos kardo ir jau buvo užmiršus, kad tai jos sūnus.

— Sakyk! — suriko — kodėl motinai priešiniesi?

Po valandos tarė Margeris su puse lūpų.

— Aš noriu mano mergą gaut; be jos žingsnio nepadariau. Kad ją padarė Vaideliotka, turi mane padaryt Vaideliotu.

Nusijuokė su puse verksmu.

— Neisiu iš čia; arba drauge į Pilėnus, arba... kad tik ne pas kryžiokus atgal.

Reda stovėjo perpykus, net visa drebėjo.

Kad nebūt buvęs jos kūdikiu, būt užmušus. Atėjo jai ant mislios, kad surišt ir panevalia parsivežt; bet jis rodos atminė jos norą, pamoko nuo žemės, tvėrė už gulinčio kardo, iš makštis ištraukė ir suspaudė rankoje. Visa užkaito.

— Panevaliai liepsiu paimti! — pašaukė.

— Kiba negyvą! — sušuko vaikinai. — Ne, nesiduosiu gyvas pasiimti. Tu nesi mano motina! Ba, kad būtum mano motina, tai savo kūdikiui neatsakytum to, ko jis prašo.

— Kiba tave apkerėjo ta begėdė! — pašaukė Reda — o kad ji skradžiai žemę nueitų.

Margeris, neklausė, ką motina kalbėjo, pasirėmė pečiais į budą ir laukė, rodos gintis.

— Kad tu neturėtum ženkle ant kaklo, — sušuko — ir aš tavęs sūnum nelaikyčiau.

Tie vokiški šunys širdį tavyje permainė. Kraujo jie tau savo įpylė. Vokiečiu atsiduodi!

— Tai neprisiimki manęs už sūnų; — tarė Jurgis — aš su tavim nenoriu eiti; liksiu čia; prapulsiu kaip šuo, o neisu. Moteriškė, norint motina, man neprivalo prisakinėt.

— O tu dėl tos paleistuvės šoki ant motinos? — pertraukė Reda; trypdama vietoje ir kardą rankoje spausdama.

— Ta dėl manęs ne svetima! Ne! Aš su ja? Prisižadėjome vienas kitam ir ne duosis jos, norint jūsų Perkūnui.

Ant tų žodžių, išnevožijančių Perkūną, kuri netoli radosi, žmonės girdėdami puolė ant žemės iš baimės; Reda atbula nuo jo atsitraukė.

Margesi šydijančiai žiūrėjo, visi svetimi dievaičiai ir balvonai apie kuriuos girdėjo, parėjo jam ant mislios. Pažiūrėjo į vietą, kur stovėjo Perkūnas, ir nuspjovė.

Motina jau nežinojo, ką pradėt.

Ant giliuko jokio iš dvasiškių nebuvo arti.

To tylėjimo metu Šventas, kuris ir mažai ką tikėjo į Perkūną, ba atrpato nuo jo, priėjo prie Margerio, patraukė už rankovės, ir ilgai į ausį šnabždėjo.

— Kuniguti, kas tau? Pražūsi, ko tau gailaut tų viekų?

Nustūmė jį Margeris su atgalia ranka.

— Šalin — pašaukė. — Motinos neklausau, o tu mane turėjai mokyt mokint, paikas meškine!

Šventas susikūprino ir atsitraukė.

Reda trypė ant daikto; dirstelėjo į savo žmones. Turėjo vėl ką norint pamislyt, — kad pagriebt gvoltu, bet iš akių žmonių suprato, kad gal jos neklausys. Pildė jos prisakymus aklinau iki tolei, iki kolei neturėjo pono; dabar tas išsidavė dėl jų tikrų vardų. Moteriškės valdžia pradėjo nustot.

Reda drūtvietyje daugelį valios turėjo, ba kaipo duktė Valgučio, kaipo jo užvada.

Motina, Gricžtumas

Vaikinas, Nenuolankumsa,
Drąsa

Prisiartino prie sūnaus pamažu, apsimalšinus, balsas jos drebėjo. Atsileido.

— Margeri! Sūnaui mano — pradėjo kalbėt — argi tu dėl motinos ne turi širdies? Nesusimylėsi ant manęs?

— Susimylėk tu pirma — atsakė rūščiai sūnus.

— Aš valios neturiu ant tos merginos — tarė. — Tu nežinai, ką Vaideliotai gali. Mes su jais nesimušim, nė jų dalipstėt! O ant ko jie užsirūstina, tai ir dievaičiai.

— Aš nieko nežinau — tarė Margeris — nė jų, nė jųsų papratimo, bet be Baniutos iš čia nesijudinsiu.

Panevaliai paimsiu, o galiausiai duokite jiems pinigų; aš turiu ją gaut. Jeigu ne, tai nenoriu ant svieto gyvent!!

Kalbėjo tikrai, taip, jog Reda turėjo nutylėt.. Matė, kad nieko nepadarys. Stovėjo, žiūrėdama į žemę; taip rūsti moteriškė suvis atsileido.

Margeris vėl drąsiai tarė:

— Baniuta da ugnies nekūreno. Da ji prie jų nepriguli.

Reda, išgirdus tai, dirstelėjo į šventą vietą ir pradėjo eiti į ten, nieko sūnui nesakydama.

Prie vartų buvo matyt pulką Vaideliotų, kuris iš tolo tēmijo į sūnų ir motiną, nežinodami, apie ką jiems eina.

Konis, rodos prijautė, stovėjo primas.

Matė, kaip Reda greitai artinosi prie jo, pradėjo su juo greitai kalbėt ir nuėjo į užtvartą. Margeris kaip akmuo sėdėjo savo vietoje. Pilėnų šeimyna, kuri prieš tai laikė jį už lėtą jaunikaitį, šiandien žiūri į jį su pašnavone. Negalėjo suprast, kas buvo tarp motinos o sūnaus; matė tiktai, kad drąsiai prieš motiną atsikirto. Redos žmonėms tai patiko, ba jau moteriškės tie prisakymai jiems nusibodo.

Šnabždėjo visi tarp savęs, rodydami į jį; jis savo kardą apžiūrėjo. Pamojo ant Rimo, idant jam atneštų vandenio, o vaikinai dasiprotėjęs vietoje vandenio prileido iš bertainio midaus.

Tame išėjo iš tvartų užtvartos Reda ir pradėjo su ranka mot į sūnų. Margeris svarstėsi. Žinojo, kad čia kur stovi, nieko jam ne gali padaryt, vienok baimės neparodė.

Ėmė ant peties savo kardą, ėjo pamažu ant šaukimo.

Iš tolo jau motina šaukė:

— Jos čia nėra! Išsiuntė nežinia kur.

— Yra! — pašaukė Margeris rūščiai — yra, ba jau mačiau prieš saulės užtekėjimą. Meluoja!

Vaideliotai, kada išgirdo, kad juos melagiais vadina, didelį riksmą padarė. Visi pradėjo krutėt, rodos rengėsi užpult Margerį.

Šeimyna Krivės Krivaičio griebė už smigių ir kucių.

Persigandęs senelis, kuris apie nieko nežinojo, liepė vestis prie vartų.

Tame Konis susiprato, jog užrūstinimas Kunigo už merginą galės partraukt kokią nelaimę. Tokis augintinis kryžiuokų galėjo viskam drįst. Žinojo, kad nuo Redos gaus už ją nemažai pinigų, prisiartino prie jos ir pradėjo pamažu kalbėt.

Margeris stovėjo drąsiai, laukdamas galo. Liko prie vartų pats vienas, ba motina, Krivė Kryvaitis, Vaideliotai, visi suėjo į užtvartą ant duoto ženklų, duris uždarė ir parėmė.

Visi pakalnėje, kurie žinojo, kas darosi arba dasiprotėjo, laukė galo. Nuo ugnies pakilo sena Jargalienė, kvėpuodama, dairėsi Margerio. Pasakė jai, kad tas pareikalavo sau jos dukters.

Užtvare nieko nebuvo girdėt. Pėda ne grįžo. Tame ant sukrautu kaladžių, kur Krivė Krivaitis pamokslą sakydavo, pradėjo lipt Vaideliotai. Visi buvo šventadieniniuose rūbuose su vainikais ant galvų, su lazdomis rankose.

Krivė Krivaitis, kada užlipo ant viršaus, buvo susimūčijęs. Žmonės iš visų šalių pradėjo bėgt prie ažuolo kaip vilnis ant vandenio.

Ba tie žodžiai ketino būt svarbūs nutiko suvis.

Krivė Krivaitis pakėlė galvą, ranką, kurioje laikė lazda, iškėlė aukštyn ir į dangų žiūrėjo. Atsilaukė, kad tą valandą pradėjo niakstis ir užgriovė.

Ne kurie žmonės puolė ant kelių su baimė.

Nutiko vaideliotai, pataise ugnį, stulpas durno pakilo aukštyn ir tuojaus nusipagadijo.

Konis žodžius Krivės Krivaičio paantrino garsiai, kuris atliuosavo merginą nuo tarnavimo Perkūnui, ba jau kitam buvo pasižadėjęs, o dievaitis tokios nereikalauja.

Margeris, tai išgirdęs, pakėlė abidvi rankas aukštyn ir kepurę nusiėmė.

Vartai užtvaros atsidarė plačiai ir išėjo Reda, paskui vesdama, kaip afierą, baltai pasirėdžiusią rūbais Vaideliotką Baniutą. ^ietoje iš ažuoliniu lapų vainiką turėjo iš rūtų. Ėjo ir linksmi žiūrėjo į savo mylimą, kuris rodos norėjo bėgt priešais.

Nebėgo vienok prie jos, tiktai tiesiog prie motinos ir kaip ilgas, puolė jai į kojas. Pagriebę ji už galvos.

Pirmutinė tai buvo meilė motinos, o ir sūnaus. Nuo tos valandos jautėsi, kad ji motina, o jis jos kūdikis.

Baniuta, taipogi puolė ant kelių, kampą rūbų bučiuodama, o štai ir sena Jurgelienė klūpojo prie kojų kunigienės. Iš džiaugsmo verkė.

Tame Reda pradėjo šaukt, atsikvotėjęs:

— Renkitės į kelionę! Į kelionę! Aš prijaučiu, kad valią dieną pribus vokiečiai ir apstos; jau gal traukia. Judinkimės!

Visi sėdo ant arklių, paėmė į vidų Redą, Margerį ir Baniutą, podraugiai ir jos motiną ir skubino į Pilėnus.

Kada parkeliavo į Pilėnus, Reda kas kartą siuntinėjo šnipukus ir grįžtančius klausinėjo, ar ko nepatėmijo.

Kryžiokai su visa sila ruošėsi į Pilėnus — taip kožnas sakė. Dažinojo ir apie tą laivą, kad buvo parengtas, ir kad tiktai smalavo ir maistą krovė.

Baimė visus apėmė, o ir Reda norint drąsi viskam, daginius apie tai, nusiminė.

Nebijoję daugumo kryžiokų, tiktai to laivo, apie kurį nesutvertus dalykus žmonės kalbėjo. Reda prapultį prijautė, kad ji tą laivą perstatė baisiausiai.

Ba kurie tiktai sugrįžo, stebuklus apie jį pasakojo: kad iš storų balkių, kad laido iš savęs didelius akmenis ir ugnį.

Vieną vakarą, kada šnipukai parbėgę pasakojo Redai apie tą laivą, Margeris pašoko nuo sėdinės, rodos, kad kokį svarbų daiktą pamislįjo.

— Ar žinote ką? — tarė — jie suvis nesitiki nieko, mes turime imti kelias valteles, smalos ir ugnies, keliausime į tenai ir ta tada sudeginsime.

Šventas, kuris klausė tos šnektos, pasakė, kad jis nuves naktį į tą vietą.

— Taip, taip, turime sudegint — pašaukė Margeris — tai jiems gal atsinorės, o pakolei kitą padarys, tai ilgai persitrauks.

Reda pristojo ant to, kad laivą sudegint, o kada dažinojo, kad sūnus turi akvatą pats žmonėmis davadžiot, Reda nenorėjo jo leist.

Vaikinas nuo savo neatstojo.

— Tai bus mano pirmutinis baudimas — kalbėjo — jaučiu, kad man pasiseks. Turiu eiti su Šventu, nieko nebijau. Jeigu tas mane čia tropijo atvesti, tai žinos, ką padaryt, kad į jų rankas neįpult.

Nudžiugęs Šventas, mušėsi į krūtinę, kad jiems pasiseks sudegint laivą ir kad giliukningai sugrįš į Pilėnus.

Reda turėjo tikt ant prašymo sūnaus ir džiaugėsi savyje, kad jos sūnus taip drąsus ir vokiečių nekenčia.

Bijoję tiktai, idant nepabijotų galybės kryžiokų.

Ant rytojaus Margeris ėmė Baniutą už rankos, nuvedė pas mtiną ir tarė: — Palieku tau motin po apieka šitą mano skarbą, sergėk ją, ba be jos nebūsiu gyvas.

Reda prispaudė prie savęs merginą, kurią taipogi labai mylėjo.

Kada atsiveikino, leidosi giriomis su pulkeliu drūčiausių lietuvininkų, o tarp jų radosi į Šventas.

Traukė per visokias balas, laikydamiėsi pakraščių Nemuno. Margerio kraujas virė, o žmonės džiaugėsi, kad taip puikų vadą tarp savęs turi. Šventas nuo jo šono neatsitraukė.

Kada atkeliavo į vietą, netoli nuo to daikto, kur stovėjo kryžiokų padarytas laivas, tūnojo visi pasislėpę švendrynuoe su lotais, kuriuos atsigabeno. Šventas liko nusiūstas šnipinėjimui, o kada sugrįžo, pasakė, kad jau laivas gatavas ir kad būtų geriausias laikas užklupti, ba ne daug vokiečių jame randasi.

Mergina, Laisvė, Ašaros

Ordinas, Užpuolimas

Vaikinas, Ryžtas

Lietuviai, Gudrumas, Sumanymas

Staiga užpuola buvo giliukninga, o pakolei susižiūrėjo, kad gintis nuo neprietelių, kurie kaip iš debesų išpuolė, jau jų nebuvo. Ant mažiukių valtelių spėjo pabėgti palikdami degantį laivą.

Markeris skubino kuo greičiau į Pilėnus, kurie jam labai rūpėjo.

Motina jau niekame jam nesipriešino ir norėjo, kad kuo greičiausiai atsiprovėtų veselią. Tenai jo buvo būstinė, kurioje ketino ponaut prie savo mylimos Baniutos.

Jo galvoje painiojosi puikios mislys. Norėjo su Kęstučiu Vilniuje padaryt drūtą susirišimą, kad reikale galėtų gaut pagelbą.. Tai, ką matė ir ko išmoko iš kryžiuokų, norėjo pas save taip įtaisyti.

Kas dieną Baniuta lipo ant bokšto ir žiūrėjo ar neparegės pargrižtančių.

Vieną naktį sargai patėmijo gaisrą danguje, Reda tuojaus atminė, kad tai tas vokiškas laivas dega, kuris ketino Pilėnus prapuldyti.

Drūtvietėje buvo linksmybė didelė. Baniuta žiūrėjo į gaisrą, idant prisotintų savo akis tuo regėjimu. Ant rytojaus tikėjosi saviškio. Ant rytojaus visą dieną stovėjo ant bokšto ir žiūrėjo, o širdis jos plakė, rodos, kad kožno paukštelio klausė:

— Ar ne matei mano mylinio? Ar gal parneši linksmą naujieną nuo jo?

Paukšteliai pralėkė ir nieko neatsakė nuliūdę.

Ir nieko ilgai nebuvo matyt, net iki vakaro.

Vakare upė nuo saulės žibėjo kaip zerkolas, o iš toli buvo matyt tamsius brūkšnelius ant vandens, nežinia kas tai galėjo būt, ar luotai, ar kokie paukščiai vandeniniai!

Baniuta rankomis suplojo. — Tai jie!

— Ir nulipus nuo bokšto bėgo pas motiną, ant stogų sulipinėjo žmonės, tēmijo ir juokėsi, kalbėdami, kad nieko nemato.

Baniuta stovėjo prie vartų, ba jautė, kad Margeris parkeliauja. Jei širdis kalbėjo, kad tai jis.

Išgirdo rago balsą. Išbėgo visi sargai, kad atidarytų vartus savo ponui ir nuvestų į drūtvietę.

Valgutis pats vienas liko ant lovos; visi jį apleido, užmiršo senelį, ba senelis buvo kaip numiręs, niekas jo nelinksmino.

Dabar jame atšilo kraujas! — pasijudino lovoje, sušuko, niekas neatsiliepė, ba nieko prie jo nebuvo!

Išgirdo kokia tai boba senį šūkaujantį, atbėgo, o paskui ir daugiau. Senis, pusiau numiręs, kurčias, neregys, norėjo kelt. Juokėsi iš jo visi.

Atkišo rankas išdžiūvęs, su kumštīm mušė į kraštą lovos prisakydamas, kad jį vestų.

Turėjo vest.

Užmėtė ant jo meškos kailį. Svyruodamas kaip žąsytis ėjo kaip galėdamas.

Ėjo kvėpuodamas, stūmėsi prie vartų, liepėsi nešt. Veidas pabalęs pradėjo atsigavint, tiktai lūpų amžinai atidarytų negalėjo sučiaupt. Kaip šešėlis iš kito svieto, stoji už Redos duryse, tuo laiku, kada Margeris artinosi prie motinos jį savo milinius.

Senis išdavė nesuprastiną balsą, bet balsą didelį; šaukė jį pas save. Sausas apžėlusias rankas ištraukė, tvėrė vaikina į glėbį, galvą savo žilą padėjo ant pečių — ir numirė.

Paskutinis tas kvapas senio, kuris visą savo gyvenimą su neprieteliais galėjosi, įėjo į širdį anūko.

Kada Reda prisriartino prie senio, tas jau buvo numiręs. Valgutį žmonės laikė ant rankų atšalusį.

Vietoje eiti į vidų drūtvietės su daina linksma, visi giedojo raudą, graudžią, kad kožnas ašaromis apsiliejo.

Visi žmonės subėgo, klausinėdami, kas pasidarė, norint buvo suvis maža gyvasties, vienok netikėta smertis, visus perėmė dyvu.

Pagal būdą prasidėjo šermenys.

Paguldė negyvėlį ant smertelno patalo, išrito didelę bačką alaus į tą gryčią, duris iš jos išėmė, kad kožnas galėtų su nabašninku atsisveikint.

Senos bobos pradėjo mazgot kūną ir paskui apvilko ilgais marškiniiais, nuo seno pašapuotais, apavė su vyžomis ir pasodino lavoną ant suolo kerčioje ir kuciais apstatė, su kuriais seniau mušė neprietelį, o šiandien su jom paramstė negyvėlį.

Daugelis žmonių apspito nabašninką, kožnas su kruzeliu sėmė alų iš prileistos liepinės ir gėrė į nabašninką ir giedojo:

— Gėrėme į tave, geras mūsų Viešpati, dėl ko gi numirei? Kam mus palieki siratomis? Kožnas saviškai sveikino, dainuodamas:
— Dėl ko numirei? Dėl ko numirei!
— Ar neturėjai, ką gert ir ką valgyt? Ar nebuvo name viso pilna? Ar neturėjai tarnų į valias? Dėl ko numirei? Dėl ko numirei?
— Ar neturėjai drabužio, padarų, pilnas skrynias ir aruodus? Visą namą pilną gerbyių? Dėl ko numirei! Dėl ko numirei?

Margeris, kuris pirmą kartą žiūrėjo į šermenis lietuviškas, stovėjo nusiminęs. Priminė sau juodus grabus ir graudžias giesmes krikščionių. Čia viskas kitaip išrodė.

Anuos nebašninkus, paliecavojo²²³ Dievui, o čia siuntė pas senovės pažįstamus ir prieštelius.

Per dvi dienas ir naktis žmonės laukė nebašninko, kuris sėdėjo sustingęs.

Tuomet viską paruošė kūno palaidojimui kūno. O kad tikėjosi kas valandą užpuolos kryžioką, turėjo netoli drūtvietsės ant kalnelio padaryt laužą.

Anksti suėjo bobos ir dar kartą numazgojo kūną, apvilko į baltus rūbus; prijuosė kardą, už diržo užkišo kirvį, ant kaklo uždėjo abrusą, į kurio kampą įrišo pinigą keliui, ir vėl pradėjo verkdami gert ir atsiveikint.

Netoli durų stovėjo vežimas, ant kurio pasodino negyvėlį, ir žmonės stovintys pradėjo piktas dvasias su riksmu ir šluotomis varyt.

Uždainavo verksnės, raudamos palaidus plaukus. Netoli reikėjo kūną lydėt, ba štai tuojaus buvo laužas nukrautas, neturėjo prie taip puikių šermenų Krivė Krivaičių ir Vaideliotų, kuriuos turėjo užstot du Tyliukai (pustelninkai), kurie ne per toli gyveno būdose, prie kurių raudas Valgučio garbei giedojo.

Margeris, turėjo užsiimti šermenimis savo die do ir visame būt pirmutiniu, nemokėjo tame apsieiti. Dvynai jam viskas išrodė.

Kada Valgutį ant laužo pasodino, kuris ketino tuojaus būt uždegtas, turėjo Margeris eiti ant laužo ir su seniu atsiveikint, potam iš keturių kampų laužą Tyliukai uždegė.

Reda, iš gailėsčio plaukus nuo galvos rovė, baisiai rėkdama ir nuolatos ant žemės puolinėjo drauge su raudoms.

Kada liepsna apėmė laužą, pradėjo tarnai mėtyt į ugnį nabašninko daiktus: ginklus, drapanas, ir visą jo lobį, idant Valgutis turėtų visko ir po smert.

Ketvirtą dieną, dar ugniavietė nebuvo užgesusi ir vos spėjo suimti pelenus, kad pakavotų moliniam sūde tarp pelenų prosenių ir giminių, kad štai daneša šnipukai, kad kryžioakai jau į Pilėnus traukia.

Reda, šermenimis nuvarginta sirguliavo. Margeris tada buvo galva ir vadu visos drūtvietsės. Norint negalėdama išsivilkio iš savo gryčios, kurioje gulėjo ir akyse visų puolė ant kelių ir tarė:

— Vakar buvau tavo motina ir ponia, šiandien esu tavo! Tu elkis.

Sušaukė vyriausybę ir tarė:

— Tai jūsų ponas! — tai pasakius grįžo į gryčią verkti, o Baniuta sėdo prie jos kojų, taipogi, verkdama.

Margeris pastojo vadu ir ponu, net sudrebėjo. Žmonės glitoje stovėjo ir laukė; jis nežinojo, ką į juos sakyt. Meilė merginos, kurią mylėjo labiausiai už visą ką, o dar nebuvo susivenčiavoję²²⁴, baimė ir vosokie rūpesčiai puolė ant jo galvos; čia, dabar nebuvo ką mislyt apie tai, kaip tik apie apgynimą drūtvietsės.

Kaip apkvaitęs, užlipo ant bokšto, idant pažiūretų ir pažintų Pilėnus. Kada apžiūrėjo aplinkui matė, kad drūtvietsę ne byle kas gali taip greitai įkabint, o turėjo taipogi prie tam ir nemažai žmonių.

Vienok kada pamislijo apie Malborko drūtvietsę akmeninę, tai Pilėnai išsidavė jam kaip gūžta. Bes ką galėjo daryt, žinojo kad bus kruvina muštinė ir smertis neišsisaugota.

Arba reikėjo iš čia pasišalint, kad išsaugot save ir žmonės, kur į girias palikus viską arba apgynime pult afiera.

Margeris mislijo; o mislijo apie Baniutą ir ateigą.

Liūdesys, Netektis

Laidotuvės, Apeigos,
Laužas

Vaikinas, Valdžia,
Atsakomynė

²²³paliēcavoti (lenk.) — patikėti kažkam. [przypis edytorski]

²²⁴susivenčīavoti (sl.) — susižadėti. [przypis edytorski]

Kada taip stovėjo misliose praskendęs, Reda karščiu apimta, su palaidais plaukais, užlipo ant bokšto. Stovėjo valandėlę nematanti, žiūrėjo iš tolo į sūnų, turėjo ką numanyt iš jo nuliūdusio veido, papurtino už pečius.

— Tu dabar esi čia vadu — tarė — ką ketini padaryt?

Ir žiūrėjo į jį.

— Vokietis yra drūtas — tarė Margeris — mes čia taip kaip Valgutis toj drūtvietyje sudegsime.

Reda tylėjo.

— Neapsiginsime — dadavė Margeris.

— Palauk! — pertraukė motina. Neapsiginsime! Pražūsime! Taip, bet turime gintis iki paskutinių lašų kraujo.

Dūšia diedo ir tėvo pareitų iš ano svieta ir tave prakeiktų, ir aš tave prakeikčiau, kad būstinę apleistum iš baimės!!

Kada gulėjau lovoje, apėmė mane baimė. Motinoje ir sūnuje viena randasi dūšia; ką tu mislijai, tai aš jaučiau. Myli mergina, nori laimės, pagriebtum ją ir bėgtum, o ta drūtvietyje tavo prosenių gatavas esi paduot į rankas neprietelių be lašo kraujo?! Netikėli!!

Margeris sudrėbėjo ir pabalo; puikybė kareiviška įžengė į jį, kraujas jame jo prosenių užsidegė.

— Ne — pašaukė Margeris — pamatysi; abginti ne patropysim²²⁵, bet numirti patropysime.

Nusijuokė ne vokiškai, tiktai kaip kožnas lietuvis.

Reda dirstelėjo jam į akis.

— Šitaip, tai esi mano sūnus! — tarė. Tai pasakius leidosi trepais žemyn nuo bokšto, palikus sūnų patį vieną.

Margeris apie viską apmilsijo.

— Diena giliuko, o paskui... smertis!! Margeris lipo žemyn ir pasitiko su Šventu.

— Kunige — tarė — niekai ta drūtvietyje; tai krūvutė mėšlų, čia mus kryžiokai iškeps. Gaila žmonių ir mus gaila. Na, ką kalbi ant to, Kunige?

— Šalin traukis! — sušuko Margeris. Ėjo tiesog į kiemą, ant kurio stovėjo bajorai vadai, laukdami nuliūdę jo. Pamate jį nusiėmė ausuotes nuo galvų.

— Kryžiokai atitraukė — tarė jaunas ponas. Pilėnai turi gintis. Sakykite: ar turite tik drąsos? Katras neturite drąsos, galite sau eiti šalin; kas liks su manim, turi smerčiai ruoštis.

Senas Vižūnas apsidairęs į šalis tarė:

— Kartą reikia numirti.

Naginius tą patį pritarė.

Nė vienas nesijudino ir neprašė, kad nebūt atvalnytas.

Margeris su vyresniais apėjo drūtvietyje aplinkui. Visi žmonės linksmi šaukė:

— Kartą mirti reikia.

Ruošėsi smerčiai linksmi, norint žinojo, kad šermenų ir raudžių neturės.

Nusiuntė į sodybas, idant tie, kas nori išsisaugot kryžiokų, kraustytųsi į drūtvietyje arba prasišalintų į girią.

Margeris pats apžiūrėjo bromas ir slaptynes, o taipogi sienas.

Buvo pasirengė, kad ir šiandien su neprieteliu pasimatyt. Visą tą vakarą rodavojosi su vyresniais.

Vižūnas po Margerio buvo pirmutiniu davudcu. Tas senis buvo kaip geležinis: daug nekalbėjo, mažai miegojo, rūstus ir neatlaidus.

Per visą naktį tekino kirvius ir byles, kurios buvo apsodintos ant ilgų kotų. Nemiegojo nė vienas.

Jau buvo gana vėlu, kada Margeris ėjo į didelę gryčią, iš tolo išgirdo linksmas dainas. Apšviesta buvo.

Kada atidarė duris, dyvus pamatė: Reda puikiai pasirėdžius, Baniuta su vainiku ant galvos, o aplinkui mergos apstoja dainavo dainas mergvakario.

Motina pasitiko prie durų.

— Pasirodyk gi ant linksmės (veseilės) — tarė.

²²⁵patropyti (lenk.) — sugėbtėti, galėti. [przypis edytorski]

— Vakar šermenys, šiandien linksmė, rytoj gal smertis! Kad taip skubinai, tai turi.

Margeris žiūrėjo į Baniutą. Sėdėjo ant duonkubilio apversto, kaip ant kokio sosto, su palaidais plukais, su vainiku, — o mergos apie ją visokius juokus dirbo: verkė, šoko, trypė ir juokėsi, o vis su dainelėmis.. Ji pati, nevos buvo nuliūdus vienok linksminosi, ką kožnas galėjo suprast. Žiūrėjo į savo mylimą.

Akimis pasisveikino; ba ne pritiko eiti gilyn su kasdieniniais drabužiais; išėjo.

Dainos liūdnos skambėjo. Ant kudmento šakaliai sausi degė, nuo kurio visoj stuboj šviesu buvo. Reda ir apie viską triūsė, kartą su ašaromis, kartą linksmai.

Gailėstį turėjo po šermenų, o čia vėl linksmė, kryžiuokų dar nebuvo.

Per visą naktį dainavo ir gėrė alų ir midų, o katrie nebuvo ant linksmės, tai kirvius ir biles tekino.

Ant rytojaus neturėjo Vaidelioto nei Svalgūno, kad jaunavedžius laimintų; senas Vižūnas persijuosė baltu stuomenį ir vainiką užsidėjo ant žilos galvos.

Baniuta vėl sėdėjo ant apversto duonkubilio, ant jos kelių stovėjo kruzelis su alum ir balta sikute duonos, pamergės per jos kasas pervėrė po du žiedus ir verkdamos nupjovė.

Stojo Baniuta ir gėrė iš kruzelo, o kas liko ant slenksčio išpylė. Margeris laukė jos sėdėdamas kerčioje. Tris kartus apvedė apie kudmentą, ant kurio ugnis amžina degė, kada atvedė pas jį, linksmai ji į jį pažiūrėjo. Jis sėdėjo nuliūdęs.

— Mano ponyti — tarė patika į jį — kodėl taip nuliūdęs? Ak, tai mūsų linksmė. Man išpultų verkt, tau linksmintis; nes man sarmata, kad aš taip esmu linksma.

— Aš negaliu būt linksmas.

— Dėl ko? — paklausė Baniuta.

— Paklausyk — atsiduso Margeris. Kad nedainuotų, tai gal išgirstumėm dundėjimą kryžiuokų arklių.

— Tai pritiktų prie mūsų linksmybės. Dirstelėjo jam į akis. — Ponyti mano! Ko tu liūdi? Aš žinau! Aš žinau! Karė artinasi ant mūsų linksmės.

Atsidusęs tarė:

— Karė tai nieko...

Žodis lūpose numirė. Baniuta linksmai į jį nusijuokė.

— Ponyti mano! — tarė. — Ak, tai toks būdas, kad jaunavedis už vainikėlį duoda dovaną. Ir aš noriu nuo tavęs dovanos kokios norint, dovanos didelės, bet man turi prisiekt, kad aš turėsiu.

— Duosiu tau, ką tik nori! — pašaukė Margeris.

— Prisiek man! — paantrino Baniuta.

— Ant ko prisiekt turiu? — tarė smutnai Margeris — ant svetimo Dievo negaliu prisiekt, o jūsų dievai manęs nepažįsta.

Prisiekt man ant saulės ir mėnulio — tarė Baniuta — ant ko nori! Bet aš noriu prisiegtos!

Margeris pridėjo ranką prie krūtinės

— Ko reikalauji nuo manęs? — paklausė. — Viską turėsi.

Tada Baniutos akys užžibėjo ir tarė:

— Atsiminki. Aš žinau, aš matau!! Kryžiuokai drūtvietę paims. Tu, tu pražūsi, apgytime, o aš? Aš sau gyvasties nepatropsysiu atimti. Kada ateis paskutinė valanda, mano brangus! Pakolei jiems neatiduosiu savo gyvasties, atimki mano!

Pabalo Margeris.

— Prisieki man ant saulės ir mėnulio — tarė Baniuta spausdama jo ranką — drauge eisime į aną svieta, o tenai! Tenai linksmybė begalinė... O jeigu yra dievai, tai teisingi turi būt.

Dainos stebė jų kalbą.

Šventas įsigėręs pusėtinai visokius šposus dirbo, o galiausiai įbėgęs į gryčią pašaukė: — Tai, taigi, linksminamės! O čia svečių pilna atkeliavo. Ar užteks jiems alaus. Svečių rūbai žiba, arkliai žvengė.

Didelis riksmas ir triukšmas buvo girdėtas apie drūtvietę nuo kryžiuokų.

Liūdesys, Meilė

Meilė, Priesaika

XII

Tą pačią naktį pašoko Margeris iš lovos, pabučiavo miegančią Baniutą ir pastovėjo užsimislijęs.

Išėjo iš stubos; senas Vižūnas sėdėjo ant slenksčio, pasirėmęs ant rankų.

Abudu nusiyrė toliaus į kiemą.

— Tuos šunis reikėjo pabaugint — tarė Margeris. Ar tu netėmijai, katram daikte apsisotojo vadas?

Vižūnas su ranka parodė į šalį.

— Tenai bene randasi po žeme įeiga akmenim užversta?

Senis linktelėjo su galva, ir tarė:

— O kas iš to?

— Kada sumigs visi — tarė Margeris — bus galima gautis į jų abazą.

Tvėrė už kabančio kardo prie diržo.

— Reikia vadą nužudyt!

Vižūnas netikinčiai dirstelėjo į Margerį. Rodos akimis klausė, ar tai galima?

Margeris po valandėlės tarė:

— Aš jų būda pažinau, kalba moku... eisiu.

— Jūs?

— Aš — atsakė drąsiai — kažin, kaip susimaišys, tai gal pabėgs.

Senis su nuleista galva tylėjo.

— Gaila jūs — tarė — o kada jūs pražūsitate, kas drūtviety gins?

— O, tu! — atsakė trumpai Margeris, ranka dedamas ant jo petis. — Niekam žodžio nekalbėk! paminki...

Apsidairė aplinkui: buvo tamsu; abaze Križiokų buvo tika miegojo vsi; nieko ne buvo matyt.

Ėmė kardą iš makštis su pirštu, pažiūrėjo, ar aštrus; atsižiūrėjo į gryčią, kurioj miegojo Baniuta. Norėjo eiti atsisveikint; bet netikėjo sau, ar galėtų paskui eiti?

— Eikime, Vižūne — tarė.

Senis nuvedė prie skylės ir išleido Margerį iš drūtviety.

Margeris leidosi po žeme tamsu keliu. Vižūnas likos ant sargos. Būtų verkęs, bet negalėjo.

Laukė ilgai, bet jam metais išsidavė.

Kad išgirdo baisy riksmą ir net puolė ant žemės. Abaze tūkstančiai balsų sušuko; rodos kad po kryžiokais žemė atsirado. Arkliai sužvigo, ginklai skaniojo, net dundėjo kaip bėgiojo į visas šalis.

Vižūnas pridėjęs prie žemės ausį klausė. Nebuvo girdėt pareinančio Margerio. Ne poilgam išgirdo, kad rodos kas atslenka. Senis nusigando vokiečių ir griebė su ranka už kardo. Kad štai pasirodė Margeris, su viltimis apibertas, atsikvėpė, puolė ant žemės šalia Vižūno.

Kada atsikvotėjo, senis jo paklausė, bet tas jau nieko neatsakė. Parodė į savo kardą, kad tat sausas ir nekruvinas — atsiduso.

Nė vieno neužmušė.

Tą pačią dieną užbėrė požeminį kelią.

Anksti iš ryto kėlės bačkas alaus dėl žmonių drūtviety; nes dainuot nebuvo valia. Vieni prie sienų drūtviety vektavo, o kiti su kruzeliais alų gėrė.

— Kartą žmogus turi numirti! — taip sau patika dainavo.

Margeris tai pas pačią eidavo, tai vėl ant pilies, kad pažiūrėt į abazą kryžiokų. Pažinojo kožną, norint iš tolo ir galėjo kožno vardus pasakyt; pažino juos iš eisenos ir drabužio, o ir iš jų arklių.

Tarp jų buvo ir gėri žmonės, bet dabar kožnas netikęs.

Išmetinėjo sau, kad neužmušė Bernardo; bet kad ir antrą kartą su juo pasitiktų, tai negalėtų to padaryt, ba vėl ranka sudrebėtų.

Sėdėdamas prie pačios, misloje visus žudė, o kada į juos žiūrėjo, slobo²²⁶.

²²⁶slobti (sl.) — alpti, silpnėti. [przypis edytorski]

Kryžiokai, kaip tyčia, vilkino: kelias dienas gulėjo, nieko nepradėjo. Vieni giedojo šventas giesmes, kiti daineles linksmas. Žmonės drūtvietyje norėjo užpult juos. Katras mato smertį akyse, tas nori greitai gyvastį pabaigt.

— Jie mus nori badu paimti! — tarė Vižūnas — reikia čėdyt maistą, o jeigu Didis Kunigas (Kęstutis) ateis į pagelbą ir iš užpakalio užklups?

Kryžiokai vežiojo sausas šakas ir smalą.

Vieną dieną prie pastatyto naujai kryžiaus apstojo aplinkui. Buvo matyt prie jo altorius. Tėvas Antoniušas mišias laikė. Margeris stovėdamas ant bokšto, jau norėjo kepurę nusiimti pagal senovės papratimą, bet vėl su piktumu užsismaukė net ant ausų.

Išgirdo balsą giesmės, kurios balsą gerai pažinojo ir ne vieną kartą bažnyčioje giedojo. Išgirdo nuo žemės Baniutos dainelę.

Abi giesmės maišėsi jo širdyje, sukando dantis ir nuėjo nuo bokšto žemyn.

— Vyrai, ant pilies! — pašaukė.

Nesimilijo: Kryžiokai pradėjo šturmovot.

Aplinkui apsiaubė drūtviety, kaip gyvu lenciūgu.

Ėjo dainuodami. Vieni nešė ant galvų sausas šakas, kiti ugnį, ir ne kurie buvo su kirviais.

Kas gyvas drūtvietyje ėmėsi prie darbo. Moterys nešė vandenį su kubilaičiais, vyrai akmenis, silpnesni tvėrėsi už saidoku²²⁷.

Vižūnas prisakė, kad kožnas tylėtų. Ne vienas neturėjo pradėt pakolei kryžiokai nepradės.

Tuojaus prie sienos girdėjo, kaip metė pagalius, dūmai pasirodė. Tuojaus nuo viršaus pradėjo byrėt akmenys kaip lietūs, o ant ugnies vanduo piltis. Valandėlę vokiečiai susilaikė; keli su riksmu nusirito.

Kiti šaukė, kad šturmovot ir vėl pradėjo spaustis.

Buvo tai pirma diena užpuolimo, bet iš karto smarkiai puolė, ba net iš dviejų pusių.

Maršalka stovėdamas iš tolo ant kalnelio su Brandeburčiku, su galva palingavęs tarė:

— Ne taip greitai juos įgalėsime.

Pradėjo laidyti ugnį, kuodus pakulų smaluotus.

Mislijo, kad užsiims trobas dovanai: ugnis kieta medžio nesiėmė.

Bet ir lietuvininkų strėlės ne daug jiems gelavo: ba buvo į geležį pasirėdę, akmenis navet atsimušė nuo jų.

Sienos, taipogi nedegė, ba buvo su moliu aplipintos. Ugnis sukurta, nesiėmė.

Užpuola tęsėsi iki pietų, saulė pradėjo kaitinti, kryžiuokų vaiskas pradėjo bėgti į Nemuną vandenį lakt, vyriausybė nuėjo į gryčias, o likę atsitraukė ir sugulė ant žemės.

Nieko nepadare.

Susirinko į Maršalkos būstinę svečiai. Vieniems norėjosi juoktis, kiti piko.

— Paimti paimsime — atsiliepė Kumtoras, kad ta šuninė būda mums geluoja, nes kaip ilgai čia stovėsime, tai negaliu pasakyt. Gal taip ilgai stovėsime ir tik vargo turėsime, kad neapsimokės ir jokios naudos neapturėsime.

— Kaip tai?! — sušuko Maršalka. — Ar tu nužinai, kad tai yra raktas Lietuvos, o kada paimsime, tai lietuviai taip pabūgs, kad be muštinių pasiduos.

Darykite rodą, idant kuo greičiausiai paimti! — tarė senas Zygfridas. — Ateis laikas lietingas, tada su ugnim nieko neveiksime, o su šturmu imti — daug iš mūsųškių pražus!

Nemūra atsiliepė, kad jie gerų ginklų neturi, o ir ką tury, tai nedaug, per ką nereikia bijoti suvis. Didelis skaičius ir negali būt, ba matyt ant drūtviety, kad savyje talpinti negali.

Bernardas, pašalije sededamas, tilėjo.

— Broli Bernardai — tarė Maršalka. — Tas tavo augintinis, jeigu jis nedavadžioje, tai turi rasti toj gūžtoj. Ta, kad mes galėtumėm parsikviest pas save, o pašnekėt su juo, idant pasiduotų, tai jam gyvastį dovanotumėm.

Zygfridas nusijuokė ir tarė:

— Aš pirmas liepčiau jį pakart. — Nes ko tai prižadėt galima, tiktai neištesėt, ba žodis duotas pagoniui neturi svarbumo. O vėl, buvo apkrikštytas, Tėvas Antoniušas išspaviedos, o paskui ant šakos. Dūšią išgelbėsime; tai svarbiausia.

Užpuolimas, Žiaurumas,
Žudynės, Ugnis

²²⁷ saidokas — kilpinis lankas. [przypis edytorski]

Bernardas pakilo nuo kelmelio, ant kurio sėdėjo, bet nieko neatsakė.
— Broli Bernarde — paantrino Maršalka — kodėl nieko nesakai. Daug gyvasties užčėdintumėm.

— Galite bandyt — atsakė Bernardas — bet netikiu, idant jie pristotų. Nieko nemačys.

Bernardas nuėjo su balta karūna ir žalia šaka, kareivis prisiartinio prie pilies, trūbindamas šaukė lietuviškai...

— Ar girdite!! Noriu su jumis kalbėt!

Kryžiokas stovėjo ir aukštyn žiūrėjo, laukdamas.

Niekas nepasirodė ir atsakymo negavo. Bernardas su kitu kryžiuoku jojo aplinkui tuščiai. Pasirodė ant galo aukštai prie tvoros Margeris su kardu rankoje.

Stojo priešais save.

Margeris ir Bernardas pasimieravo akimis. Margeris tylėjo.

— Pažįsti mūsų galybę — tarė Bernardas, žiūrėdamas aukštyn, — matote visi, kad esate apsiaubti aplinkui. Gaila man jūs; galite išlikt gyvais visi. Ant tuščio ginsitės.

Margeris truktelėjo pečiaus ir tarė stačiai:

— Aš čia atėjau pas saviškius, idant su jais pražūt, o ne be jų gelbėtis.

— Esi krikščionis, ir nori galėtis su krikščioniais — tarė Bernardas.

— Aš jau nesmu krikščioniu! — pašaukė Margeris.

Tie žodžiai kryžiokams lūpas uždarė.

— Na, tai visi pražūsit — pašaukė Bernardas — nė vienas ne išeis gyvas.

— Mes visi esame gatavi! — atsake rūsčiai Margeris — nes kad ir pražūsime, tai ne iš jūsų rankų.

— Maršalka tau gyvastį dovanos! — pašaukė Bernardas.

Margeris piktai nusjuokė.

— Būki sveikas, Bernarde! — pašaukė. — Ne gerai būtumėte užauginę, idant savo brolius į nagus dėl jūs paduočiau; buk sveikas Bernarde.

Užpakalyje Margerio jau žmonės purijo, girdėdami vokišką kalbą.

— Kam čia tų prakeiktų šunų pasakos klusytis? Muštis ir numirti!

Ir Vižūnas rugojo Margerį:

— Kam kalbi su jais?

Kiti šaukė, idant į kryžiuokus šautų.

— Nieko nuo jų nereikalaujame! Muštis, muštis ir pražūt.

Margeris atsitraukė nuo sienos drūtvietsės. Davė ženklą su ranka, idant žmonės bėgtų prie sienų drūtvietsės. Pradžia muštinių uždegė kraują kožname. Juo matė, kad neapsigins, tuo labiau nepasidavė.

— Vyrų nepasiduokime. Ginkimės ir žūkime.

Visus apėmė kokia tai dvasia, vaikus, moteris ir senius. Kožnas griebė, ką galėjo pakelt ir norėjo bėgt ant neprietelio...

— Drūtvietsėje dabar pasidarė krutėjimas ir riksmas, kurie iš tolo buvo girdėti.

Kada Bernardas sugrįžo, rodo vainos, kuri jau žinojo, kad su niekuo sugrįžta, jau pastanavijo, ką padaryt su drūtvietsė.

O kad daugiau buvo kryžiuokų, kaip reikėjo, pastanavijo Didis Kumtoras, idant mainitūsi vaiskas ir be paliovos užpuldinėtų.

Dieną ir naktį ketino šturmovot. Kirsti sienas ir mėtyt ugnį iš visų šalių.

Tikėjosi tokiu spasabu greičiau galą padaryt.

Prisakė ir šilas vokiškas padalino į dvi dalis, tuojaus mėtėsi prie sienų.

Lietuvninkai neapsileido, lygiais statėsi. Vokiečiai norėjo parodyt, kad jie ilgai negalės laikytis.

Kada kryžiokai persimainė, lietuvninkai prisileido suvis arti sienos ir sykiu pradėjo rist ant galvų kryžiuokų didelius akmenis ir kaladas.

Kryžiokai nesitraukė, ba stovėjo vyriausybė ne per toli. Kryžiuokų krūvos lavonų gulėjo, vienok kabinosi. Baisi muštinė prasidėjo.

Kryžiokams rodėsi, kad kaip iš visų šalių užklups, tai lietuvių tiek neužteks, o čia pamatė, kad kaip skruzdyno pilna.

Užpuolimas, Žiaurumas,
Žudynės, Ugnis, Nerimas,
Liūdesys

Užpuolimas, Žiaurumas,
Žudynės, Ištikimybė

Baisi ta vaina pradėta apie pietus, traukėsi iki nakties. Iš abiejų šalių puolė ne mažai žmonių. Pilėnuose, rodos stebuklingu spasabu svietas dauginosi. Kožnoj vietoj kur tik reikėjo buvo pilna.

Vėl persimainė kryžiokai, nauji vėl mėtėsi kaip padūkė.

Kolėčinti²²⁸ nuėjo aprišti ronas, negyvėlius nutraukė į pašalį; naktis užėjo. Sukūreno ugnis visoj pakalnėj. Muštinė nepasiliovė.

Vižūnas vienoj šalyje, Margeris kitoj šalyje davadžiojo.

Senis gavo į krūtinė dvi strėles, kurias su mėsom ištraukė, o ronas su moliu užlipino. Margeris buvo ronytas į galvą ir petį.

Baniuta stovėjo šalia jo su paklode, nuo kurios plėšė skareles ronas aprišti, pabalus, dantis sukandus, o kaip kada tvėrė akmenį ir vos galėdama rito ant galvų kryžiuokų.

Reda viduryje kiemo, girdė žmones alum, ir varė prie sienų drūtviētės.

Būt ėjus ir ji pati, nes pritilpt negalėjo, kad ir negyvėlis negalėjo parpult, taip buvo susispaudę, o gyviems buvo gerai; ba už lavonų stovėdami išsisaugojo ne vienos strėlės.

Negirdėjo giedant gaidžių, nebuvo laiko pažiūrėt į žvaigždes, pakolei neužžibėjo aušrinė.

Užpuola nepasiliovė.

Užtrūbijo ant atmainos. Užstojo kiti.

Vyresnieji vakar stovėjo iš tolo, šiandien ir jie įsimaišė ir ėjo drauge su kitais.

Iki to laiko nieko nepadarė.

Pradėjo dienytis.

Niekas nepersimainė, tiktai iš abiejų šalių augo akvata.

Vižūnas, kuris stovėjo ant aukštumos žiūrėjo nusiminęs aplinkui, balo ir pradėjo bijot. Kryžiokai apspitę stovėjo apie drūtviētę, bet sienos ir balkai pradėjo braškėt aplinkui ir išrėdė, kad neužilgo grius.

Daugeliuose vietose kryžiokai su kirviais pakirto stulpus, keliose vietose apdaužė molius ir ugnį užkūreno, kuri pamažu gruzdėjo. Senis jau jautė, kad neužilgo kryžiokai įpus į drūtviētę.

Tai buvo pirmutinė tvora, bet radosi dar viena, arčiau drūtviētės ir drūtesnė už pirmutinę.

Pirmutinės nebuvo galima apginti.

Pavakare, kada Kryžiokai persimainė, o pradėjo spaut sieną, ta virto ir Kryžiokai stūmėsi į vidų.

Akimierkoj mėtėsi lietuvninkai ant kryžiuokų su kirviais ir bardyšiais ir trumpam laike padėjo jų kelis desetkus.

Vižūnas davė ženklą, idant visi skubintų už kitos užtvaros.

Muštinės turėjo būt valandoje pertrauktos.

Maršalka, kuris žiūrėjo į tai, pats nubėgo ant mūrų, idant užsiimtų tam sumišime ir kad galėtų įsmukt į vidurį paskui bėgančius lietuvninkus. Nes per negyvėlius ir degančius balkius, negalėjo perbėgt, ir pakolei kryžiokai pribėgo prie sienų, jau vartai buvo uždaryti ir užversti akmenimis.

Vokiečių labai daug puolė, kad jie patys tuo netikėjo.

Kryžiokai da labiaus užsidėgė rūstybe ant lietuvninkų, kurie taip labai gynėsi.

Maršalka, nieko nežiūrėdamas, šaukė ir ragino, idant tuojaus užpuolinėt ir neduot pagonams apsimislyt.

Naktis tuom laik užėjo.

Vyduryje drūtviētės baisybė dėjosi. Žmonės buvo persimainę, taip, kad rodos neturi pilnos išminties. Vieni dainavo, verkdami, kiti juokėsi; visi kaip be proto. Veidai buvo persimainę, smerties nebijojo.

Tie, ką gulėjo ronyti, kaip galėdami silijosi atsikelt, kad muštų kryžioką; kruvio ir nejuto, kad už valandėlės pabaigs gyvastį.

Tie, kurie niekadoms nemėgo dainuot, dabar dainavo ir drąsiai stojo pirmi.

Vyrai, moterys, vaikai — visi stojo apgyinime. Kokia tai linksmybė ir rūstybė visus apėmė.

Tėvai žiūrėjo be ašarų ant užmuštų sūnu; motinos užmiršo apie savo vaikus.

Užpuolimas, Žiaurumas,
Žudynės, Ugnis

²²⁸kolėčintas (lenk.) — sužeistas. [przypis edytorski]

Viduryje kruvinas stovėjo su kardu rankoje Margeris. Už jo stovėjo motina, kaip kitados, vyriškai pasirėdžius; šalia Baniuta su pabrūviais ant galvos, o ant baltų marškinių raudonavo plėmai²²⁹ kraujo, veidas jos buvo rūstus.

Vižūnas su ranka malšino kraują, bėgantį iš savo ronų, yrėsi prie sienos drūtviėtės.

Žmonės paskui jį, o kiti pirma yrėsi prie sienų drūtviėtės su riksmu ir trukšmu. Margeris mostelėjo, idant susilaikytų.

— Da viena diena, o gal dvi — šaukė — ir tas sienas išvers. — Taip visi rėkė.

— Nes gyvų nepaims ir lobių negaus.

Parodė su ranka į vidurį kiemo.

— Kraukite laužą, laužą, tegul būna parengtas. Viską sudeginsim, nė skudurėlio nepaliksim, o kas liks gyvas, dabaigsime patys. Tegul randa lavonus ir pelenus.

Susisuko visi vienu įtaisū, kad taip.

Vižūno veidas išsipagadijo; iškėlė ranką ir pasmaukė:

— Vyrai ant vokiečių! Bobos ir vaikai ruoškite laužą!

Baniuta dirstelėjo su puikybe ant Margerio, griebė už kaklo ir pabučiavo.

Norėjo bėgti su kitais, bet Reda ją sulaike už rankos.

— Mudvi turime čia būt! Vandenį nešiot ir ronas raišiot!

Nes jau per triukšmą, negalima buvo nieko girdėt. Už sienos buvo girdėta giesmė kryžiuokų, o čia, viduj, daina ir riksmas lietuvių.

Vokiečiai kabinosi ant sienų drūtviėtės ir krito atgalios — žemyn nuo kucių, balkių ir akmenų.

Ant valandėlės sustojo, paskui vėla pradėjo.

Tame jau ant vidurio kiemo stovėjo sukrautas, didelis laužas. Moterys ir vaikai, ardė gryčias ir krovė į vieną krūvą.

Silpni gavo drūtumą. Moterys didžiausius balkius vilko.

Stebuklingu spasabu likos sukrautas didelis laužas.

Toliau pradėjo viską vilkt, kas ką turėjo: drabužius, ginklus, maistą, auksa, sidabrą, gintarą, skrandas ir vis ant laužo mėtė.

Juokėsi, žiūrėdami ant to viso turto, kurį ketino degt, idant neprieteliams netektų. Vaikai šokinėjo apie juos. Moterys, traukė nuo savęs karolius ir geresnius rūbus ir vis metė ant laužo.

Baniuta išnyko, nubėgo į būstinę, kurios tiktai viena siena stovėjo. Čia nebuvo kur pasislėpt. Skylę, kuria kelias po žeme ėjo, durys buvo išlaužtos, buvo atvira.

Sėdėjo ant trepų, rymodama mislijo.

— Jis man prisiekė ant saulės ir mėnulo — dalaikys. Jis man neduos į rankas neprietelių įsmukt, ant baisių gėdlyvų mūkų. Nes jo kardas atšies; gal neturės su kuo.

Sudrebėjo. Išbėgo iš kavonės ir pamatė kardą Valgučio stovintį pašalyje, tą pagriebė, pabučiavo ir sopulingu džiaugsmu nubėgo.

Sudrebėjo. Išbėgo iš kavonės ir pamatė kardą Valgučio stovintį pašalyje tą pagriebė, pabučiavo sopulingu džiaugsmu, pabėgo.

Suieškojo būdę²³⁰ ir pradėjo galąsti, ba ne tiek buvo atšipės, kiek aprūdijęs ir kruvinas. Po valandėlės žybėjo ardas, kad galėjo savo veidą pamatyt.

Pabučiavo kardą ir užgiedojo liūdną dainelę:

Mirsiu! Jauna kvietkele,
Nuo visų mylima martele;
Nieko nenorėjau,
Visko turėjau.
Mirsiu! Šalia mieliausio,
Savo Margerio brangiausio!
Dėl tų šunų čia pateksiu,
Vėlyt ant laužo sudegis.

²²⁹plėmas (lenk.) — dėmė. [przypis edytorski]

²³⁰būdė — įrankių galąstuvus. [przypis edytorski]

Ašara užpuolė ant kardo, greitai Baniuta nušluostė, pastatė kamputyje ir pati išbėgo. Margelis vedė žmones; pasėmė su vienu kručeliu vandens, su kitu midaus ir skubina paskui jį.

Kryžiaiokai įsijusių giedojo kokią tai žalabną giesmę ir visa galybė mėtėsi ant sienų.

Su triukšmu ir riksmu lietuviai juos sūmė nuo sienų; o katras iš kryžiaiokų nupuolė baisiai rėkė.

Vėl pradėjo kryžiaiokai ugnį laidyt. Puolė į vidurį drūtviets, bet į tai niekas nežiūrėjo. Keli kuodai smaluoti puolė į tarpubalkį bokšto.

Vižūnas ir Margeris neturėjo laiko apsidairyt; sienos pradėjo degt. Iš pradžios, rodos, ugnis užges, vienok pamaū. Iš viršaus bokšto nedegė, bet ne poilgam davėsi girdėt viduje bokšto braškėjimas ir ugnis pradėjo per plyšius rodytis.

Pradėjo dienyti, kryžiaiokai nenustojo šturmuoti.

Antra siena drūtviets buvo drūtesnė, bet ir ta pradėjo lenktis į lauką, ba kryžiaiokai su kirviais kirto, ir ugnim degino. Lietuvninkai pylė vandenį, kur tik ugnis pasirodė; metė paskutinius akmenis ant kryžiaiokų, pamatus iš po trobų. Kad jau neturėjo ką mest, metė negyvėlius.

Tas riksmas, triukšmas ir drąsa lietuvninkų pervėrė Maršalką, kad net iš baimės drėbėjo.

Vokiečiams, kurie kabinosi ant sienų, širdis paliovė mušt. Visi nusiminė matydami drąsą lietuviuose. Bet sarmata buvo atsitraukt.

Per visą dieną nepasiliovė kryžiaiokai.

Bokštas usiėmęs visas, ilgai degė, o galiausiai griuvo su triukšmu žemyn, net kibirkščių pilnos kruvos pribiro.

Drūtvietsėje visi suriko...

Vižūnas apsidairė.

— Na, tai vyrai, turėsime ir ugnies laužui uždegt — pašaukė.

Netėmijo, kad jau laužas pradėjo degt no kibirkščių.

— Margeris mušėsi. Prakaitas ir kraujas bėgo nuo jo kaktos. Nuo aukštos kaladės, ant kurios stovėjo, dairėsi į šalis.

— Laikas buvo pasiliaut, o pjuvinę pradėt!

Ant dangaus pradėjo rodytis žvaigždės, rodos, kad dievaičiai siuntė savo sviedkus.

Vižūnas kalbėjo patika:

— Mūsų prosenių dvasios nužengė, idant mus pas save paimtų!

— Laikas pasiskubint!

Jau pradėjo gerai dienyti.

Siena nepoilgam ketino virst. Žmonės suvis ilso; negyvėlių krūvos gulėjo.

Moterys sustojė į ratą, giedojo raudą.

Laužas, rodos iš valios dievų pradėjo pamažu degti.

Aušrinė, kaip deimantas pradėjo blizgėt ant dangaus.

Vižūnas ir Margeris dirstelėjo į save.

Tie, kurie mušėsi, ant duoto ženkle atstojo nuo sienų drūtviets, ėjo spakainai prie laužo. Vyžūnas pirmiausia, Margeris paskutinis.

Moterys giedėjo raudą.

Praspindėjo, ko sviatas niekadose neregėjo nė neregės niekadose.

Broliai lietuvninkai pradėjo bučiuotis. Vienas atsidengė krūtine, o kitas perdūrė su kardu. Tėvai verkdami žudė savo vaikus ir ant laužo metė. Virai savo moteris žudė, kurios jiems ant kaklo užsikabinę bučiavo.

Nė vienas ne vaitojo ir nebuvo girdėt riksmo, nė verksmo.

Negyvėlių gulėjo daugybė apie laužą. Margeris su kardu rankoje stovėjo ir žiūrėjo. Akimis ieškojo Baniutos.

Jie sėdėjo kavonėje ir kardą bučiavo, ašaras liejo ir laukė.

— Prisiekė man ant saulės ir mėnulo: prisiegos dalaikys.

Vižūnas klausė, ar sienos griūva.

— Skubinkitės — šaukė — skubinkitės! Katras nenorite pražūt nuo tu rakalų kardo. Šienos braška. Tuojaus įsmuks; tegul mūs gyvų neranda.

Užpuolimas, Žiaurumas,
Žudynės, Ugnis

Kas da buvo gyvas, metė į liepsnas savo gėrybes, ir kitų kūnus, ir įstatęs krūtinę arba kaklą kitam, idant atimtum gyvastį. Rūpestis apėmė paskutinius. Kruvini, patys sau kardus mušė į krūtinę ir puolė.

Reda pabučiavo savo sūnų; nebuvo kam jos nužudyti.

Vižūnui ranka drebėjo.

— Negaliu! — tarė.

Užsidėjo skepetą ant akių ir drąsiai žingsniu įėjo į ugnį.

Apėmė ją liepsna; sėdo ant degančių pagalių, užsiėmė rankomis veidą ir tuojuo par-
griuvo.

Kas sykį labiau giesmė kryžiuokų buvo girdėta.

Vižūnas ir Margeris liko tiktai du vienu.

Senis pasikloniojo Margeriui iki pačių kojų. Kaleina atėjo ant jo. Margeris, turėjo pasilikti pats vienas ir save nužudyti

Margeriui ranka sudrebėjo, nenorėjo but žudytoju seno žmogaus.

Vižūnas galą kardo atrėmė į krūtinę ir metėsi ant žemės. Pabaigė...

Kur Baniuta?

Pakilo nuo žemės ir bėgdama tiesiog prie Margerio rankas ištraukė.

— Mudu du likome! — uždainavo — eiki čia pas mane!

Jis dairėsi, rodos, nenorėjo numirti. Per negyvėlius ėjo pie jos.

— Baniuta! Dar jų čia nėra! — pašaukė griausmingu balsu.

Prisiartino prie jos. Apėmė jo jį į glėbį ir galvą atrėmė į jo krūtinę.

— Žiūrėk — tarė — parengiau aštrų kardą. Ak, čia prisieikei!!

Margeris klausė.

Laužas piškėjo, spirgėjo kūnai lietuvių, už sienos kas kartą didinosi balsas šunų kry-
žiuokų.

Margeris žiūrėjo į ta šalį, norėjo savo mylimą mierinti paskutinį kartą prispausti prie širdies, bet jau nebuvo laiko, ba jau kryžiuokai pradėjo į vidurį įsigriebti.

Su triukšmu liko vartai išversti ir štai pasirodė balti ploščiai ant kiemo.

Pirmutinis, kuris pasirodė ant kiemo, buvo Bernardas. Kas galėjo žinoti, gal norėjo savo augintinį išgelbėti.

Baniuta karodama ant kaklo Margerio, atidengė savo baltą krūtinę.

— Mano brangiausias! Jau laikas...

Akimierkoj Baniuta pabaigė gyvenimą. Vos ištraukė Margeris kardą iš krūtinės savo mylimos, štai prisiartino Bernardas, Margeris tuo pačiu kardu pervėrė pats save ir puolė neišduodamas nė žodžio.

Grūdosi kryžiuokai.

Regėjimas, kuris jums persistatė, ypač įdūkumas ilgos vainos, girtus ir įdūkusius per-
vėrė. Visi sustojo vos į kiemą įėjus, rodos, kad kokia nematoma galybė juos sulaikė.

Bernardas matė, kaip Margeris, atsisveikinęs su pačia, pirma ją, o paskui save kardu pervėrė.

Buvo Margeris paskutiniu gyventojų drūtvietsės Pilėnų.

Visi kone ant didelio laužo spirgėjo, podraugiai visa drūtvietsė, namai ir viskas.

Maršalka, kada įjojo su Brandeburčiku grafu Nemūru ir paskui juos visa vyriausybė, nebyliais pastojo, ba vos spėjošjoti per vartus, sustojo.

Dairės į save, savo akims netikėjo. Tiems, kurie ruošėsi lietuvininkus mušti, širdis persimainė.

Visi stoji bekalbiai.

Stovėjo kaip stulpai, žiūrėdami į negyvėlius ir save.

Bernardas paėjo kelis žingsnius ir pasilenkė ties kūnu Margerio. Pridėjo ranką prie sukruvintos krūtinės, buvo atšalus ir sustingus. Lūpos jo rodos šnabzdėjo maldą.

— Iš tiesų — atsiliopė Brandeburčikas — ar tai reikalinga buvo tokią kelionę padaryti ir baisų abrozą pamatyti, kurio nepadabna užmiršti iki gyvenimo pabaigos.

— O ant galaisiai... Ko čia gailaut? Šitai padarė kaip laukiniai.

Maršalka mislijo, o po valandėlės tarė:

Užpuolimas, Žiaurumas,
Žudynės, Ugnis

— Matai, mano kunigaikšti, su kuo kryžiai turi galėtis. Su tais, kurie savo gyvasties negailauja, vėlyt numirt, o ne pasiduot, baisūs žmonės, ar gal ne? Už tai visi turite mums pamačyt, ba kad ir esame galingi, vienok tų laukių nugalėt negalime.

Senas Zygfriidas pirmas atsikvotėjo ir pradėjo būt linksmas.

— Gerai padarė, kad patis nusižudė — tarė — o taip turėtumėm darbo.

Nusėdo nuo arklio, mislijo, kad ir kiti tą padarys, bet nė vienas nedrįso. Laikydamas arklių už pavadžio ėjo tarp negyvėlių. Ne per toli rado kūną Baniutos, gulėjo aukštyn veidu, atviromis akimis kaip stiklais žiūrėjo į kitą svetą.

Zygfriidas stoji prie kūno ir tarė.

— Ne, štai ir tarnaitė Gmundos! Dėl Dievo, ir ta čią atsirado! Taip, augintinis Bernardo pasiėmė su savim, kad nebūtų jam nuobodu keliaut.

Juokams ir šydijimams čia vietos nebuvo ir niekas nepritarė Zygfriidui, norint gan ilgai dantis rodė.

Paskui paėjęs toliau, tarė sau po nosim: „Prakeikti žalčiai! Ne tik kad patys nusižudė, bet ir savo turtus, kokius tik turėjo, sudegino.

Visi, kurie tiktai įėjo į drūtviety, persiėmė dideliai²³¹, dyvidamiesi smarkumu lietuvininkų.

Kada visi tylėjo Zygfriidas dirstelėjo į abazą.

— Na ką, mano brangūs — tarė — kepsnies turime iš pagoniškų kūnų, renkimės valgyti.

Ir sėdo vėl ant arklio, jojo per vartus, o paskui jį Maršalka Didis Kumtoras. Išjojo paskui jį.

Pilėnai dar degė.

Kada jau visi. Pilėnus apleido ir tiktai ugnis tenai rūkė, iš po žemės iškišo galva. Buvo tai galva Švento.

Visi pražuvo, tiktai ji viena neišdrįso mirti.

Meilė, Kardas, Mirtis.

Kryžiai godū kraujo lietuvių,
Surengė daugelį visokių kareivių,
Traukė su vilčiais, kad daugelį naudos,
Ir kad be gaisraties Lietuvą kapos.

Bet ne taip ėjo, kaip jie norėjo,
Kada lietuvininkų drūtį paregėjo,
Norint nedidelė kuopelė buvo,
Ne vienas kryžiai nuo jų pražuvo.

Laikėsi drūčiai lietuviai,
Ko nesitikėjo vokiečiai kareiviai.
Buū maž atstoję, nes sarmata buvo,
Ba jau jų vyrų daugelis pražuvo.

Tada įpykę vokiečiai siuto;
Kad silos alpsta lietuvių pajuto;
Iš visų jalių pilį apstojo,
Kad ir jie žuvo, bet neatbojo²³².

Kada atėjo pabaigos valanda.
Tarp lietuvių pasklido ta ganda:
Kad kryžiams nieks nepasiduotų,
Vėlyt, kad smertį vienas kitam užduotų.

Vienas kitam krūtine atstatė,
Ir nebijojo, kad ir smertį matė:

²³¹*persiimti dideliai* (lenk.) — išgyventi labai. [przypis edytorski]

²³²*atboti* (lenk.) — paisyti, vengti, bijoti. [przypis edytorski]

Žudė vyrs pačią, kūdikius motina
Ant laužo metė, ugnim gaišino.

Drąsus Margeris, kada viens stovėjo,
Dairėsi aplinkui — mylimos neregėjo,
Kad štai atbėga tiesiog prie jojo.
Ir drąsiai šalia jo atsistojo.

Krūtinę atstatė, drąsiai stovėjo,
Ba jau kryžiuokus ne pertol²³³ regėjo;
Į baltą krūtį kardą paskandino,
Ir su tuo pačiu save nužudino.

²³³*pertol* — trump. per toli. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z *Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur*.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na *Licencji Wolnej Sztuki 1.3*. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaaliśmy w *Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur*. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/krasevskis-kunigas/>

Tekst opracowany na podstawie: Józef Ignacy Kraszewski, *Kunigas* : puĳkus apraszimas isz padawymo lietuwniku, tłum. Augustinas Zeicas, Plymouth, Pa. : kasztu ir spaustuwe Juozapo Paukszcio, 1887 .

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiausiai pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūras, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska.

ISBN 978-83-288-0443-2

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).